

Тема:

ЗАШО РЕНА ІСТО РІЯ

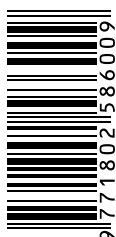
Введення
в історію
XXI століття

Спецоперація
„Петлюра“

„Залізна дама“
української політики



05



9 771802 158600 9

В нашому просторі



вдома на чужині

- 8 Лубош Палата
Що залишиться Словаччині після чемпіонату світу з хокею?
- 9 Юрась Висоцкій
Білоруська наречена залишилася без посагу
- 10 Богдан Колчак
Уряд Чехії (не)втратив довіру
- 11 Ігор Ісаєв
Один жест пальцем

гості

- 12 Ян Пісулінський:
„Українська історіографія часто грішить тим, що хоче виховувати патріотизм, а не прагне пізнати істину“

тема: зашорена історія

- 15 Олександр Бойченко
Введення в історію ХХІ століття
- 16 Роман Кабачій
Зашорена історія
- 18 Алла Лазарева
Спецоперація „Петлюра“



Перегляд убивства Петлюри – нехай не правниками, а науковцями, – чекає свого часу. Може статися, що нинішня українська влада з різних міркувань не побажає переусвідомлення цієї історичної події. Проте історія як наука у часі не обмежена.

- 20 Дмитро Калинчук
Нечервона Східна або Довга історія боротьби східних українців з більшовизмом
- 24 Роман Кабачій
Пригоди „словаків“ на Волині
- 27 Ігор Галагіда
Краківський „котел“ 1947 р. й невідома доля сина „Марічки“ та „Орлана“
- 30 Богдана Костюк
Київ: повернімо місто громаді!

з краю

- 32 Петро Андрусечко
„Залізна дама“ української політики



Ганна Герман у числі кількох інших осіб втрачає свою посаду. Від квітня цього року вона офіційно лише радник президента. Чи означає це, що „залізна дама“ української політики, як дехто її називає, відійде у тінь?

„Український журнал“

www.ukrzurnal.eu

Інформаційний культурно-політичний місячник для українців у Чехії, Польщі та Словаччині
№ 5 (65), 2011, рік шостий

Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz

Редколегія:

Прага – Ленка Віх (головний редактор),
Богдан Колчак, Валентина Люля,
Інна Біланін, Богдан Зілінський,
Рене Кочік, Яна Леонтієва

Варшава – Ростислав Крамар,
Петро Тима, Анна Коженьовська-Бігун,
Ярослав Присташ

Пряшів – Олесь Мушинка

Київ – Богдана Матіяш,
Анастасія Левкова, Петро Андрусечко

Коректор: Надія Іздрик

Художнє оформлення

та верстка: Ондра Гулеш

Дистриб'ютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового
сприяння Міністерства культури ЧР

За достовірність викладених фактів
відповідає автор статті.

Редакція залишає за собою право
не у всьому погоджуватися з думками
і поглядами авторів, скорочувати
матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

Реєстрація: MK ČR E 16026
ISSN 1802-5862

www.ukrzurnal.eu

- 35 **Юрій Щербак:**
„Українська справа не є безнадійною,
вона багато в чому залежить від численних
чинників геополітичного життя”
- 39 **Олександр Сушко**
Рік після харківських угод
- 40 **Олександра Шаповалова**
Політичні горизонти євроінтеграції
- 43 **Богдан Олексюк**
Чверть століття Чорнобильської катастрофи:
чи вивчені уроки?
- 46 **Богдан Бачинський**
Україну знову чекає інтервенція революції?
- 47 **Пйотр Погожельські**
Євро-2012 по-українськи: оптимізм влади
і сумна реальність

культрєвю

- 48 **Юрко Прохасько:**
„Я —несміливий письменник,
який ніяк не може почати, але не може
і не почати”



Я не маю такої вдачі,
не маю терплячості для
того, щоби вибудувати
щось велике, продумане,
старанне від початку і до
кінця. Тому я волію писати
про свої наміри, аніж їх
здійснювати.

- 51 **Юрко Прохасько**
ДОСВІДИ ВІДДАЛІ
- 53 **Юрко Іздрик**
АПОЛОГІЯ ЧЕКАННЯ
- 54 **письменницька колонка**
Ірена Карпа
Місто і пси
- 55 **Тамара Злобіна**
Жінка сьогодні: материнство та емансипація
у проектах Оксани Чепелик
- 56 **музика**
- 57 **рецензії та анотації**

УЖ у мережі Facebook!

„Український журнал” уже доступний в мережі Facebook, де для всіх охочих відкрито простір для дискусій та коментарів стосовно актуальних та архівних номерів нашого часопису.

Окрім сторінки „Український журнал”, пропонуємо також відвідати групу „Фільми України / Films of Ukraine”, де можна ознайомитись з актуальною інформацією про перегляди українського кіно в Празі та про закордонні фестивалі й акції, в рамках яких презентуються українські фільми.



Наш читачу!

» Дещо порушуючи традицію, пропонуємо вам цього разу тему неоднорідну. Ми намагались підняти історичні питання, які нібито мають бути широковідомими і усвідомленими, але які часто поступаються більш „актуальним” чи вигідним темам. Відтак у рубриці „Тема” матимете можливість ознайомитись зі статтею Алли Лазаревої, яка висвітлить проблематику 85-річної давнини, пов’язану з убивством Симона Петлюри, процесом над його вбивцею, тогочасних відносинах між Парижем і Москвою, які, правдоподібно, мали чималий вплив на рішення суду. Дуже цікавою є також стаття Дмитра Калинчука „Нечервона Східна або Довга історія боротьби східних українців з більшовизмом”, в якій автор показує ту частину української історії, про яку в розкрученій „боротьбі” проупістів із прочервоноармійцями нема кому думати. А саме історію боротьби Центральної та Східної України проти більшовизму. Як пише автор: „Трагізм боротьби українців-східняків з більшовизмом полягав у тому, що часто з нелюдським диктаторським режимом їм доводилося воювати не під керівництвом лідерів новоствореної тоді української держави, а всупереч їм”. Ну, щоб не забути також і про західноукраїнську тематику, пропоную прочитати статтю Ігора Галагіди „Краківський „котел” 1947 р. й невідома доля сина „Марічки” та „Орлана”, яка описує „найбільшу, мабуть, трагедію, яка може трапитися матері”.

Хочу також звернути вашу увагу на рубрику „З Краю”, в якій цього разу знайдете цікавий портрет нині вже радника президента України Ганни Герман, жінки, яка, як мінімум, з 2004 року викликає великі дискусії і контрверсії. А також — розмову з колишнім послом України у США, Канаді та Ізраїлі Юрієм Щербакком та ряд інших актуальних статей.

Маємо надію, що травневий номер вам сподобається. Бажаємо приємно провести час над сторінками „Українського журналу”.

Перепис населення в Чехії

» Дві національності, але й дві материнські мови можна було подати в переписі населення, який проводився в Чехії упродовж березня цього року. Але основну увагу Перепису населення – 2011 привертала радше дискусії, чи взагалі варто проводити перепис і розпитувати про дані, які в різних державних реєстрах і без того є.

Один промовистий приклад: чеських статистиків цікавило, чи людина є заміжня або чи живе з партнером однакової статі в т.зв. зареєстрованому зв'язку. Про тих, хто живуть разом і не є зареєстрованими, ніхто не питав. Але ж інформація про зареєстровані зв'язки чи зв'язки, анульовані судом, у держави і без перепису є.

Десять років тому статистики цікавило поміж іншим і те, чи є в людей автоматичні пральні машини. В теперішньому переписі про пральні машини вже не запитували, але запитання про водогін, теплу воду, ванну і туалет залишилися.

Цього разу запитували також, чи в помешканні є комп'ютер і сполучення з Інтернетом. Новинкою була можливість заповнити бланки через мережу Інтернет, потрібен був лише спеціальний код. Однак, щоб отримати „свій” код, людина повинна була мати на руках „свій” стандартний роздрукований бланк...

Термін для висилання заповнених статистичних бланків минув у середині квітня. Детальні результати будуть оприлюднені наступного року. Отже, на запитання, скільки жителів Чехії вважає себе українцями, відповіді доведеться зачекати. Проте достовірність таких даних сумнівна (вірніше, кількість буде однозначно заниженою), бо відповідь саме на це запитання не була в бюлетені обов'язковою. Десять років тому до української національності зголосилося 22 112 жителів Чехії.

Що покаже перепис?

» З початку квітня в Польщі триває перепис населення, який є першим обліком мешканців країни після її вступу до Євросоюзу. Він є частиною загальноєвропейського перепису населення, що вже стартував у багатьох країнах Спільноти, зокрема, у Чехії, Латвії

та Литві. Вперше в історії країни люди можуть подати дані про себе за допомогою Інтернету, проте вже в перші дні надійшло чимало скарг на дію системи, тим часом відповідальні структури Головного статистичного управління Польщі запевняли, що веб-перепис діє добре. Особливістю цього перепису є те, що анкетери відвідають не всіх мешканців, а лише кільканадцять відсотків обраної під час жеребкування частини населення країни – т.зв. „презентаційну групу”. Водночас Головне статистичне управління розробило чималу програму для того, щоб переписати якомога більше бездомних.

ЄС мінятиме угоди про візи з Україною, РФ і Молдовою

» Рада міністрів із питань юстиції та внутрішніх справ ЄС дозволила Єврокомісії почати переговори з Російською Федерацією, Україною та Молдовою про зміни в угодах про спрощення візового режиму. Відповідне рішення було ухвалено на засіданні Ради 11 квітня в Люксембурзі.

Українці Португалії пікетували Посольство Росії

» Українські громадські організації в Португалії провели 17 квітня пікетування Посольства Росії у Лісабоні. Громадські організації українців у Португалії висловили протест проти закриття в Росії Об'єднання українців Росії та Національно-культурної автономії українців, а також фактів переслідування, погроз і вбивств провідних активістів українських громадських організацій.

Під Смоленськом замаху не було

» Польська прокуратура остаточно відкинула версію про замах як причину катастрофи польського урядового літака під Смоленськом минулого року. Про це 1 квітня повідомив генеральний прокурор Польщі Анджей Серемет. За його словами, впродовж слідства не бу-

ло знайдено жодних доказів замаху. Попри це, версії замаху в Польщі продовжують висловлювати люди, пов'язані головним чином з партією Ярослава Качинського „Право і справедливість”. Версію про спеціально розлитий гель у місці посадки літака, зокрема, висловив 26 квітня адвокат Я. Качинського і частини родин загиблих під Смоленськом Рафал Рогальський.

Заробітчанами – більший доступ до українських пенсій?

» На початку квітня Польщу відвідав віце-прем'єр-міністр України Сергій Тігіпко. Одним із найважливіших результатів візиту є домовленість про спільне пенсійне забез-



печення громадян обох країн, що перебувають і працюють у сусідніх державах. Крім того, Сергій Тігіпко зазначив, що уряд розробив проєкт української пенсійної реформи, в якому заробітчанами гарантований більший доступ до пенсійного забезпечення.

Неконституційний документ?

» Конституційний суд Республіки Білорусь 8 квітня засудив т.зв. карту поляка – документ, який видає Польща громадянам колишнього СРСР, і який засвідчує приналежність до польського народу. Проте рішення Конституційного суду ніяк не вплине на людей, що мають карту поляка – адже цей документ діє лише на території Польщі. Карта

поляка викликала суперечності також у Литві. 15 квітня праві партії Сейму намагалися отримати відповідь від Конституційного суду Вільнюса, чи наявність закордонних документів у депутата парламенту не суперечить основному закону країни. У литовському парламенті карту поляка має кілька депутатів. Тільки в Литві цей документ має вже майже 4 тис. осіб. Громадянам країн, що не входять до Євросоюзу, він гарантує право на вільне працевлаштування і ведення підприємницької діяльності в Польщі.

Гіганти ЄС переглядають стосунки Спільноти з сусідами

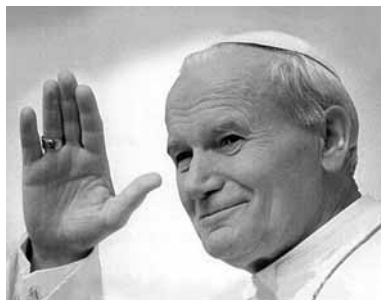
► Європарламент проголосував за зміну політики сусідства ЄС, яка охоплює країни колишнього Радянського Союзу і Північної Африки. Євродепутати у схваленій 8 квітня резолюції стверджують, що ця політика в нинішньому вигляді не виправдовує сподівань Спільноти. Стверджується, що Євросоюз занедбав діалог з неурядовими організаціями, часто надаючи перевагу стабільності регіонів коштам дотримання прав людини. Своєю чергою, східними сусідами ЄС зайнялася Франція: 12 квітня Париж призначив посла з питань „Східного партнерства“, яким став Серж Смессов.

Нота за зволікання

► 22 квітня Польща вислала Росії ноту у зв'язку з браком документів слідства у справі авіакатастрофи під Смоленськом та зволіканням з їх наданням. Таке рішення було прийнято прем'єром Польщі Дональдом Туском після зустрічі з генпрокурором країни Анджеем Сереметом. Деякі аналітики прогнозують, що пасивна позиція Дональда Туска щодо слідства може катастрофічно відбитися на його рейтингу. У квітні майже зрівнялися симпатії громадян до правлячої партії „Громадянська платформа“ та до опозиційної „Право і справедливість“, за які збираються голосувати приблизно по 30% населення країни. Парламентські вибори в Польщі заплановано на жовтень.

Не заслужив?

► Популярна оглядачка видання „New York Times“ Морін Дауд 24 квітня написала, що Іван Павло II не заслуговує на беатифікацію – передусім тому, що закривав очі на сексуальне насильство над неповнолітніми з боку священників. Вона згадує про мексиканського



священника Марсіала Деґойядо, який ґвалтував неповнолітніх і мав кілька дітей з жінками. Іван Павло II захищав священника, хоч і знав про його злочини. Церковного сану мексиканця позбавив лише Бенедикт XVI. Беатифікація Івана Павла II відбулася 1 травня.

Свято праці

► 1 травня Німеччина й Австрія відкривають власні ринки праці для громадян Центральної Європи. Німецька економіка, що особливо інтенсивно розвивається після кризи, потребує головним чином технічних спеціалістів та людей зі знанням німецької мови. Тому польський уряд прогнозує, що відплив робочої сили з країни не буде великим.

Українські спілки продовжують дебютувати на польському паркеті

► 4 травня на Варшавській фондовій біржі відкривається індекс „WIG Ukraina“. Його створено через особливу популярність біржі серед українських компаній, особливо з аграрного сектора економіки. 15 квітня Варшавській фондовій біржі виповнилося 20 років. На ній котирується 5 підприємств з України – „Агротон“, „Астарта“, „Кернел“, „Мілкіленд“ та „Садова Груп“, а також планують увійти нові.

Чеський уряд задушить книжковий ринок?

► Майже 148 000 чехів, у тому числі колишній президент Вацлав Гавел та низка визначних постатей чеської культури, підписали петицію проти планів уряду підвищити ПДВ на книги. Уряд планує підвищити ПДВ з 10 % до 20 %. Протест організує Союз чеських видавців, на думку якого, книжковому ринку загрожує криза і занепад. Вартий уваги факт, що в середньому книги в Європейському Союзі оподатковані 7,6 відсотками. В Німеччині ПДВ на книги сягає 7 %, у Швейцарії 2,5 %, а у Великобританії книги взагалі не підлягають оподаткуванню. Чеський уряд свій намір змінити оподаткування книжкової продукції



(включно з журналами та газетами) пов'язує з планом відмінити знижений і залишити лише стандартний ПДВ. Оподаткування книг, підручників, газет, а також продуктів, ліків, проїзду на транспорті, проживання в готелях та всіх житлово-комунальних послуг повинно дати державній скарбниці додатковий дохід для проведення вкрай непопулярної пенсійної реформи. Видавці вказують на те, що видання книг стане ще менш прибутковим, ніж сьогодні, і Чехія наблизиться до рівня Болгарії, Албанії та країн колишнього СРСР, де ПДВ на книги становить 18–20 відсотків.

Що залишиться Словаччині після чемпіонату світу з хокею?

» Чотирнадцять травневих днів Словаччина житиме хокеєм. Відтоді, як Словаччина стала чемпіоном світу з хокею, і країну охопила невідома досі ейфорія патріотичного завзяття, минуло вже майже десять років, проте декілька „золотих хлопців” у хокей все ще грають. І хоча чемпіонат світу через збіг термінів з фінальними боями канадсько-американської НХЛ є видовищем „другорядним”, стати чемпіонами світу – це честь. Особливо для такого малого народу. Хокей, на відміну від футболу, де Словаччина вийшовши в чемпіонат світу, перемогла збірну Італії, має для словаків велику перевагу: адже в хокеї словаки завжди перемагали своїх одвічних суперників – угорців. Угорці увійшли б до світової еліти хокею лише в тому випадку, якби Словаччина стала частиною Великої Угорщини, про що мріє нинішній прем’єр Віктор Орбан.

Коли ви вирішите організувати чемпіонат світу, і вас оберуть у якості організатора, годиться побудувати якийсь гарний новий стадіон. Логіки в цьому шукати не варто – чемпіонат триває яких два тижні (футбольний – на два тижні довше), але так прийнято. Країни, в яких існують проблеми з дорогами, аеропортами, залізницями та інфраструктурою, обіцяють, що до чемпіонату збудують автомагістралі, швидкісні залізниці, відновлять термінали аеропортів і – якщо мають – покращать порти. Словаччина нічого подібного не обіцяла і не зробила. Автомагістраль до Відня була добудована вже давно, а магістраль, що має поєднати Братиславу і Кошице, будуватиметься ще довго (що й казати про залізничний коридор для швидкісних потягів – це вже просто занадто).

Як не дивно, але й прибиранням ніхто надто не займається. Підземний перехід у Трнавському місті у Братиславі, яким проходилимуть всі відвідувачі хокейних матчів, так само запльований, як і двадцять років тому. У меншому (200 000 тисяч мешканців) місті Кошице, де



також відбуватиметься чемпіонат світу, принаймні посадили більше квітів, малюють лавки і ліхтарі та заклеюють плакатами досить непривабливий залізничний вокзал.

Братислава не робить нічого. Можливо тому, що має враження, що нічого робити їй не мусить. Стадіон же збудовано. Новий, на десять тисяч глядачів, на місці сімдесятирічного стадіону „Слован”. Офіційно це називається реконструкцією, але з первісного стадіону залишилося десь відсотків двадцять, іншими словами – майже нічого. Коштувало це понад два мільярди крон – приблизно дев’яносто мільйонів євро.

За такі гроші можна зробити багато чого, і частина словаків має враження, що з цією сумою господарював головний словацький „олігарх”, шеф хокейного союзу Юрай Широки. Власник найбільшої словацької будівельної фірми „Вагостав” і найбільший спонсор найсильнішої (хоч нині й опозиційної) партії „Смер”, а також сучасного президента Івана Гашпаровича, вдало „зіграв” із будівництвом.

Зі стадіоном було поєднано його новий готель, який став частиною світової мережі готелів „Хілтон”. Подібних готелів у Братиславі є багато, але лише один має вихід просто на стадіон. Тому немає сумнівів, що разом із кількома хокейними командами впродовж чемпіонату

(атакож з командами різноманітних турнірів, що відбудуться згодом) у цьому готелі житимуть і музичні групи, що виступатимуть у залі після чемпіонату... Окрім того, згадайте, яка команда матиме новий зимовий стадіон як свою базу? Звісно ж, „Слован Братислава” Широкого.

Єдине, в чому можна позаздрити словакам, – це те, що підготовка до чемпіонату їм коштувала в перерахунку близько двох мільярдів крон. Вартість чеської „Сазка Арени”, збудованої кілька років тому задля чемпіонату світу з хокею, досягла разом з процентами за кредити 25 мільярдів крон, тобто близько мільярда євро. А ось чемпіонат Європи з футболу коштуватиме українцям і полякам навіть більше – кілька мільярдів євро. Мільярдів, які, напевно, ніколи не окупляться. Боюся, що крім кількох стадіонів і готелів на зразок „Хілтону” Широкого в Братиславі, після чемпіонату Європи в Україні і Польщі майже нічого не залишиться. Лише витрачені чи, в гіршому випадку, позичені мільярди доларів або євро.

Зрештою, дивуюся, що досі ще ніхто не задумався над тим, чи не сягають корені нинішнього краху Греції часів, коли греки проводили величні олімпійські гри в Афінах.

Лубош Палата, редактор газети „Лідове новіни”, Братислава

Білоруська наречена залишилася без посагу

► Збереження стабільності в країні і середня заробітна плата в 500 доларів – це були, напевне, головні програмні принципи кандидата в президенти Білорусі Аляксандра Ригоравіча Лукашенка – першого президента Білорусі, Бетмена, Супермена, одним словом, білоруського „супергероя“. Через кілька місяців після виборів Білорусь знаходиться в глибокій економічній кризі, уряд нервово чекає кредитних вливань і з безсиллям спостерігає за зростанням цін та інфляцією. Населення поставило під сумнів стійкість білоруського рубля і стоїть у чергах до пунктів обміну валюти, щоб закупити сотню-другу „зелених“ або євро. А, як говориться, „усе так добре починалося“...

Останні президентські вибори чинний президент – як завжди невимушено і без особливих старань – виграв, майже 80 % населення сказали „рішуче ТАК“ білоруському лідерові. Щоправда, радість білоруському народові затьмарила опозиція – „п’ята колона“, як тепер прийнято її називати. Мирна акція 19 грудня 2010 р. закінчилася побиттям демонстрантів. Майже вся верхівка білоруської опозиції пройшла через „турботливі“ руки слідчих органів. Опозиціонерів звинувачують в організації „масових заворушень“, які закінчилися парок розбитих шиб. Судові розгляди по цій справі йдуть досі. Низка опозиціонерів втекла з країни, побоюючись переслідувань.

Ще за кілька тижнів до дня виборів нічого не віщувало такого розвитку подій. На вулицях роздавали листівки опозиційних кандидатів, поруч з пікетами опонентів Лукашенка розвівалися національні біло-червоно-білі прапори, голова Центральної виборчої комісії Республіки Білорусь Лідія Ярмошина заявляла про „суперліберальну“ передвиборчу кампанію. До речі, лібералізація була, можна сказати, лейтмотивом цих президентських виборів. Висловлювання президента переконали багатьох скептиків у тому, що європеїзація Білорусі насправді можлива – і це не казка. Для

такого самообману як у середовищі інтелігентів Білорусі, так і серед європейських політиків були вагомі причини. Перед виборами Лукашенко провів ряд зустрічей на високому рівні з європейськими політиками, серед яких Верховний представник ЄС із зовнішньої політики та політики безпеки Хав’єр Солана, голова Ради міністрів Італії Сильвіо Берлусконі, президент Литви Даля Грібаускайте, міністр закордонних справ Німеччини Гідо Вестервелле і глава польської дипломатії Радослав Сікорський. За умов ще недавньої повної політичної ізоляції зі сторони Європи для Лукашенка це був прорив. Повноцінний діалог на лінії Мінськ–Брюссель міг відбутися лише за умови лібералізації політичної та економічної системи, проведення вільних, демократичних виборів – і білоруська влада декларувала, що ліберальні реформи ось-ось стануть частиною білоруської дійсності. Проте свої корективи вніс вечір 19 грудня, розвіявши всі європейські надії на можливість реформування білоруської політичної системи.

Лукашенко впродовж усієї своєї політичної кар’єри намагався грати на дві шахові дошки, залишаючи шляхи для відступу. Заграючи з Європою, він давав сигнал Росії, що та може втратити стратегічного партнера на західному напрямку. Як тільки Росія починала економічний і політичний тиск, Лукашенко влітав у свою риторику європейський контекст і говорив про важливість Європи для Білорусі. Кінець 2010 року був складним періодом для Аляксандра Ригоравіча з кількох причин: по-перше, сильний тиск з боку східного сусіда, який майже в ультимативній формі „попросив“ вступити Білорусь до Митного союзу, по-друге, розгул лібералізму злякав гаранта конституції, що призвело до брутального розгону демонстрації і сотень арештів. Складалося враження, що у когось не витримали нерви. Немовби Лукашенко відчув, що втрачає контроль над ситуацією. Можливо, це була дуже складна партія для нього, і він вирішив повернути все на свої міс-

ця, показавши, хто в домі господар.

На арештах і кримінальних справах про масові заворушення „рестарт по-лукашенківськи“ не закінчився. Почалася зачистка медіапростору Білорусі. Популярні опозиційні портали „Харты’97“ і „Беларускі партызан“ були внесені до списку заборонених, з’явився список заборонених музикантів, закрилася перша незалежна FM-радіостанція Білорусі „Аўтарадіё“, з надуманих причин – неначебто через образу президента, – потрапив у слідчий ізолятор журналіст польського видання „Gazeta Wyborcza“ Анджей Пачобут.

Усе це виглядало немовби якась владна істерія: здавалося, що ось-ось рвоне, що невдовзі не витримають нерви, і хтось відкопає дідівську гвинтівку та піде в партизани. І рвонуло. 11 квітня в мінському метро стався теракт. 12 людей загинуло, сотні поранених. Обставини справи поки не відомі, але влада може використовувати трагедію як підставу для згуртування суспільства навколо „лідера нації“. Вибух може стати також виправданням для посилення контролю над громадянським суспільством і початком пошуку ворогів „синьоокої“ за межами Білорусі.

І все це – на тлі економічної кризи.

Пейзаж спокійної і стабільної Білорусі змінився протягом декількох місяців. У той час, як білоруська влада чекає кредиту від Росії, білоруси готуються до гіршого, закуповуючи кілограмами цукор і літрами – соняшникову олію. Лукашенко позбавив себе можливості вести діалог з Європою, зважившись на такі агресивні дії щодо опозиції і прирік себе на важкий діалог з Росією, яка чекає, щоб поглинути білоруські підприємства – взамін за кредитування „братнього“ народу, що живе невідповідно до своїх достатків. Історія не раз показувала, що недемократичні уряди на годогу гарантії перебування біля керма влади можуть поставити під загрозу стабільність держави і добробут народу. Білоруський приклад є тому доказом.

Юрась Висоцький, Варшава

Уряд Чехії (не)втратив довіру

У квітні Чехія пережила кілька температурних рекордів, але чеський уряд знемагав не так від сонця, як від одного з найгучніших політичних скандалів останнього десятиліття. 26 квітня урядовій коаліції трьох правих політичних партій – громадянських демократів (ODS), TOP 09 та партії Речі Посполитої (VV) – вдалось вистояти в парламенті під час спроби опозиції висловити їй недовіру, але довіру населення вона втратила вже давно.

Чеський уряд прем'єра Петра Нечаса прийшов до влади після виборів минулого літа. Проїшло 9 місяців, протягом яких уряд встиг зазнати глибокої кризи, опинитися над „політичною прірвою” і зміг врятуватися косметичною зміною двох міністрів.

Сумніви про професійність декотрих міністрів, передусім з новоспеченої партії VV, з'явилися ще влітку 2010 року, але бажання отримати владу дозволило ODS, закривши очі, погодитись, щоб міністром внутрішніх справ став голова VV Радек Йогн. Але успішний письменник і тележурналіст виявився лише маріонеткою головного спонсора партії VV Віта Барти. Барта посів в уряді позицію міністра транспорту, але фактично керував і Міністерством внутрішніх справ, міністрами шкільництва та місцевого розвитку, двома десятками депутатів та ще своєю фірмою, великим приватним агентством безпеки ABL. Перед тим, як стати міністром, Барта передав фірму своєму братові. Але ніхто ані на секунду не засумнівався, що це лише формальна справа.

Головними героями урядової кризи стали саме ABL, амбітний Віт Барта, передова чеська газета „Млада фронта днес” (MFD), депутат від VV Кристина Кочі, президент Чехії Вацлав Клаус, а також „жучки”, стеження, компромати...

В епізодах подій з'являвся і голова уряду, лідер ODS Петр Нечас, але він виявився занадто слабкою політичною фігурою, адже у розпал скандалу президент Клаус проігнорував його офіційну заяву і відмовився відкликати з уряду трьох міністрів з партії VV. Президент цим порушив конституцію,



але переконував, що зміни в уряді затьмає лише тому, щоб не допустити ще глибшої урядової кризи і змусити коаліційні партії домовитись. А тижнем пізніше Нечас попросив у президента відкликати вже лише міністра Барту, і з міністра внутрішніх справ Йогна став віце-прем'єром, відповідальним за боротьбу з корупцією.

Що ж таке трапилося в Чехії, що партія VV „розвалюється” на очах і з передвиборчих обіцянок цього нового політичного проекту – запровадити в чеській політиці мораль і відповідальність – залишилося лише марево і гіркота? Це чудово охарактеризував депутат Станіслав Гумл, якого VV прогнали зі своїх лав, як зрадника: „В парла-

мент я ішов від VV, але згодом зрозумів, що VV поводитьсь як секта, і що я, фактично, став депутатом фірми ABL”.

Інvestigативні журналісти з газети MFD довели, що ABL заснувала і спонсорувала партію VV для того, щоб здійснити свій секретний план на отримання політичного впливу, а згодом і додаткових економічних вигод. Методами ABL стала політична корупція, стеження, підслуховування... Детективна філія ABL охоче збирала компромати не лише для своїх подальших планів, але і на замовлення інших політичних сил, які боролись з внутрішніми опонентами. Про небезпеку ABL говорить і той факт, що її детективи у 2008 р. навіть слідували за то-

дішнім прем'єром Чехії Міреком Тополанеком. Неформальний голова VV Віт Барта конвертами купував приязнь навіть власних депутатів. Барта відкидає версію про підкуп і говорить про неформальні позики своїм депутатам. Та навіть якби це була правда і йшлося б не про хабарі, а позики, то лідер партії, що обіцяла нову політичну культуру, порушив антикорупційний закон, який забороняє передавати великі суми готівкою.

Сумною героїнею стала депутат від VV Кристина Кочі. Двадцятишестирічна дівчина, голова парламентської фракції VV, спочатку заявила про спробу Віта Барти підкупити її, зробила відповідну заяву в прокуратуру, згодом знайшла у своїй квартирі „жучка“... Але на зустрічі з однопартійцями з регіону Кочі розслабилася, і, щоб переконати їх перейти на свій бік, заговорила відкритим текстом про те, що змову і розкол у рядах депутатів VV вона готувала за підтримки частини ODS (коаліційний партнер!) упродовж кількох місяців з метою створити новий політичний проект без одіозних фігур VV. Однопартійці слова блондинки Кочі записали на мобільний телефон і запис, повний ненормативної лексики, випустили в ЗМІ. Текст про приховані нюанси чеської політики виявився настільки дотепним, що ним миттєво зацікавилися в одному з пражських театрів і він став через кілька днів основою для успішної п'єси.

Богдан Копчак, Прага



Один жест пальцем

» Сподіваюся, що коли вийде це число „УЖу“, на вулицях Польщі не стоятимуть ряди запалених лампад і натовпи протестувальників, що вимагатимуть встановлення на одній з центральних вулиць Варшави чергового символу польського „мучеництва“ – тобто меморіальної дошки зі Смоленська.

Свій родовід ця пам'ятка починає навесні 2010-го, коли частина родин загиблих в авіакатастрофі польського урядового літака під Смоленськом встановила на місці трагедії меморіальну дошку. Текст, який на ній містився, нагадував, що 96 людей загинули в авіакатастрофі під час польоту до Катині на урочистості 70-річчя „масового вбивства і геноциду польських офіцерів співробітниками НКВС навесні 1940 р.“. У ніч проти 9 квітня цього року, коли польська делегація приїхала до Смоленська на роковини трагедії, дошку зняла місцева влада, а на її місці з'явилася нова. На новій пам'ятці не йдеться про „геноцид“, а є лише інформація двома мовами – польською і російською, – що дошку встановлено на спогад про 96 поляків на чолі з президентом Республіки Польща Лехом Качинським, які загинули в авіакатастрофі 10 квітня 2010 р.

Відтак, упродовж 9–11 квітня Смоленськ відвідали кілька польських делегацій, а також відбулися спільні урочистості за участі президентів Польщі й Росії. Однак переговори фактично не зайшли далі справи дошки.

Російська влада мала святе право замінити пам'ятку, яка була встановлена на її території іноземними громадянами без відповідних дозволів (зрештою, якби подібна ситуація мала місце в Польщі, то й тут напевне все дійшло б до демонтажу). Однак місцева адміністрація не зробила цього протягом усього року: усе відбулося акурат „під урочистості“. Таким чином, були забиті кілька зайців – з одного боку, vollens pollens усі польські делегації говорили про третьорядну у відносинах справу дошки, а з іншого, першопрімірник цієї дошки, відісланий у Варшаву, напевне підігріватиме політичні емоції в контексті запланованих на осінь виборів.

Російська дипломатія завжди була трохи іншою, ніж західноєвропейська. І не йдеться про позитивні чи негативні сторони цієї медалі – просто про сам факт „іншості“. Для західноєвропейської дипломатичної культури (так само, зрештою, як і для східноазійської) жест має велике значення. Москва впродовж багатьох років показує, що для неї вагомим є не жест, а долар. Це – загальновідома істина в Ризі, Вільнюсі, Києві чи в Мінську. Але – не у Варшаві. Фактично, уся історія польсько-російських відносин тут зводиться до жестів. І Москва це відчуває, вловлює момент і посилає відповідні сигнали. Парадоксально, але жестів від Росії одноголосно вимагають тут, здавалося б, непримиренні в останні місяці правляча партія „Громадянська платформа“ та опозиційна „Право і справедливість“. З тією різницею, що першим вистачить, аби президент Росії приїхав до Катині й заявив про чергову передачу Варшаві порції давно доступних актів про вбивство поляків у 1940 р., а другі, вдягнувши на себе маску пророка-мазохіста, готові вимагати публічного каяття навколішках з посипаною попелом головою російського президента разом з прем'єром – знаючи заздалегідь, що це нереально.

І одне, і друге свідчить про обмеженість – обмеженість через відсутність концепції. Навіть якщо Путін і Медведєв підуть на хард-варіант „Права і справедливості“ – то що далі? Від цього російське суспільство не зміниться, очільники Росії, повернувшись у звичайне оточення, візьмуться за старі гасла, які товмачитимуть своєму потенційному виборцеві. Тим часом у Варшаві говоритиметься про „прорив“ у відносинах. Та цього мало. Прорив буде тоді, коли регулярно з невідомих причин Кремль не встановлюватиме ембарго на польські харчі, а польські вантажівки не стоятимуть уздовж нескінченних кордонів Росії через те, що Москва штучно нищить конкуренцію для обмеженого кола олігархів.

Ігор Ісаєв, редактор
Польського Радіо, Варшава

Ян Пісулінський:

„Українська історіографія часто грішить тим, що хоче виховувати патріотизм, а не прагне пізнати істину“

Пане Пісулінський, що було на Волині влітку 1943 р. – геноцид поляків?

Як історик, який займався документальними джерелами тієї епохи, можу сказати, що відбувалося масове знищення польського населення. Поняття „геноцид“ є проблемою радше юридичною. Для мене це лише питання термінології, яка для історика є другорядною. Без сумніву, це була етнічна чистка, метою якої була ліквідація польського населення.

Ви також досліджували період становлення Польщі на початку ХХ ст. Чи її стосунки з Україною також були неоднозначними?

Якщо йдеться про суперечності польсько-українських стосунків періоду 20-х рр. ХХ ст., то вони не такі великі, як у часи Другої світової та післявоєнних років. Проте й тут бачимо чимало суперечностей: передусім вони стосуються союзу між Петлюрою та Пілсудським. Ця угода – особливо для української сторони – викликає протиріччя через те, що Петлюра відмовлявся від Галичини та Західної Волині у складі України.

А в Польщі мене вчили, що це Пілсудський відмовлявся від Правобережної України.

Все залежить від того, з якої точки зору дивитися. А взагалі-то, виходячи з міжнародного права, ці території на той час належали Російській чи Австро-Угорській монархіям, а не Польщі чи Україні. Однак є ще таке поняття, як історичне право – звісно, тоді можна говорити, що Правобережна, а навіть Лівобережна Україна свого часу входила до складу Польщі. Проте з історичним правом усе непросте: його критерії надзвичайно складно застосовувати. Додам, що в контексті згаданого мною союзу між Пілсудським і Петлюрою польські народні демократи прагнули приєднати до Польщі ще

й частину Поділля. Натомість для Пілсудського ця лінія кордону була певним компромісом стосовно поглядів поляків та українців.

Сьогодні ви досліджуєте проблематику акції „Вісла” та післявоєнних стосунків поляків і українців. У чому суперечності цього періоду?

Передусім питання в тому, хто прийняв рішення про виселення українців з південно-східної Польщі на захід та північ країни. Частина істориків вважає, що це було наказано зробити з Москви, а інша частина гадає, що це було автономне рішення Варшави. Я не зустрів жодного документа, який дозволив би виключити якусь із цих концепцій. Але проблема в тому, що не до всіх джерел польські історики мають доступ: передусім це стосується російських архівів. Інша проблема – обґрунтованість акції „Вісла”. З цього питання маємо більше джерел, проте тут дискусія вже виходить за межі історичної науки.

Чи історія є заручником політики? Ви, зокрема, відчуваєте певний тиск з боку політики?

Безпосередньо – ні. Але я усвідомлюю, що деякі середовища в Польщі, які називаються „кресовими” (до них належить частина вихідців або їхніх нащадків з давніх східних територій Польщі, зокрема, з частини України), мають певні особисті погляди на Україну – і вони дивляться на цю державу лише крізь власний досвід. Коли я читаю видання представників „кресов’ян”, то відчуваю їхнє не досить добре ставлення до українців через історичні образи, які були вчинені – передусім через антипольську операцію УПА на Волині. Це не впливає позитивно на двосторонні стосунки. Проте – що варто підкреслити – у порівнянні з польсько-російськими стосунками, офіційні

Київ та Варшава зараз роблять менший наголос на історичних справах. З цієї точки зору поляки й українці просунулися на більше сходинку угору: чимало принесло спільне відкриття президентами обох країн цвинтаря Львівських Орлят на Личакові в 2005 р.; нашим країнам вдалося добре провести урочистості з нагоди подій на Волині у 1943 р., де жертвами УПА стали поляки, а також подій у південно-східній Польщі, де, своєю чергою, постраждали українці. Церемонії вшанування пам’яті загиблих поляків та українців у Павлівці (колишньому Порицьку) в 2003 р. чи у Павлокомі в 2006 р., у яких брали участь президенти двох країн, безперечно, вплинули на те, що напруга у сфері історичних питань між Києвом та Варшавою зменшилася. Звичайно, у Польщі досі є такі середовища, які наголошують: без однозначних жестів зі сторони України не можна розвивати нормальних стосунків між нашими державами. Те ж саме бачимо у випадку Польщі й Росії – головним чином від Москви очікується розкриття і визнання істини про т.зв. катинський злочин. Однак, якщо йдеться про Україну, то в Польщі цього вимагають ті кола суспільства, які не формують загальної громадської думки. З іншого боку, в Україні – особливо в західних областях – є такі політичні сили, які висувають звинувачення в бік поляків. Це, скажімо, УНА-УНСО чи ВО „Свобода”. Проте, на щастя, це не відбивається на урядовому рівні стосунків.

А на рівні стосунків між істориками?

Мені особисто таке не траплялося. Однак може бути по-різному: адже історики – це досить різноманітна група. Так, кілька років тому Об’єднання українців у Польщі та Світовий союз солдатів Армії Кра-

йової організували серію зустрічей та конференцій, присвячених спірним питанням в історії польсько-українських стосунків. Попри різні думки (навіть екстремальні), що тоді висловлювалися, можна ствердити: є велика частина українських істориків, які займають помірковану позицію, що майже не відрізняється від польської точки зору. Знову ж таки: 1920-і рр. в історії наших стосунків викликають менше розбіжностей, ніж 40-і рр. XX ст. Проте чимало львівських істориків, представників Інституту історії Національної академії наук України, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича погоджується в більшості питань з польськими колегами. Різниця думок, що висловлюються, мають причину в різному погляді на події. Однак, як я гадаю, середовище польських істориків настільки різноманітне, що часом легше знайти спільну позицію з істориком із Києва, ніж з Польщі. Підозрюю, що для українського історика – так само.

Немає єдиної позиції в історіографії Польщі чи України?

І дуже добре, що немає. Інакше у нас увесь час точилась би міждержавна боротьба з історичних питань.

Де історична думка більш розділена – у Польщі чи в Україні?

Я можу помилятися, оскільки не слідкую прискіпливо за працями українських істориків, проте мені здається, що в Україні все ж амплітуда думок і поглядів більша. Особливо це стосується оцінки УПА та діяльності ОУН, як і подій Другої світової війни загалом. Однак не можна сказати, що в Польщі немає суперечок між істориками. В нашій країні, проте, є цікава тенденція: загалом академічні середовища не відрізняються великими розбіжностями в позиціях – більші відмінності можемо спостерігати в гурті істориків-публіцистів. Але передусім тому, що їхній стиль вимагає конкретної та однозначної оцінки. Отож варто звертати увагу на те, хто і що говорить: істинний історик – це людина, що сягає джерел і документів. До того ж, деякі „роздмухані” концепції часто висловлюють люди з науковими званнями, але без історичної освіти, – юристи, навіть фізики та хіміки.

Так, як у Польщі нещодавно зробив Ян-Томаш Гросс (детальніше: „УЖ”,



ЯН ПІСУЛІНСЬКИЙ – польський історик, доктор Ряшівського університету, дослідник польсько-українських стосунків у XX столітті.

№3/2011, стор. 10 – прим. ред.), який за освітою є соціологом?

Однак Гросс займається історією. З ним взагалі цікава справа: я не пам'ятаю, щоб його хтось атакував, коли він писав про депортацію поляків з України до Сибіру 1940-го року під час радянської окупації. На нього в Польщі почали нападати лише тоді, коли він заявив, що поляки вбивали євреїв у період Другої світової.

Хто „задає тон” у польській історичній науці, якщо йдеться про стосунки Польщі й України у XX ст.?

Мені здається, це зробили свого часу Рішард Тожецький та Гжегож Мотика.

Однак обрання останнього до ради польського Інституту національної пам'яті викликало суперечки в Польщі?

Знову ж таки – цю справу „роздмухали” кресов'яни. Натомість, якщо подивитися на останню книжку Г.Мотики „Від Волинської різанини – до акції “Вісла””, то схвальні рецензії на неї опублікували різні за поглядами видання Польщі – від правого щоденника „Rzeczpospolita” до ліберального тижневика „Ne-

wsweek”. Нагадаю, кресов'яни йому закидають „надмірне прославлення” УПА.

А чи деякі українські історики не хвалять занадто це формування?

Коли читаю праці Ярослава Грицака, Леоніда Зашкільняка чи Ігора Ільюшина, то такого враження не маю. Звичайно, є в них деякі тези, з котрими я не погодився б, але це була б наукова й суттєва дискусія. Так само в Польщі я не погоджуюся з працями Віктора Поліщука чи Едварда Пруса.

Чи тяжіє над українською історіографією тягар радянської методології?

Важко відповісти на це питання. Звичайно, у Польщі й набагато раніше можна було публікувати більш ґрунтовні історичні дослідження та висловлювати різносторонні концепції. Скажімо, праці Рішарда Тожецького з'явилися в 1960–70-і рр., вони торкалися, зокрема, складних питань польсько-українських стосунків періоду Другої світової, чи союзу між Пілсудським та Петлюрою. Наскільки мені відомо, в Україні до проголошення незалежності взагалі не можна було досліджувати ці теми. Звичайно, їх освоювала еміграційна українська історіографія, проте вона була відірвана від джерел, що знаходилися в СРСР чи в Польщі. Я гадаю, що радянський тягар в українській історіографії стосується не методології, а розуміння того, для чого історія потрібна. В Україні, здається, змінилися вектори: якщо колись історія служила для зміцнення соціалістичної вітчизни, то тепер українська історіографія часто грішить тим, що хоче виховувати патріотизм, а не прагне пізнати істину.

Здається, те саме є і в Польщі?

У нас це не провідна течія.

Її, проте, намагається „популяризувати” Інститут національної пам'яті.

Є такі спроби. Втім, свого часу ми з Г.Мотикою успішно видали в цьому закладі кілька робіт. Однак „українська” справа – якщо можна її так назвати – послідовно не велася Інститутом національної пам'яті Польщі. Безперечно, сьогодні провідною в Інституті є т.зв. „національна” течія, однак це не виключає створення праць, у котрих висловлюються інші позиції.



Автор: Федор Віцко, Пряшів, Словаччина

Тема:

**зашорена
історія**

Введення в історію ХХІ століття

„Історію треба залишити історикам“, — така думка лунає раз по раз в Україні. Причому, не лише від наших найсерйозніших (у хорошому значенні слова) істориків, а й від наших найкумедніших (у поганому значенні) політиків. Теоретично думка ніби правильна, але щоразу, коли вона лунає, я мимоволі згадую перші дні свого навчання в університеті. Точніше, не навчання, а проживання в гуртожитку філологічного факультету.

► Як так вийшло — історія власне замовчує, але котрогось вересневого вечора потрапили ми з моїм одногрупником на доросле застілля. І був там такий — як сьогодні пам'ятаю — п'ятикурсник Василь. Десь чарки після третьої або, може, сьомої Василь, звертаючись до нас двох, прорік: „Ви, синки, шастаєте коридорами, витріщаєтеся на всі ці розщипнуті дівочі халатики і, певно, думаєте, що потрапили в чоловічий рай. Правильно думаете, потрапили. Але не забувайте, які хвороби можуть гніздитися під тими халатиками. Тому моя вам порада: якщо не хочете проблем, завжди вдягайте по два презервативи зараз. Ну і головне: жодних сексуальних контактів“.

Не сумніваюся: рецепт безпеки від Василя справді міг би виявитися ефективним, але застосовувати його на практиці ніхто чомусь не квалісив. Особливо — другий пункт. Так само не сумніваюся, що втілений в життя миролюбний заклик залишити історію історикам означав би суттєве зменшення напруги в українському суспільстві. А якби ми ще наважилися залишити мову лінгвістам, церкви релігієзнавцям, жінок гінекологам, дітей педагогам, гроші фінансистам, їжу кулінарам, ліки фармацевтам і стадіони футболістам, то напруга взагалі зійшла б нанівець. Нам тоді й одного презерватива на всіх було б забагато...

До речі, ось як в інтерв'ю для BBC висловився на задану тему Янукович: „Є певна частина суспільства, яка цю історію поважає, любить і з нею рахується. І ми повинні рахуватись з цією частиною України. Тому протистояння між політичними силами, коли виникає з цього

питання, — скажу, що це не є показник високого рівня демократії. Це неправильно. З цим треба рахуватись, це треба пам'ятати, і дуже важливо, щоб наступні покоління не були ворогами і не було в країні протистояння, тому що в історії нашої держави були випадки, коли це викликало певну критику чи невдоволення певної частини нашої держави... Тому історію повинні писати не політики, а історики“. Воно, звичайно, не цілком доречно цитувати у розмові про історію спеціаліста з географії, але оскільки „певна частина нашої держави“ називає його своїм президентом, то, мабуть, можна.

Так от, я і сам бачу, що в країнах, де історія є справою передусім істориків, рівень суспільної злагоди не до порівняння вищий, ніж у нас. Але я також, наприклад, бачу, що в країнах, порослих тропічною флорою, не до порівняння тепліший клімат. Чи означає це, що досить нам засадити колишні колгоспні поля баобабам і філодендронами, щоб і в Україні цілий рік було тепло? Чи все-таки зв'язок між причиною і наслідком тут трохи інакший — як і між принципом „історія для істориків“ та злагодою в суспільстві? Може, однак, не реалізація цього принципу допоможе нам досягти відносної злагоди, а навпаки: досягнута відносна згода дозволить нарешті реалізувати цей принцип?

Ось тільки — повторю всоте — злагоди в межах нинішніх державних кордонів ми не досягнемо ніколи. І зовсім не тому, що погляди різних частин України на своє минуле є несумісними, а тому, що несумісними є погляди на майбутнє. Пощо лицемірити? Люди загалом

володіють достатньо еластичною психікою, щоб дати собі раду з усіма трагедіями, в яких їм не довелося брати участі особисто. Зрештою, не відчуваю ж я непереборної ненависті сам до себе лише через те, що три покоління тому різні мої родичі опинилися по різні боки лінії фронту. Зате саме через те, що кровно близькі мені люди були змушені воювати один проти одного, я відчуваю ненависть до політиків, які називають ту безнадійну для українців війну вітчизняною і вивішують сьогодні на українських вулицях прапори давно розваленої імперії.

Найсмішніше, що криміналітет, який нині дорвався в Україні до влади і якому ідеологічне прикриття намагаються забезпечувати „історики“ на кшталт Табачника, є однаково далеким від усіх можливих ідеологій. Подивіться на ці — спотворені чим завгодно, тільки не інтелектуальними вправами — обличчя: про які там ідеологічні переконання може бути мова? Максимум, на що вони здатні, — це імпринтинг, тобто закарбований у дитинстві набір упізнаваних об'єктів. Не їхня вина, що цими об'єктами виявилися пам'ятники Леніну, советські танки і червоні прапори. Але хай вони не сподіваються, що заради вдаваного миру у вдаваній державі я погоджусь визнати їхні підсвідомі фіксації за свою усвідомлену історію. Ще раз: не тому, що не можу змиритися з регіонально-комуністичною версією минулого, а тому, що збудоване на такому минулому теперішнє позбавляє Україну сенсу існування в майбутньому.

Таким чином, проблема не в історії, яка вже є, проблема — в тому, ►

» що саме вважатиметься українською історією завтра. Зокрема – історією початку XXI століття. Хто її писатиме років за двадцять-тридцять? Історики, сформовані табачниківською системою освіти і енакіївською системою влади? У такому разі мої внуки вивчатимуть у школах, що наприкінці 2004 року жалюгідна купка ворогів українського народу за підступної підтримки країн НАТО вчинила антидержавний заколот. „На щастя, – пояснять моїм внукам учителі, – невдовзі по тому владу в Україні взяли у свої міцні руки здорові сили на чолі з Віктором Федоровичем Януковичем і відновили віковічну єдність нашого народу з братами-росіянами, та вже зараз, щоб двічі не бігати, і з братами-казахами також”.

При цьому частина учнів знову – вже вкотре в історії України – більше віритиме родинним переказам, а частина – „фактам”, викладеним у шкільних підручниках. Не хотілося би засмучувати Януковича, але його наївно-цинічна мрія, „щоб наступні покоління не були ворогами”, за таких умов навряд чи матиме шанси на здійснення.

Зашорена історія

Українці не розуміють, що дотримуючись вузьконаціонального тлумачення історії, вони ризикують залишитися з розповсюдженим стереотипом про них як про неосвічених, недолугих і замкнених на собі людей.

» Якщо запитати пересічного українця, чи є нині в Україні історичні табу, навряд чи хтось відповість ствердно. За роки демократизації ми звикли, що „нам дозволено” говорити про заборонені раніше історичні теми, що з’ясовано більшість „білих плям” історії. Однак парадокс у тому, що все це стосується титульної нації. Це нам, українцям, можна відкрито говорити про Голодомор, депортації, репресії, знищену еліту. І попри повернення до влади нащадків советизму, які тепер беруть реванш в історичній політиці, вороття назад немає. Одним зі справжніх позитивів незалежницького існування є вивільнення історичної правди, котра входить у свідомість бодай тих, хто бажає досягнути самостійний погляд на українське буття (звісно, для цього треба було знаходити відповідну літературу, пресу й не дивитися вечорами російських неоімперських художніх та документальних серіалів).

Кліше української історії

Так чи інакше, зусиллями певного кола істориків (у тому числі дотичних до творення підручників) і політиків з національно-патріотичного табору (на кшталт Віктора Ющенка, Івана Зайця, Михайла Гориня, Дмитра Павличка) було утверджено кліше української історії, за яким трипільці – це праукраїнці, мешканці Київської Русі говорили й співали українською, Богдан Хмельницький помилився лише у військовому союзі з Москвою, Мазепа – герой, Грушевський з Петлюрою – теж, а вплив УПА простягався аж до Краснодону. Голодомор нам влаштував Сталін, акцію „Вісла” – поляки. Пропагуючи таке безхитрісне історичне бачення, нинішні „будителі” забувають,

що надворі не XIX, а XXI століття, і що відроджувати історичну пам’ять українців потрібно разом з євроінтеграцією та впровадженням України в світовий контекст. А робити це в народницькому стилі сьогодні трохи наївно: таку політику можна сміливо називати „націєтворенням” держави перехідного періоду”, як це зробила Катерина Стецевич у проєкті Міжнародного інституту дослідження підручників (Німеччина).

Політика забуття

Сучасні українські історичні табу стосуються передусім стосунків із сусідами з національних меншин, і цим ми не надто відрізняємося від інших народів. Проте чимало методів у культивуванні цих табу перейнято від попереднього комуністичного режиму. Скажімо, в питанні українського Голокосту сучасні тлумачення зазвичай мало відрізняються від штампів про „радянських громадян”, загиблих від рук фашизму. Чому в Україні Голокост набув таких масштабів, хто допомагав у винищенні юдеїв, де на території України були концтабори, як ставилося до цього місцевого населення – всі ці запитання видаються нам другорядними. А попри те, хочемо ми цього чи ні, Голокост у світовій історіографії – один з найгостріших аспектів, і робити вигляд, ніби ми сповідуємо популярну нині на Заході „політику забуття” – це те ж саме, що ховати голову в пісок.

Звісно, такий підхід не може обійтися без певної підтримки з боку населення. Як розповів під час Літньої школи з питань єврейської культури, літератури та історії директор Українського центру вивчення історії Голокосту Анатолій Подольський, упродовж останніх польових досліджень, що були скеровані на очевидців

тих трагічних подій, представників титульної нації, працівники Центру нерідко зустрічалися з нерозумінням важливості цих досліджень. Так, на Черкащині літня жінка заявила: „Ми постраждали не менше від них, чому ви у нас не запитуйте, що пережили ми?!“ На Рівненщині також від жінки Подольський почув сакраментальне: „Ви знаєте, так мало статися, вони всі мали загинути...“ Чи подібно „мали загинути“ 6 тисяч кримчаків – автохтонного

інтерес знаних у світі істориків покращить і вивчення суто українських аспектів: приміром, один із найкращих на Заході знавців України професор Андреас Каппелер „прийшов“ до України через російську історію. Чому б і іншим дослідникам не зацікавитися нами через ту ж таки єврейську чи польську історію? Натомість наші нинішні реалії відображає ситуація, коли відсутність хасидського відділу в краєзнавчому музеї Умані праців-

Найбільше списів антипольської риторики було випущено зі Львова, хоча вже нині Львів (принаймні його культурну, а не політичну складову) можна вважати взірцем, який переконливо демонструє мультикультурність нашої історії. Подам такий приклад: колись на спільній українсько-польській конференції в Тернополі декан історичного факультету місцевого педагогічного університету Микола Алексієвський обурювався з приводу вживання поляками слова „Креси“ стосовно українських, білоруських та литовських територій, які в різні часи входили до складу Польщі. Польських істориків віку pana Миколи так само обурює термін „Закерзоння“. Однак це слова, яких не викреслиш із книжок та статей. Варто зрозуміти, що за певними поняттями прихована широка візія, знати яку (не обов'язково її приймаючи) просто необхідно для сучасного дослідника. Натомість у нас складається так, що свої історичні праці ми продукуємо для тих, хто мислить аналогічно – решті ж такий історіопис видаватиметься анахронічним і неясним.



Сучасні українські історичні табу стосуються передусім стосунків із сусідами з національних меншин, і цим ми не надто відрізняємося від інших народів. Проте чимало методів у культивуванні цих табу перейнято від попереднього комуністичного режиму. Чому в Україні Голокост набув таких масштабів, хто допомагав у винищенні юдеїв, де на території України були концтабори, як ставилося до цього місцеве населення – всі ці запитання видаються нам дуротурними.

тюркомовного народу Криму, який сповідував юдаїзм, і чисельність якого нині нараховує загалом 1,5 тис. осіб у всьому світі? Але ж окрім України нікому розповісти про цю „малу“ трагедію, яка також є складовою Голокосту!

До України можна прийти різними шляхами

Україна має шанс привернути ширше коло дослідників (а відповідно, й кошти на дослідницькі проекти), коли привідкриє завісу „українського“ характеру перебігу Голокосту. Осмілюся припустити, що зацікавлення Україною через

ники музею пояснюють тим, що „він же у нас – КРАЄЗНАВЧИЙ!!“ Ніби хтось заважає тому ж таки музею, за прикладом уманських дрібних перекупок, заробляти на масовому паломництві хасидів до міста на могилу цадика Нахмана на свято Рош-а-Шана. Якщо так триватиме й далі, я не здивуюся, коли хасиди реалізують своє бажання перепочивати цадика в Ізраїлі, а Умань залишиться біля розбитого корита власної вузьколюбості.

Подібно західні українці досі ведуть ідеологічну війну з поляками, замість навчитися заробляти на їхньому ностальгійному туризмі.

Руйнування табу можливе

Звісно, більшість табу виникає довкола тих історичних фактів, у яких українці можуть виглядати в не вигідному для себе світлі. Проте в дискусії про Волинську трагедію, наприклад (дискусії, спровоковані активними словесними нападками з боку Польщі в 2003 році, у 60-ту річницю подій), українці змушені були оборонятися й шукати пояснень, чому так сталося. Тобто аж тепер, завдяки цій дискусії, ми знаємо, що волинської „різни“ не було б без політики „осадництва“ поляків з Центральної Польщі на землях Волині в 20–30-х роках ХХ століття, без творення штучного „сокальського кордону“ між галичанами та волинянами (для унеможливлення їхньої спільної меншинної політики), без акції знищення близько 150 православних храмів на Холмщині та Підляшші в 1938 році. Виявляється, ламаючи табу, можна знайти відповіді на багато запитань. Можливо, це найкращий стимул до подальшого їх руйнування.

Спецоперація „Петлюра“

85 років тому, 25 травня 1926 року, в Парижі було вбито Симона Петлюру — керівника Української Народної Республіки в екзилі. У події відразу виникло дві версії. Згідно з першою, яку обстоювала українська еміграція, вбивство було керованим з Москви. Згідно з другою, що її висловив убивця Самюель Шварцбард, йшлося про помсту за єврейські погроми під час Першої української революції 1917–1921 років.

► Півтора року по тому версію убивці підтримав паризький суд. Вправний адвокат, очевидна підтримка з боку радянського посольства, неоднозначна поведінка декількох українських свідків та складні міждержавні переговори між СРСР та Францією з приводу царських боргів зіграли під час того короткого, десятиденного процесу, вирішальну роль.

Поза тим, чимало фактів свідчать про судову помилку, якої припустився паризький Палац правосуддя. Адвокати кажуть, що минув період, у який прямі родичі Петлюри (або державна Україна, якби вона в ті часи була вільною) могли б юридично оскаржити рішення. Але є ще суд Історії. На відміну від стандартного правничого процесу, він не має терміну давності й не сказав свого останнього слова.

Месник чи виконавець?

Самюель Шварцбард розрядив у Симона Петлюру пістолет із сімома кулями в обіймі. Пізніше він казатиме, ніби вистрелив у людину один раз. „Решту пострілів я зробив угору та в асфальт“, — заявив він у суді. Але паталогоанатом, який робив розтин тіла Петлюри, був категоричним: у Головного Отамана було виявлено 5 куль та відповідно 5 поранень. 4 останні постріли робилися, коли Петлюра вже впав на землю.

З першої хвилини затримання та до останньої миті процесу Шварцбард наполягав, буцімто діяв сам, без допомоги та напарника. Поза тим, чимало свідків розповіли, що у справі очевидно був задіяний імовірний агент ГПУ Михайло Володін — особистість з вельми специфічною репутацією. Пан Володін так і не постав перед судом. Він утік з Парижа за два місяці до слухань, уникнувши

в такий спосіб очної ставки з вдовою та дочкою небіжчика. Ольга та Леся Петлюри могли, напевне, упізнати в ньому чоловіка, що стежив за Симоном, і якого вони не раз бачили в Латинському кварталі.

Про наявність спільника свідчать інтерв'ю дружини Шварцбарда, які вона дала декільком французьким газетам у день арешту чоловіка. „Ми сіли обідати, — розповіла вона газеті „Матен“. — Раптом сусід навпроти, він має телефон, закликав чоловіка до слухавки. Той швидко відповів і відразу втік. Навіть обіду не довів та білої робочої блузи не зняв“.

Шварцбард насправді опинився на розі вулиці Расіна та бульвару Сен-Жермен у білій блузі годинникаря. Таким його і затримала поліція. Навіщо було поспішати? Очевидно, таємничий спільник попередив, що цього дня Симон Петлюра спустився обідати один, без доньки та дружини. Убивця на суді й сам прокопився, що не раз намірявся застрелити свою жертву, але „заважала“ присутність дівчинки та жінки.

Залишилися у документах справи і нез'ясована історія із пневматичним листом, який Шварцбард буцімто власноручно надіслав дружині відразу після вбивства. Неузгодження полягає в тому, що паризька пошта, розташована у добрих двадцяти хвилинах пішки від місця убивства, поставила на листі свій штампель о 14.35. Проте Шварцбард був заарештований о 14.10, і о 14.15 уже доправлений в найближчий поліцейський відділок. Тож у цей час прийти на пошту не міг.

Очевидно, пневматичним листом займався спільник. Але слідчі, що опікувалися розслідуванням, чомусь не знайшли потрібним допитати того поштаря, який був того дня на зміні та приймав листа. А при-

сяжні повірили Шварцбарду, який пояснив: „Я прибіг до ресторану „Буйон“, побачив, що він один, побіг на пошту, надіслав дружині листа та повернувся здійснити замислене“.

Важко, щоправда, уявити злочинця, який замість чекати жертву на виході з ресторану (а раптом Петлюра пообідав би за 20 хвилин?) витрачає щонайменше 40 хвилин на біганину до пошти... Але адвокат Шварцбарда метр Анрі Торес, якого тогочасна преса називає не інакше як „прорадянським“, „прочервоним“ або просто комуністом, виявив неабиякий артистизм та відволік увагу суду від сумнівних пояснень.

У чому причина дивної недбалості французького правосуддя?

Самюель Шварцбард багато брехав — і про рік та місце свого народження (видав себе за свого молодшого брата Самуїла, аби не згадувати два ув'язнення, у Відні та в Будапешті), і про службу в Червоній Армії та участь у боях проти Директорії на боці дивізії Котовського. У залі суду він то заявляв себе „анархістом за переконаннями“, то, відразу ж, релігійним містиком, якому пророк Ісайя „доручив помститися за свій народ“.

Про причини ненависті до Петлюри він також пояснював непереконливо: „Дорогою в Одесу я почув російських або українських офіцерів, які нахвалялися, як вони ґвалтували єврейських жінок“. І все. Лише почув, не перевіривши й не розібравшись, російські то були офіцери чи українські. Шварцбард, як уродженець Смоленська, „не бачив різниці“ між українцями та росіянами, не розумів, як довів слідчий експеримент, української мови. Але він, імовірно, перебрав від росіян

ті упередження, що існували в ті часи проти українців, які воювали за свою незалежність.

На думку українського правника Андрія Яковліва, який брав участь у процесі як один з адвокатів родини Симона Петлюри, Шварцбард був найманим більшовиками виконавцем. Якщо це так, логічним видається, що вже на ранок після затримання поліцією убивця мав одного з найкращих адвокатів Парижа. Для бідного іммігранта-ремісника, який погано знав французьку мову, такий рівень та терміни мали б бути небаченою розкішшю. Та коли знати, що адвокат мав більш ніж привілейовані відносини з посольством СРСР у Парижі, пазл складається набагато легше.

На думку французького дослідника Себастьяна де Госке, саме непрості тогочасні відносини між Парижем та Москвою є причиною недбалості слідства у пошуках спільника та замовника убивства. Суд над убивцею Петлюри, завдяки майстерності адвоката Анрі Тореса, перетворився на публічне звинувачення Української Народної Республіки, компрометацію цілої української боротьби за незалежність, що повністю відповідало інтересам червоної Москви та Комінтерну.

Міжнародний контекст

Убивство Петлюри прийшлося на досить гострий політичний період у житті Європи. В перші дні травня до влади в Польщі повернувся Йозеф Пілсудський – союзник Головного Отамана. За даними тижневика „Тризуб“, що виходив у Парижі українською мовою в 1925–1941 рр., між польським та українським лідерами відразу ж була призначена зустріч. І Петлюра почав готуватися до поїздки у Польщу десь за тиждень до своєї загибелі.

Публікації радянської преси тих часів доводять, що більшовицький Харків серйозно злякався повернення Пілсудського до влади та можливості відновлення військового партнерства з Петлюрою. Газети прямо писали про імовірність нової війни з Польщею. Ось що занотував 16 вересня 1926 року в своєму „Щоденнику“ український академік Сергій Єфремов: „В офіційних кругах унієні восполідувало. Чекають війни з Польщею, а через неї з цілою Європою“. Не виключено, отже, що спецоперацію зі знищення ватажка українських незалежників пришивд-



Перехрестя вулиці Расін та бульвару Сен-Жерме. Місце, де було вбито Петлюру

шили саме у зв'язку з польськими подіями.

Про те, що така операція дійсно існувала та була розроблена в Кремлі, свідчив у 50-х роках перебіжчик з КДБ Петро Дерябін. У 1954 році він документально заявив про це американським спецслужбам, а пізніше особисто свідчив про убивство Петлюри, як і про фізичну ліквідацію інших потенційно небезпечних для Москви політиків, у Конгресі США. Він же назвав ім'я співорганізатора злочину – того самого Михайла Володіна, з колишніх есерів-максималістів, про якого свідчили французькому судові українські іммігранти.

Опоненти „московської“ версії, і зокрема нинішній міністр освіти України Дмитро Табачник, доводять, ніби політично Петлюра перестав цікавити Москву від того часу, як той покинув Україну та опинився в еміграції. Буцімто очільник УНР жив у Парижі настільки сірим, непомітним, невиразним життям, без впливів та проєктів, що „не було жодного сенсу“ організовувати його знищення.

Проте існують інші історичні дані. Академік Сергій Єфремов зазначає у своєму „Щоденнику“, що на повернення в Україну Петлюри сподівалися, його чекали по селах, в надії

позбутися більшовизму та колгоспів. У Парижі сам Петлюра активно налагоджував зв'язки з французькими політиками – сенаторами, депутатами, адміралами, які не мали пієтетів до більшовизму. Примітно, що в своїх статтях та листах він завжди пише не „якщо Україна стане незалежною“, а „коли“. У цій політичній перспективі очільник УНР не сумнівався. Його проєкт очевидно не співпадав із планами червоної Москви.

Дослідник Себастьян де Госке окремо звертає увагу на переговори про повернення царського боргу, які Москва з Парижем здійснювали якраз у ті часи, коли Петлюра оселився у французькій столиці. Борги й досі не повернуто, навіть нині. Але численні документи Міністерства закордонних справ Франції 1926–1927 років свідчать, що французька дипломатія сподівалася на успіх перемовин й не бажала зайве дратувати росіян прискіпливістю у справі Петлюри.

Очевидно, що перегляд убивства Петлюри – нехай не правниками, а науковцями, – чекає свого часу. Може статися, що нинішня українська влада з різних міркувань не побажає переусвідомлення цієї історичної події. Проте історія як наука у часі не обмежена.

Нечервона Східна або Довга історія боротьби східних українців з більшовизмом

Стараннями радянської агітаційної машини та окремих українських політиків останнім часом закріпився стереотип, що мешканці Східної України завжди були палкими прибічниками комуністичної влади. З дійсністю цей стереотип не має нічого спільного. Східні українці мають свою довгу історію боротьби з червоною владою. Стикнулася Східна Україна з більшовизмом набагато раніше за Галичину та Волинь. І кара неприборканій Східній Україні з боку більшовиків була жахлива.

» Трагізм боротьби українців-східняків з більшовизмом полягав у тому, що часто з нелюдським диктаторським режимом їм доводилося воювати не під керівництвом лідерів новоствореної тоді української держави, а всупереч їм. Соціалісти Симон Петлюра, Володимир Винниченко, Микита Шаповал та багато інших діячів УНР вважали себе ідейними товаришами соціалістів-більшовиків і часто намагалися з ними не воювати, а домовлятися. Закінчувалися ті наміри одним і тим самим – військовою катастрофою. Тож говорити варто не про опір більшовикам української держави, а про опір власне спільноти українців.

Військо волонтерів

Після Жовтневого перевороту більшовики втратили контроль над хліборобськими регіонами – Доном, Поволжям, Кубанню та Україною. Над червоною Росією у весь зріст постала загроза голоду. Завоювання України стало для більшовиків питанням виживання. Це чудово розуміли у Москві генерали царського генштабу, які у великій кількості перейшли на бік червоних. Цього вперто не хотіли розуміти колишні науковці, журналісти та працівники земств – соціалісти з Української Центральної Ради. Тож не дивно, що коли емісари червоної Москви Володимир Антонов-Овсієнко та підполковник Михайл Мурвайов почали в Харкові формувати з робітників-люмпенів загони Червоної гвардії, Центральна Рада відповіла на це демобілізацією війська – мов-

ляв, аби солдати-неукраїнці вільно покинули територію України.

Перша сутичка між українськими військовими і більшовиками сталася ще у листопаді 1917 року. Водночас із червоним переворотом у Петербурзі, групі більшовицьких агітаторів на чолі з Євгенією Бош вдалося розкласти агітацією 2-й гвардійський корпус і спрямувати його на Київ. Але невдовзі гвардійці були оточені українськими частинами – керованим генералом Яковом Гандзюком 34-м армійським корпусом, українізованим ще генералом Павлом Скоропадським. На цьому „червоний марш на Київ” закінчився – гвардійці швидко підняли руки.

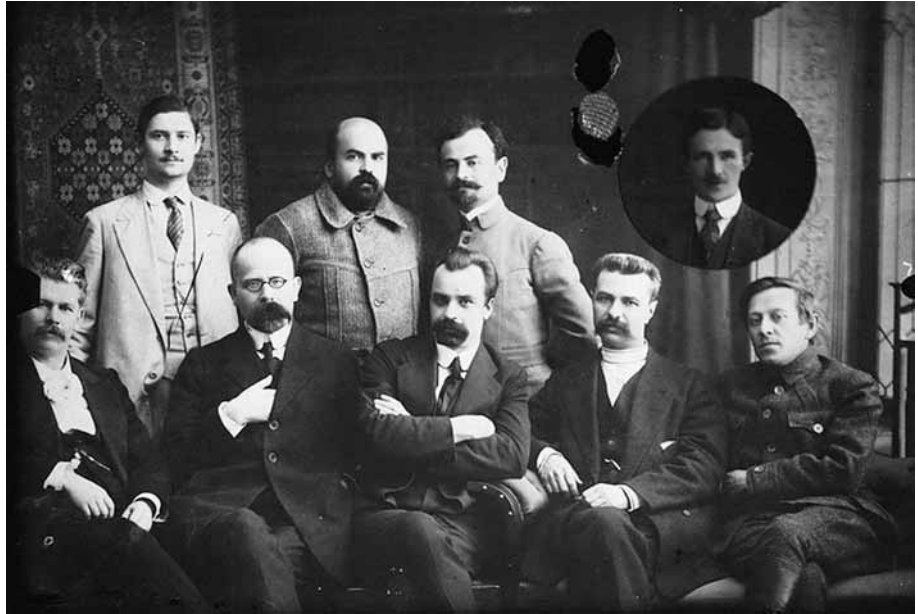
Водночас у Києві спалахнули більшовицькі бунти на підприємствах та військових частинах. На це коман-

дувач Київського військового округу підполковник Віктор Павлик вивів на вулиці курені (батальйони) 1-ї Сердюцької гвардійської дивізії і заворушення припинилися самі. У ніч на 30 листопада гвардійці-сердюки та бійці Галицько-Буковинського куреня Січових Стрільців оточили казарми найбільш збільшовичених частин – 3-го й 5-го авіапарків та 1-ї запасної гірської батареї. Обеззброєні більшовики були відправлені до Росії.

Були б у Центральній Раді всі ці частини у січні 1918 року – історія України пішла би зовсім іншим шляхом. Але соціалісти з Центральної Ради аж надто боялися конкуренції з боку генералів-українців, професійних військових та політиків. Тому українізовані військові частини Центральна Рада розклала без усяких більшовиків. Результати не забарилися з початком наступу червоних. Загін збільшовичених харківських та донецьких робітників під Полтавою зустрів курінь Червоних гайдамаків штабс-капітана Омеляна Волоха з Гайдамацького кошу Слобідської України. Курінь фактично був збіркою командою з солдатів та офіцерів 2-го українського полку (роззброєного більшовиками у Харкові), юнкерів Полтавського та Чугувського військових училищ та козаків 5-го українського піхотного полку. Свою назву курінь здобув за характерну уніформу – червоні бекеші, червоні шаровари, червоні шлики на шапках. Розібравши залізницю та створивши вогневі засади, Червоні



Павло Скоропадський



Перший Генеральний
Секретаріат Центральної
Ради. 1917

гайдамаки ледь не зірвали наступ більшовиків на столицю.

Тим часом від Конотопу на Київ крокували вже не маріонеткові, а 100%-во російсько-більшовицькі частини: московські червоногвардійці та балтійські моряки під загальним командуванням командарма Олександра Єгорова. Але в районі Бахмача вони зустріли ще одну „збірну команду“ українців – загін з батареї сотника Семена Лощенка, панцирного потяга капітана Довгополова, загону курсантів Київської юнацької школи штабс-капітана Оверкія Гончаренка та студентського куреня Січових Стрільців. Показово – бронепотяг капітана Довгополова на фронт прибув... з власної ініціативи.

Парадного наступу на Київ не вийшло – тільки під Крутами 2,5-тисячний загін більшовиків втратив біля 300 осіб – кожного восьмого. Тим часом у Києві з курсантів 2-го Київського військового училища був сформований курінь Чорних гайдамаків Гайдамацького коша Слобідської України, на чолі зі штабс-капітаном Олександром Удовиченком. Ідейним натхненником і офіційним командиром Гайдамацького коша був колишній генеральний секретар з військових справ Центральної Ради Симон Петлюра.

У Києві до всіх цих частин долучилися також залишки Республіканського полку підполковника Петра Болбочана, кінно-гайдамацького полку полковника Всеволода Петріва та полків Богданівського, Дорошенківського, Богунського,

Наливайківського, Сагайдачного, Полуботківського, ім. Грушевського і „Вільної України“ та представники Вільного козацтва. Все українське угруповання в Києві налічувало біля 2000 осіб. Загальне командування над ним взяв генерал-майор Костянтин Прісовський. Показово, що Республіканському полку Болбочана, аби дістатися Києва, довелося прокладати собі дорогу до потяга багнетами, а кінно-гайдамацький полк Петріва здійснив марш аж від Мінська. Як-то кажуть – цвяхи б робити з таких людей!...

Після залишення Києва всі ці частини були об'єднані в окремий Запорізький загін, фактично

– полк. Командиром загону став генерал Прісовський. Запорізький загін Прісовського, курінь Січових Стрільців Коновальця та Гайдамацький Слобідський кіш Петлюри – це все, що залишилося у Центральної Ради. Наостанок вона ще раз нечувано „допомогла“ українським військовим – забула повідомити про евакуацію з Києва штаб 1-го українського (колишнього 34-го армійського) корпусу. Як наслідок – штаб потрапив до рук більшовиків і був розстріляний. Залишені без командування частини корпусу були розбиті більшовиками по частинах.

Доба запорожців

В умовах втрати геть чисто всього Центральна Рада нарешті перестала заважати військовим і дала їм можливість воювати „як треба“. Результати не забарилися. 8 лютого українські частини залишили Київ. А вже 24 лютого Запорізький загін генерала Прісовського викинув більшовиків комдива-антисеміта Кіквідзе з Житомира. 2 березня запорожці марширували по звільненому від червоних Києву.

Теза шанувальників „єдиної-неділимой“ про те, що більшовики залишили Україну у березні-квітні 1918 року виключно через наступ німців, а українські військові, мовляв, приїхали в німецькому обозі, насправді не має нічого спільного з дійсністю. Створена ця теза була ще у ті часи – агітпропу Червоної Росії вкрай треба було виправдатися за панічну втечу з території України 10-тисячної Першої Донецької армії.

**Соціалісти
з Центральної Ради
аж надто боялися
конкуренції з боку
генералів-українців,
професійних
військових та політиків.
Тому українізовані
військові частини
Центральна Рада
розклала без усяких
більшовиків. Результати
не забарилися
з початком наступу
червоних.**

» Факти стверджують – до Києва німці прибули, коли місто вже було зайняте запорожцями. 30 березня полк Кінних гайдамаків підняв український прапор над Полтавою. До прибуття німців полк встиг реквізувати зі складів матерію, з якої пошив для себе нові однострої. Та сама історія повторилася у Харкові, зайнятому 6 квітня 1918 року 2-м запорізьким піхотним полком підполковника Болбочана. Запорізька формація зростала мов на дріжджах. Вже у Київ вступила Запорізька бригада. Харків звільнила Запорізька дивізія. 9 квітня було видано наказ про розгортання дивізії у Запорізький корпус армії УНР. Та через закінчення бойових дій та часткову демобілізацію, корпусом Запорізька дивізія стала тільки щойно по антигетьманському повстанню.

На квітень 1918 року до складу Запорізької дивізії входили 4 піхотні полки (ім. Дорошенка, Республіканський, ім. Богдана Хмельницького та Гайдамацький), полк Кінних гайдамаків ім. Костя Гордієнка, легкий гарматний полк, інженерний полк, кінно-гірський гарматний дивізіон (полковника О.Алмазова), автопанцирний дивізіон та повітряна ескадра (5 літаків). Чисельність дивізії становила біля 30 тис. осіб. Командував дивізією генерал-майор Зураб Натієв.

Після звільнення Харкова дивізію було розділено на дві армійські групи. Першу групу у складі Республіканського полку, полку Кінних гайдамаків та кінно-гірського гарматного дивізіону (9 000 багнетів та шабель) було спрямовано у напрямку Катеринослав (Дніпропетровськ) – Олександрівськ (Запоріжжя) – Крим. Очолив її підполковник Петро Болбочан. Друга група у складі всіх інших частин під командою полковника Володимира Сікевича мала звільнити від більшовиків Донбас. Обидві групи свої завдання виконали блискуче. 24 квітня Республіканський полк пройшов парадом вулицями Сімферополя, а полк Кінних гайдамаків підняв український прапор над Бахчисараєм. Завдяки рішучості запорожців 29 квітня 1918 року кораблі російського Чорноморського флоту підняли українські прапори. У той самий час Гайдамацький полк, богданівці та дорошенківці звільнили від червоних Бахмут (Артемівськ), Слов'янськ та Юзівку (Донецьк). Міста Донбасу корилися запорож-

Головним недоліком української отаманщини була неузгодженість дій між окремими загонами та штабом війська УНР і відсутність в них спільного командування. Більшовики швидко збагнули, що отамани діють неузгоджено і на власний розсуд. Невдовзі загони повстанців почали душити, концентруючи сили проти кожного загону окремо.

цям майже без бою. Донецька армія хоробрістю не блиснула – ніякими „Крутами навпаки“ похвалитися вона не здатна.

За гетьмана Скоропадського створенню штатних частин української армії перешкождали німці. Проте окремі частини гетьманові створити все ж таки вдалося. З числа полонених-українців, що перебували у Німеччині, було створено Дивізію Синьожупаників, а з тих, що перебували в австрійських таборах – Сіру дивізію (сірожупаників). Гетьманське військове міністерство сформувало Сердюцьку дивізію (пізніше влилася до складу корпусу Січових Стрільців), Чорноморську дивізію та дало дозвіл на формування полку Січових Стрільців з галичан (раніше розформованого). В планах адміністрації гетьмана було створення восьми армійських корпусів. Мобілізація до них мала початися у листопаді 1918 року. Але повстання проти гетьмана створило всередині держави гармидер та беззладдя. На це чудове становище зі сходу знову завітали більшовики.

До останнього набою

Лівобережна армія УНР під проводом отамана (генерала) Петра Болбочана мусила відбиватися від більшовиків в умовах, коли регу-

лярно рвався зв'язок, бунтувала залізниця та вимикалася електрика – більшовицькі підпільні ревкоми знали свою справу. Українські вояки мусили воювати на 3-4 фронтах водночас. „Окрім російських більшовиків, куди не повернись – у мене скрізь фронт... Таким є Махно... як тільки вдається кінчити з ним, у Прилук піднімає голову Ковтун... Багато допомогли у цій справі Шинкар і К°... Добровольці просуваються на Слов'янськ і теж рвуть мої сили“, – звітував до Києва отаман Болбочан. І це ще не була межа.

Через поляків, які грабували німецькі ешелони на своїй території, німецькі військові радо прийняли пропозицію більшовиків про проїзд через їхні терени та Прибалтику. Українським воякам довелося протистояти ще й німцям. У Харкові німецький гарнізон приєднався до більшовицького ревкому і вчинив повстання за спиною у запорожців. У Полтаві в самий розпал боїв з червоними, німецький гарнізон раптом зажадав, аби українські частини негайно покинули місто.

Результати такої війни нині відомі. 3 січня 1919 року більшовики взяли Харків. 12 січня був залишений Чернігів. 20 січня впала Полтава. 5 лютого більшовики зайняли Київ. Більше на Лівобережжя армія УНР не повернулася. У листопаді 1919 року залишки українського війська були затиснуті в трикутнику Любар-Чорторія-Миропіль. 6 листопада на бік білих перейшла Українська Галицька армія. Невдовзі корпус Січових Стрільців Конавальця перейшов польський кордон і був інтернований поляками. Здалися більшовикам гайдамаки Омеляна Волоха. 5 грудня Симон Петлюра виїхав до Польщі. 6 грудня 1919 року генерал Омелянович-Павленко переформував усе, що залишилося від українського війська, у чотири рейдові групи і вирушив у партизанський похід по тилах Червоної та Білої армій. В історії ця подія залишилася під назвою „Перший Зимовий похід“. У похід вирушили Запорізька група (все, що лишилося від запорізького корпусу), Київська група, Волинська група та 3-я стрілецька дивізія – слобожанці, тавричани, дончаки, поліщуки, подоляни та наддніпрянці. На 6 травня 1920 року особистий склад частин, що повернулися з походу, налічував 2680 солдат та командирів.

Невдачею завершилася і спроба

повернутися до Києва разом із поляками. У жовтні 1920 року залишки армії УНР перейшли Збруч і були інтегровані Польщею.

Отаманщина

Та не в радість була більшовикам перемога над військом УНР. Вже за кілька місяців по їхньому приходу до України, отамани повстанців зрозуміли, чим є продовольча диктатура, націоналізація виробництв, продрозверстка й терор ЧК. Вже у березні 1919 року проти більшовиків на Київщині повстав отаман Зелений. Його підтримали загони отамана Ангела на Сумщині й Чернігівщині. У травні повстання підняв отаман Григор'єв. Його підтримав отаман Гальчевський на Поділлі. На Херсонщині повстання селян очолив отаман Андрій Гулий-Гуленко. Розгорнув партизанську війну проти більшовиків отаман-анархіст Нестор Махно. „Не Денкін змусив нас залишити межі України, а грандіозне повстання, яке підняло проти нас українське сите селянство“, – визнавав головком Червоної армії Лев Троцький.

Головним недоліком української отаманщини була неузгодженість дій між окремими загонами та штабом війська УНР і відсутність в них спільного командування. Більшовики швидко збагнули, що отамани діють неузгоджено і на власний розсуд. Невдовзі загони повстанців почали душити, концентруючи сили проти кожного загону окремо. Умовно повстанські загони можна розділити на степові та лісові. Практично ідеальною для степів була організація загонів Нестора Махна та Костя Блакитного – кіннота верхи і велика кількість тачанок з піхотою, які дозволяли постійно маневрувати. Головним ворогом таких загонів була не чисельна перевага ворога, а літаки. Коли повстанцям стало неможливо розчинитися серед широких ланів – на повстанській війні в степах було назавжди поставлено хрест.

Повстанська війна у лісі відрізнялася можливістю опертися на таємні лісові бази і діяти масами піхоти, що під прикриттям дерев могла підкрастися до ворога впритул. Ідеально таку війну змалював Юрій Горліс-Горський в романі „Холодний яр“. Таким „Холодним яром“ у 20-і були всі лісові терени від Харківщини до Житомирщини. Більше 90 % населення України на ті часи



На Херсонщині повстання селян очолив отаман Андрій Гулий-Гуленко.



Старшини 3-го Гайдамацького полку. 1919 рік

– селяни. А на селі панував отаман. У Київській губернії жаху на червоних наганяли отамани Орлик, Лютий, Щириця та брати Чучупаки. На Поділлі червоним не давали спати отамани Хмара та Гальчевський. На Херсонщині панували отамани Гулий-Гуленко, Завгородній та Чорний Ворон. На Харківщині більшовикам чинили опір отамани Шаповал та Сірошапка. На Катеринославщині спокій червоних псували отамани Бурлака, Гладченко та анархіст Махно. І це – далеко не повний перелік. На зайнятих більшовиками українських теренах діяли близько 200 повстанських загонів чисельністю від 150 до 7000 осіб.

Аби збити цю хвилю, червона влада була змушена піти на компроміси. Були оголошені політика українізації, нова економічна політика (НЕП), автокефалія україн-

ської церкви та автономія України в складі СРСР (чого й близько не було за Царської Росії). Як наслідок – повстанці повільно втрачали підтримку селян і гинули у боях зі спецзагонами ЧК-ОГПУ. Здебільшого повстанський рух в Україні був придушений до 1924 року. Але останні загони трималися у лісах і до 1928-го, і до 1930 років.

Отаманщину неможливо було вибити з пам'яті людей і тому червона пропаганда головну „негативну рекламу“ зробила Нестору Махну – анархісту і колишньому союзникові червоних. Про отаманів-самостійників у той самий час агітпроп не згадував взагалі. Образ Махна продовжує опановувати тему отаманщини ще й досі. Після того, як були знищені останні повстанські загони і тихою сапою заарештовані головні учасники руху опору, по українському селу пройшлися молотом Голодомору. Дивним чином райони найбільшого лютування штучного голоду майже ідеально співпадають з районами, де найбільше панувала отаманщина.

П.С.

Говорячи про нинішнє ставлення східних українців до радянських часів та Незалежності України, варто не забувати про враження від правлячої протягом останніх 20 років плутократії та про потужний агітаційний тиск російського телебачення. Протягом 20 років люди спостерігають погіршення рівня життя, розвал побудованої за радянські часи промисловості, безробіття та безнадію. А по телевізору їм показують дивовижну картинку „з Росії“. Проти волі у людей виникає підступна думка: „А може, самостійність була помилкою?“.

Ця ілюзія розв'язується дуже просто. Навіть у разі поновлення імперії, повороту до радянської системи не буде за визначенням. Сучасна Росія – капіталістична держава. Справжня картинка російського буття сильно відрізняється від картинки телевізійної, термін „зомбоящик“ було придумано саме росіянами. А російська плутократія від аналогічної української відрізняється хіба що сильнішою ненажерливістю. Альтернативи самостійній українській державі в українців хоч на Сході, хоч на Заході України просто нема. Східна Україна нині повільно й болісно усвідомлює цей простий факт.

Пригоди „словаків” на Волині

Переселившись у 1947 р. з Пряшівщини на Волинь, південні лемки зіткнулися з несприйняттям: мовним, релігійним і політичним.

» Навесні 1947 р. СРСР та Чехословаччина провели акцію обміну населенням: на Волинь з Пряшівщини поїхало 12 тис. русинів Словаччини, на терени Чехії – 30 тис. нащадків чеських колоністів. І ті, і інші названі в історії оптантами (від лат. optatio – вибір). Перші місяці і роки на Волині показали пряшівцям, що попри запевнення радянських агітаторів, на землі України їх ніхто не чекав, більше того – їхня присутність була небезпечною, а захистити їх було нікому.

Горяни й долиняни

Як показала історія оптації, на Волині лише одна категорія людей була приязна до русинів зі Словаччини – це чехи-колоністи. Більшість із них ще певний час перебувала в своїх домівках, очікуючи повернення до Чехії, лише одиниці залишилися на Волині до кінця своїх днів. Степан Крушко (нинішній лідер реоптантів Словаччини) пише: „Вони нашим людям співчували, заспокоювали їх, вводили в курс справи, радили, попереджали про звичай і місцеві норми співжиття, міжлюдські стосунки і про випадкову небезпеку”. Зрозуміло, чому саме чехи демонстрували співчуття до долі переселенців: по-перше, їх приїзд означав можливість повернення колоністів до Чехії; по-друге, роки життя в українсько-польському середовищі навчили чехів бути гнучкими в розумінні проблем інших людей; по-третє, чехи також колись приїхали на чужу землю і зустрілися з несприйняттям. Врешті, словакізована мова південних лемків часами була ближчою чехам, ніж українцям-волинянам: саме словосполучення „переселенці з Чехословаччини” мусило роззброювати людей, котрі вже століття жили споминами про батьківщину.

Саме рішення про переселення пряшівських лемків на землі Волині було провокаційним і приреченим

на невдачу. Чому? Ментально і культурно волиняни та лемки знаходилися у досить різних площинах українського етнічного масиву. Лемки були горянами, Волинська височина – то рівний як стіл простір. Волиняни мовно належали до тієї групи українських говірок, що починається на Полтавщині, а закінчується на ріці Нарві у Польщі на Підляшші. Лемки розмовляли мовою, ближчою галичанам і полякам, але не киянам чи полтавцям. Волиняни були православними, лемки зі Словаччини – майже

Однією з основних причин патологічної ненависті місцевих українців до прибулих було усвідомлення, що русини приїхали „на їхню землю”. Цей фактор підкреслюється більшістю оптантів у спогадах.

стовідсотково греко-католиками. Лемки приїхали „на широку землю”, а волиняни тільки-но скінчили криваву братовбивчу різню поляків „за землю”.

Почнемо з мови

Як оптанти, так і волинські українці підкреслювали взаємне нерозуміння у мовному плані. Марія Бабак з Вишнього Миршева, сміючись, говорить: „Вашу мову ми не дуже-то спершу розуміли, більше по-руснацьки говорили”. Батьки Миколи Шкурли (село Ладомирова) за 20 років до реоптації так і не навчилися розмовляти по-українськи. Старші люди зазвичай гірше звикають до нової ситуації, а діти навпаки – швидше. Так ко-

місія з ліквідації неписьменності з Луцька зазначала: „Вважати неправильно ситуацію, коли переселенців з Чехословаччини, які закінчили 7–8 класів чехословацької школи, вважають грамотними, оскільки вони не знають добре російської і української мови, погано володіють ними у розмові...” Звичайно, траплялися випадки декларування нерозуміння мови й серед дітей: у селі Гаєнки Волинської області один з русинських хлопців скаржився на нерозуміння української літературної мови. Йосип Галушка із села Гажлин на Бардіївщині взагалі переконаний, що в його дитинстві вдома говорилося „по-словацьки”. Щоправда, згадує, що „по-католицьки” він не міг би щось сказати.

„Приїхали на нашу землю”

Якщо йдеться про релігійний аспект адаптації оптантів з Чехословаччини, то різниці поміж обрядом православним та греко-католицьким спершу не були так помітні оптантам, як це виявилось пізніше. Як писала одна з оптанток додому, „в церкви така служба, як і наша, лем кус голос інакший”. Польський соціолог Яцек Новак влучно помітив, що „для русинів можливість молитви власною мовою фактично означала повну участь у етнічному житті групи. Подібне явище було характерне для лемків, переселених на західні землі Польщі”. Відмінності між греко-католицизмом і православ'ям без додаткових пояснень не були для оптантів та реоптантів очевидними. При поверненні у Словаччину 59 % опитаних мною респондентів повернулося до уніатства, а 41 % зберегло православ'я. Причому православні лемки нині більше ревно ставляться до плекання саме цієї віри, ніж греко-католицькі. Старенька Марія Бішко (лемкиня з Польщі, що мешкала в Пряшеві) з жахом у голосі свідчить, що „коли

ми були греко-католиками, нам же ніхто не сказав, що ми – уніати!”. Народжений у 1937 р. оптант Йосип Галушка вже не може пригадати, чи відрізнялася їх віра: „Мені було 9 років...”

Коли оптант згадують про ставлення місцевого населення до них, складається враження, що гіршого не могло бути, і що сама фізична присутність русинів викликала у волинян щось на кшталт алергії. „Переселенців скрізь називають „гуцулами“, а ті сприймають це як найбільшу образу. Корінне населення насміхається над мовою переселенців, а ті кожну таку насмішку дуже глибоко переживають”, – писав Микола Мушинка до Голови КСУТ (Культурний союз українських трудящих Чехословаччини) Василя Капішовського після експедиції до оптантів. „Чому ви сюди прийшли, хто вас тут звав, а холери на вас нема, виздыхали б ви, а пара б з вас вийшла, а щоб вас...” – перераховує прокляття з боку волинських „братів” Микола Шкурла. „Називали нас „перелітними птахами””, – додає він. Марія Котар, котра потрапила з Шамброна (округ Стара Любовня) до Новосілок Чеських, згадує, як їй дорікав навіть п’яний волиняк, що лежав у баюрі при дорозі: чого, мовляв, гуцулка, прийшла на нашу землю?

Однією з основних причин патологічної ненависті місцевих українців до прибулих було усвідомлення, що русини приїхали „на їхню землю”. Цей фактор підкреслюється більшістю оптантів у спогадах. Питання землі справді було болючим для волинських українців. За часів міжвоєнної Польщі українське населення притіснялося в земельному плані, великі наділи отримували осадники з центральних районів Польщі. В 1943 р. розгорівся величезний міжнаціональний конфлікт, в результаті якого загинуло, за різними підрахунками, від 15 до 36 тисяч поляків Волині. І коли волиняни заявляли прашівцям „На якого чорта ви тута приїхали, а ще на нашу батьківщину, ми за неї кров пролляли!”, то це стосувалося радше все тієї ж польської крові, а не (як подає в одному з матеріалів С.Крушко) крові, пролитої на фронтах.

У вир конфлікту УПА

Автори книги „Опція” Степан Крушко і Міхал Шмігель зазнача-



Капела родини Купко на Волині (переселенці з с. Цигелка, окр. Бардіїв)



Родина Рибовичів у дворі с. Грушвиця на Волині (переселенці з с. Якуб’яни, окр. Стара Любовня)

ють: „На новому місці переселенців очікувало чимало нежданих здивувань. Без ентузіазму зустрічали їх місцеві жителі та функціонери, котрі лише зрідка знали, що на місце від’їжджаючих чехів прибудуть нові переселенці. Йшлося їм передусім про загосподаровані і добротні (як на той час) чеські маєтки, до яких мали виразний інтерес”. Південні лемки, які опинилися в такий важкий момент у чужій країні, нічого не могли вдіяти з негативним ставленням місцевих. Вроджена доброта лемків не дозволяла їм навіть уявити, що могло творитися

під час війни на землі, яку так щедро їм пропонували до диспозиції радянські агітатори. Могли лише скаржитися властям на погрози місцевих на кшталт „ваша кров буде річкою текти, коли ви тут залишитесь, а вас будуть вкидати до криниць”. Один з реоптантів пізніше скаже про волинян: „Спереду „Боже”, а ззаду ріже!”. Ян Калиняк (нині живе в Свиднику) згадує слова батька: „Брань ся українця!”.

Проблемою переселенців було те, що вони не мали ані можливості, ані охоти розібратися у дійсних причинах конфлікту УПА та НКВД, »

натомість потрапляли в ситуації, котрі часто вибору не залишали. Майже всі мої співрозмовники підтверджували, що були жертвами пограбувань, погроз з боку невідомих озброєних людей. Чи були то вояки УПА, чи провокатори з НКВД, ніхто пояснити не може. „Найгірше поводитися озброєні бандити, котрі не воювали за жодні політичні цілі“, – з цим висновком М.Шкурли залишається тільки погодитися. Однак сказати, що опанті були лише спостерігачами протистояння влади і ОУН–УПА, – як схильні вважати автори „Опції“, – не можна. Опанті стали на бік влади, допомагаючи їй у батальйонах „стрибків“, як називали самооборонні „винищувальні загони“.

Агресивна позиція оунівського підпілля та безрадісність переселенців, яких шляхом погроз та шантажу намагалися перетворити на свідомих українців, спричинила взаємне відчуження. Навіть радянські документи відзначали, що „у деяких місцевостях є факти явно ворожого до них [переселенців з Чехословаччини – Р.К.] відношення, котре культивується з боку решток українських націоналістів“. Наслідком було те, що асоціюватися з українськістю для опантів ставало все важче й неприємніше. Переселені до села Мартинівка на Рівненщині писали: „Нас на Україні не люблять, називають нас захватчиками [...]. А чим ми провинилися? Кому що злого зробили? На Словаччині лишилося тисячі руського й українського народу, мають свої права, як чехи і словаки, живуть щасливо і весело. А нам тут немає ні спокійного дня, ні ночі“. Втори́ли їм земляки з Вовковий: „Ми бажаємо переселитися назад в Чехословаччину. Ми будемо собі спокійно жити на своєму майні, ні з ким не будемо сваритися і боротися. Навіть тутешні люди будуть спокійно відпочивати“.

Брати по нещастю

Додавало проблем те, що у волинських селах були розселені українці з Польщі – передусім холмщаки. Стосунки між переселенцями з Польщі й переселенцями з Чехословаччини не можна назвати відвертим конфліктом, проте суперництвом і протистоянням – так. Джерела цього протистояння були в житловій проблемі, з якою зустрілися переселенці з обох країн

по приїзді на Волинь. На зламі 1946–1947 років, коли стало відомо про від'їзд волинських чехів, українці з Польщі під різними приводами почали масово вселятися в їхні будинки. Таким чином українці зі Словаччини заздалегідь наражалися на житлову невлаштованість, незважаючи на гарантовану їм першорядну передачу майна волинських чехів.

Парадоксально, але в „опантській“ літературі переселенців із Польщі названо „польськими лемками“. Мало того, що як і більшість радянських публіцистів, автори опантських споминів помиляються з означенням акції „Вісла“ (1947), вважаючи її „обміном населенням

Хоч українські переселенці з Польщі і Чехословаччини називали навзаєм одне одного „поляками“ й „словаками“, з часом вони віднайшли спільну мову і їхні взаємні стосунки стали ближчими, аніж взаємини з місцевими українцями.

між Польщею і Україною 1944–1946 років“, то ще й називають усіх польських українців лемками, ігноруючи їх поділ на підляшуків, холмшаків, надсянців, бойків і лемків. Пишучи про житлову проблему, С.Крушко зазначає: „...негативною сторінкою було те, що замість підготовлених чеських господарств і будинків, опантів непривітно зустріли польські лемки, що вже жили в домах волиняків“. Як можна зауважити з наведеного вище, повіти Лемківщини взагалі не згадуються серед тих регіонів, звідки прибували переселенці на Волинь. Однак опантських авторів це не хвилює. Пишучи про свого друга Станіслава Литвинчука, Микола Шкурла так підписує його фото: „Польський лемко із села Верховини Люблінського воєводства“. Справжні лемки, мабуть, потішилися б.

Холмщаки ставилися до прибулих з Бескидів українців агресивно,

не церемонячись, особливо, коли йшлося про суперництво щодо будинків від'їжджаючих чехів. Перевірка 8 травня 1948 р. під головуванням замісника завідуючого Відділом по переселенню при Раді Міністрів УРСР В. Косіцина показала, що лише в Сенкевичівському районі (Волинської обл.) нараховувалося 7 родин, що не отримали своїх будинків, у той час, як чеські будинки зайняли 28 сімей з Польщі, які, за риторикою Косіцина, підлягали виселенню. Навіть коли дім був офіційно затверджений за русином, переселенці з Польщі опиралися виселенню і погрожували словацьким українцям.

Разом із тим переселенська доля єднала холмшаків із південними лемками. Переселенська література рясніє від спільних фотографій, нерідко долі одних і інших поєднувалися в шлюбах. За даними С. Крушка, тільки з його рідного села Комлоші (Хмельової) в такий спосіб поріднилися з переселенцями з Польщі п'ятеро земляків. М.Шкурла наводить приклад холмшачки Ніни Литвинчук, котра вийшла заміж за південного лемка „шугая“ Юрая Мишка з Вишнього Верлиха і переїхала у Словаччину під час реоптації 1967 р. Такі приклади, очевидно, не є винятком. Хоч українські переселенці з Польщі і Чехословаччини називали навзаєм одне одного „поляками“ й „словаками“, з часом вони віднайшли спільну мову і їхні взаємні стосунки стали ближчими, аніж взаємини з місцевими українцями.

Краківський „котел” 1947 р. й невідома доля сина „Марічки” та „Орлана”

„Повідомляю, що мати була затримана разом із дитиною у справі свого чоловіка. З Кракова втекла, залишивши дитину й документи. Втікачка перебуває на території Перемишля під невідомою адресою”, — така записка, виготовлена на машинці невідомим функціонером польської комуністичної безпеки, зберігається сьогодні у варшавському архіві Інституту Національної Пам’яті.

► Необізаному читачеві з її змісту важко було б зрозуміти, про кого мова, але рукописна примітка „Марічка” внизу сторінки є ясною вказівкою, про кого йдеться, а сухі слова „втекла, залишивши дитину” приховують найбільшу, мабуть, трагедію, яка може трапитися матері.

„Марічка” й „Орлан”

Марія Савчин — бо про неї тут мова — народилася в селі Задвір’я на Львівщині. Вже з 1940 р. була пов’язана з українським націоналістичним підпіллям, ставши членом ОУН. В русі опору займала різні пости й виконувала різні обов’язки. Зокрема, була провідницею юнацтва ОУН у Львові, надрайонною провідницею підпільного Українського Червоного Хреста на Перемищині, зв’язковою при Крайовому Проводі Закерзонського Краю.

У 1945 р. Савчин пов’язала свою долю з Василем Галасою „Орланом” — тоді крайовим референтом пропаганди ОУН на Закерзонні. Повінчали їх 27 травня 1945 р. в церкві у Брилинцях (у присутності двох сотень вояків УПА) греко-католицькі священники о. Степан Граб та о. Андрій Гоза. Разом із „Марічкою” та „Орланом” повінчалися тоді також Петро Кавула „Тарас” та незнаного до сьогодні прізвища „Святослава”. „Коли б мене запитали, що таке щастя, я б відповіла, що в нього різні виміри і... пригадала б собі церковцю під лісом, — згадувала Савчин по роках. — Бо пережити таку врочисту хвилину єднання сердець — це щастя. Ота церковця, наповнена повстанцями,



Марічка



Орлан

оті їхні щирі побажання, вони зобов’язали мене на все життя”.

Зенко

Весна 1946 р. на Закерзонні — це період посиленої акції з переселення, в ході якої (від 1944 р.) до УСРР вивезено більшість місцевого українського населення. Але для Савчин та Галаси кінець зими приніс також несподівану й радісну новину — „Марічка” завагітніла. Позбавлені денного світла підпільні бункери — це, звичайно, були не найкращі місця для народження дитини. Тому було вирішено, що Савчин виїде на західні землі Польщі. Так воно і сталося. Восени „Марічка” виїхала до доброї товаришки, яка жила в Гнезні, де 15 грудня 1946 р. народила сина, якого охрестила ім’ям Зенко.

В Гнезні Савчин провела зиму, листуючись тільки час від часу з чоловіком. Таким чином вона довідалася, що в травні „Орлан” за наказом командування має перейти в Україну й просить приїхати попрощатися. „Вістка ця була для мене жахливою, — писала вона в своїх мемуарах. — Я добре розуміла, що воно означає: ми розходились назавжди, навіки. Я з дитиною застрягну в якомусь польському місті, а він буде боротись в Україні, поки не загине. Ми вже ніколи більше одне одного не побачимо. [...] Тоді я вирішила поїхати до нього не сама, а з дитиною. Бо все ж легше буде, як знатиму, що він хоч раз у житті бачив свого сина. Колись, як Зенчик виросте, буду розповідати йому багато разів про цю єдину зустріч з батьком, поки не стане вона



Малий Зенко. Фото з року 1951.

» легендою в житті сина і моєму". Так і сталося: на початку квітня 1947 р. „Марічка" з сином приїхала до Перемишля, а далі – до недалеких Корманич, де їх зустрів „Орлан".

Все ж таки на Закерзонні Савчин не могла бути довше, як кільканадцять днів. Примусове виселення українців, яке тоді почалося (більш відоме під кодовою назвою акція „Вісла") та постійні арешти були реальною небезпекою. Тому на початку травня „Марічка" з Зенком на руках покинула Перемишль і виїхала до Кракова, звідки думала податися вглиб Польщі. Краківська парафія на вул. Вісьльней була найбільш західною душпастирською станцією перемиської єпархії (de facto знаходилася за її кордонами). До 1946 р. управляв нею о. Маріо ван ден Малє – редемпторист східного обряду, бельгєць за національністю. Коли комуністи примусили його виїхати з Польщі, перемиський владика Йосафат Коциловський іменував на його місце вже згаданого о. Граба.

Краківський „котел"

Коли „Марічка" в Перемишлі приймала рішення про виїзд до Кракова, вона не могла знати, що парафія на Вісьльней вже від якогось часу була під пильним наглядом функціонерів комуністичної безпеки, які підозрювали, що там може бути зв'язковий пункт ОУН. Це не було правдою, хоч о. Граб знав особисто багатьох підпільників, а в його приходстві знаходили

притулок не тільки втікачі чи просто українці, які в дорозі потребували нічлігу, але також інколи і оунівські зв'язкові.

Нещастя в краківську парохію прийшло 11 травня 1947 р. „Крізь вікно я запримітила, як четверо чоловіків у цивільному одязі перетинали вулицю, уважно споглядаючи на вікна приходства, – писала Савчин у своїх спогадах. – Мене вкололо в грудях. „Чи не ємведисти", – подумала, інстинктивно відчуваючи, що саме ці люди несуть нам лихо. Довго чекати не довелося. Через кілька хвилин агенти УБ та МГБ були вже в приходстві". Функціонери безпеки арештували всіх, кого застали в хаті о. Граба (його самого відразу вивезли до тюрми), а в приходстві організували „котел", в якому затримували всіх, хто туди заходив.

Спочатку „Марічці" вдалося приховати, хто вона насправді, допомогли підроблені документи на приbrane прізвище. Але щастя тривало недовго. Невідомо, чи хтось з „начальства" УБ упізнав її, чи може „засипав" хтось, кого допитували. Без сумніву є лише одне: функціонери знали, хто потрапив їм до рук і не приховували того перед Савчин. „Коли пройшов перший шок, мене огорнула апатія, – описувала вона з часом свої почуття. – Я зрозуміла, що все скінчене. Глянула на дитину – і гострий біль прошив серце. „Що тепер станеться з тобою, моє янголятко?... Хто заопікується тобою?" Я сіла біля візочка, що служив йому

колискою, і очей не зводила з нього [...] Мені спала думка втікати, хоч би й загинути при тому, лише б не потрапити живою в їхні кігті. "Вони будуть мене катувати за мого чоловіка, мучити, щоб видала його. А дитина? Як же я можу його залишити? Та вони вже відривають його від мене, заберуть і більше його не побачу. А може й принесуть його до мене під час тортур і покажуть, щоб ослабити мою волю, щоб через нього дістатися до його батька. І без чоловіка мають за що мене судити або й замучити. Вже не діждатися мені повернення до своєї дитини". В ті критичні секунди у моїй душі відбувалася страшна баталія – з кожним висновком розуму розривалося на шматки моє серце".

Неможливо сповна описати тодішні почуття Савчин. Усі слова були б тут зайвими. Хто не був у такій ситуації, не зрозуміє повністю трагедії. Але відомо, що впродовж кількох хвилин „Марічка" прийняла рішення. Скориставшись неуважністю функціонерів, вона вибігла в коридор, вистрибнула з другого поверху на тротуар – якимсь чудом не вбилася і нічого собі не зламала – й після цієї шаленої втечі вирвалася з Кракова та добралася до „Орлана". „Вже на місці постоями обоє сіли віддалік від групи і щойно тепер я докладніше розповіла йому про події у Кракові та мою дорогу до нього. "Орлан" слухав з почуттям глибокого потрясіння. Потім пригорнув і ніжно обцілював моє запухле, в синцях обличчя, а сльози тихо котилися з його очей, змішувалися з моїми й обтікали рани на лиці. Ми вгинались під нашим хрестом".

Трагічні переживання „Марічки" вразили та зворушили всіх, з ким вона тоді спілкувалась. За словами Савчин, її подруга „Святослава" сказала, що вона на таке не зважилася б, „бо не стало б у неї ні сил, ні відваги". Не знала вона тоді, що незабаром на неї чекає подібне. Коли функціонери УБ прийшли арештовувати „Святославу" на конспіративній квартирі в Перемишлі, де вона мешкала з однорічною донею, дружина „Тараса" викинулася з вікна третього поверху та загинула на місці.

Подальша доля

Яка була подальша доля героїв тієї драми? Влітку 1947 р. „Марічка"



Сучасне фото краківського приходства, з одного із малих вікон якого вистрибнула Марічка.

й „Орлан” перейшли на територію УСРР, де продовжували боротьбу в підпіллі – в Карпатах, на Волині та Поліссі. У 1948 р. в них народився другий син – Петро, якого виховувала родина „Орлана”. Їхня епопея завершилась 11 липня 1953 р., коли спецгрупа агентів МГБ арештувала подружжя.

Після затримання Савчин і Галасу перевезено в київську тюрму, де „Орланові” функціонери МГБ запропонували вислати від його імені кур’єра на Захід для встановлення зв’язку з Закордонним Представництвом УГВР. Той погодився на це, але за умови, що зв’язковою буде „Марічка”, а він залишиться в Радянському Союзі як заручник. Йому також вдалося потаємно домовитися з дружиною, що після прибуття на Захід вона повинна розкрити плани МГБ та не повертатися назад. Савчин виконала свою місію, хоч не всі з середовища еміграції повірили її словам. В нових умовах спробувала влаштувати своє життя, вдруге вийшла заміж, до сьогодні живе в США. „Орлан” перебував у тюрмі до 1960 року. Після виходу на волю також вдруге одружився та забрав до себе сина Петра. До падіння комунізму був

під наглядом комуністичних спецслужб. Помер у 2002 році.

Більшість людей, затриманих у краківському „котлі”, потрапили або до тюрми, або до концтабору в Явожні. Трагічно склалася також доля оо. Гози і Граба. Після кількох місяців допитів їх обох передали советам, де на них чекало нове випробування: довгі роки тюрми та сибірське заслання, з якого вони повернулись щойно після хрущовської відлиги.

* * *

Невідомою до сьогодні є доля малого сина „Марічки” й „Орлана”. Відомо лише, що за наказом тодішнього начальника ІІ Відділення ІІІ Департаменту МДБ (та головного „спеціаліста” з боротьби проти українського опору) майора Броніслава Врублевського малого Зенчика поміщено в дитячий будинок у Кракові. В офіційній документації його записали під фіктивним прізвищем. Останні документи, які вдалося віднайти авторів цих рядків, були виготовлені через три роки після краківського „котла”. „У 1948 р., в місяці червні [так в оригіналі, але це помилкова дата – І.Г.], в зв’язку з арештом о. Граба на вул.

Висьлейней забрано також однорічну дитину жінки к[оманди]ра УПА пс. „Орлан”, – писав до Варшави тодішній заступник голови краківської безпеки. – Дитину за наказом майора Врублевського поміщено в дитячий будинок в Кракові на вул. Кроводерській під прізвищем Пйотрусь Воевудзкі. Там дитина не може надалі перебувати, з огляду на існуючі правила та інтервенції дирекції дитячого будинку. Прошу вирішити питання та нас повідомити”. Листування в тій справі продовжувалося кілька місяців, аж 18 січня 1951 р. дитину переведено з Кракова до Варшави. В цьому місці слід зникає; за неперевіреною інформацією, хлопчика всиновило якесь бездітне подружжя функціонерів МБП. Після падіння комунізму „Марічка” й „Орлан” намагалися розшукати його, але їхні спроби виявилися безуспішними.

В підготовці тексту використано документи, які зберігаються в архіві ІПН у Варшаві та мемуари М. Савчин („Марічки”) „Тисяча доріг (спогади)”, Торонто–Львів, 1995 (Літопис УПА, т. 28).

Київ: повернімо місто громаді!

У столиці України — Києві — залишається все менше українського, та і типово київського...

» За роки правління містом мера Леоніда Черновецького та його команди, з комунальної у приватну власність перекочували понад 3,5 тисяч гектарів міської землі (вартістю понад 70 мільйонів євро), історичне середовище Києва зруйноване майже щент (унаслідок забудов в історичних кварталах міста з відповідним руйнуванням пам'яток архітектури та культури), триває неконтрольована забудова (у місцях, що на них геологи та історики будувати категорично забороняють).

Люди гинуть за землю

Справді, Л.Черновецький та його команда довели до „космічних масштабів“ корупційні схеми, які використовував ще міський голова Олександр Омельченко (нині — народний депутат України) з вірними йому чиновниками. Вартість київської землі зростала і продовжує зростати, і жодна фінансово-економічна криза процесу не загальмувала. Один з перших кроків, які зробив на посаді президента України Віктор Янукович, — наказав перевірити факти зловживань з боку міських чиновників та розбазарювання (читаймо: приватизацію) ними комунальної власності та землі, яка перебуває у власності міської громади. Щоб припинити цей процес, який ще за часів президентства Ющенка вийшов з-під контролю центральної влади (або ж, як вважають кияни та окремі політики, був очолений його людьми), президент швидко провів через Верховну Раду зміни до закону „Про столицю України — місто Київ“, унаслідок чого роз'єднано посади київського міського голови (мера) та голови Київської міської державної адміністрації (КМДА). „Космічний мер“ Черновецький (такий nickname Леонід Михайлович отримав через нестандартну, ба навіть неадекватну поведінку на публіці) досі номінально керує міськими справами, але його усунуто від управління та нагляду за ресурсами та грошовими потоками у Києві. Натомість голова КМДА Олександр Попов (колишній мер невеликого містечка Комсомольська

на Полтавщині та колишній міністр регіонального розвитку України) у першу чергу звільнив мера та його людей (декого звільнено під час „оптимізації діяльності міської влади“, декому довелося потрапити за ґрати за зловживання і корупцію, дехто пішов з посади добровільно). Але навіть поставивши на посади у КМДА перевірених своїх людей, Попов не зміг зруйнувати старі корупційні схеми — ті, що дозволили інвесторам, за відкати та відсотки, будувати багатоповерхівки в історичних кварталах Києва, — а якщо врахувати, що столична земля дорожчає пропорційно наближенню до центру, то торговельні та офісні площі у цих новобудовах, як і „квадрати“ житлової площі за вартістю справді золоті! Як каже депутат Київської міської ради, відомий спортсмен Віталій Кличко, „Мефістофель був упевнений, що „люди гинуть за метал“, а у Києві — за квадратні метри... При цьому пересічний киянин не може купити таку „золоту“ квартиру — він не має коштів навіть у перспективі, навіть якщо візьме кредит... Ці „золоті квадрати“ купують олігархи, політики (більшість з яких люди небідні, бо ж влада, бізнес і корупція — синоніми), „зірки“ поп-музики“. До речі, Віталій Кличко ще 2009 року передав Київській міській та Генеральній прокуратурі документи, які підтверджують факти зловживання владою, службовим становищем та корупційні дії з боку Л.Черновецького і його підлеглих. Але, як днями заявив заступник генерального прокурора Ринат Кузьмін, „конкретно проти Л.Черновецького у нас нічого нема. Розслідування щодо його колишніх заступників — керівників міських управлінь земельної політики, охорони здоров'я — тривають“.

Київські святині під загрозою

Народний депутат України Кирило Куликов у 2009–2010 роках очолював парламентську тимчасову слідчу комісію у справах незаконної забудови історичної частини Києва, яка досі не припинилась. За словами Куликова, „ми „нарили“ близько со-

тні фактів стосовно того, що незаконно дозволене будівництво довкола київських святинь не лише знищує цілісну історичну картину міста, але й загрожує існуванню самих святинь! Я маю на увазі такі унікальні об'єкти української та світової спадщини, як Національні заповідники „Софія Київська“ та „Києво-Печерська Лавра“, міський заповідник „Київська фортеця“ та легендарну гору Щекавицю. Чиновник проводить потрібне для інвестора рішення: відбувається приватизація ділянки землі під забудову, або ж доводиться до повного руйнування викуплена інвестором у міста старовинна споруда, на місці якої будуватиметься сучасний архітектурний монстр. А якщо цей монстр знаходиться у захисній зоні Святої Софії або Лаври, то це вже проблема національної безпеки, тому що йдеться про об'єкти, включені до списку світової спадщини ЮНЕСКО!“.

Забудови у безпосередній близькості до Святої Софії та Києво-Печерської Лаври спричинили критику як з боку українських інтелектуалів, так і світової спільноти. „Фактично, у разі подальшої забудови території поруч з цими святинями, і Свята Софія, і Лавра можуть бути виключені зі списку ЮНЕСКО“, — повідомив речник Міністерства закордонних справ України Олег Волошин. Уряд та експерти Національної комісії у справах ЮНЕСКО нещодавно зустрічалися з керівниками Української будівельної асоціації (яка об'єднує потужні будівельні компанії і є одним з розробників нових правил міської забудови, розкритикованих президентом та міськими громадами) та лідерами фракцій у Київській міській раді: обговорювали проблеми забудови історичної частини Києва, ризики, що внаслідок цього постали перед пам'ятками історії та культури міста. „Ніяких конкретних рішень ми не ухвалили, але принаймні одне одного почули і порозумілись“, — прокоментував журналістам результати зустрічі О. Попов.

Тим часом на території заповідника „Софія Київська“ та Лаври наявні порушення геологічного характеру. Голова державної служби охорони



пам'яток В. Вечерський розповідає: „Забудова у безпосередній близькості до комплексів Святої Софії та Києво-Печерської Лаври, а також будівельні роботи, які проводять монахи Лаврського монастиря (належить УПЦ МП – авт.) призвели до геологічних порушень. Так, у Лаврі піднімається рівень ґрунтових вод, що призводить до зсувів ґрунтів; у знаменитих печерах є тріщини на стінах, а в окремих місцях осипалася стеля. Уряд змушений терміново провести реставраційні роботи, при цьому на Лавру перекинуто кошти, які призначалися для реконструкції та укріплення фундаменту Андріївської церкви у Києві“. Довкола храму Святої Софії помітні зміщення ґрунтів, що становить небезпеку для храму, – каже заступник директора заповідника Ірина Марголіна.

Депутат Київської міськради, голова комісії у справах культури Олександр Бригинець додає: „У Києві акумулювалися проблеми, безпосередньо пов'язані з ментальністю нинішніх інвесторів та чиновників. Їх не цікавить, чи встоять церкви Лаври, чи витримає урбаністичний тиск Софіївський собор – тому що для більшості з них Київ не рідне місто, не столиця України, а місце, де вони заробляють шалені гроші. Їхні діти навчаються у Британії чи США, їхні дружини та коханки прогулюються вулицями Парижу чи Відня і навряд чи орієнтуються в історії України та у тому, яку величезну роль свого часу

відігравав Київ в історії тієї ж Європи. Ці люди, від яких залежить місто, чужі для нього“.

„Кияни! Вийдемо на вулиці – повернімо собі Місто!“

Наведене гасло об'єднало тисячі киян – і тих, хто називає себе „корінними киянами“, і тих, хто, переїхавши колись до столиці, став киянином, прийнявши і розділивши з Містом його минуле, його проблеми. Журналіст Рустам Ібраїмов пояснює: „Я народився далеко звідси, моя рідна мова – російська. Але я живу у Києві вже понад двадцять років, вважаю це місто своєю малою вітчизною і не збираюся його віддавати сучасним варварам і мародерам! Я хочу жити у місті, де можна прогулятися старовинними кварталами, забудованими два століття тому, і випити каву у кав'ярні, що у ній збирались понад сто років тому київські інтелектуали Леся Українка, Михайло Булгаков, Казимир Малевич, багато інших персон, які принесли Києву, Україні світову славу“.

Рустам Ібраїмов – один із ініціаторів громадської ініціативи „Збережи старий Київ“, яка за підтримки киян (різних вікових груп, соціальних прошарків) провела низку акцій проти забудови історичних кварталів міста та корупції в органах влади. Так, до акцій порятунку Києва, проти свавілля чиновників, політиків та олігархів виступили відомі інтелектуали, митці, молодіжні громадські рухи та сту-

дентські організації. У січні–лютому цього року кияни пікетували скандальні будівельні майданчики біля комплексу Святої Софії, на перетині вулиць Пушкінської та Богдана Хмельницького, на вул. Гончара, біля комплексу Олександрівської лікарні та на Щекавиці. Навесні чи не щонеоділі кияни проводять театралізовані дійства біля будинку КМДА на Хрещатику та біля Адміністрації Президента України. Є перші перемоги: згідно з поданням Генеральної прокуратури України, Господарський суд заборонив будівництво на розі вул. Пушкінської та Б. Хмельницького – як таке, що загрожує навколишнім житловим будинкам та пам'яткам історії: впритул до будівництва – садиба Галаганів, де у 1918 році був написаний текст Четвертого універсалу УНР; під будівництвом – зал станції метро „Театральна“, через дорогу – будівля Національного театру російської драми ім. Лесі Українки.

На черзі – розгляд в одному з районних судів справи побудови елітного житла на вул. Гончара, у захисній (буферній) зоні Софії Київської. До кінця цього року народні депутати обіцяють розглянути у Верховній Раді нову редакцію закону, який визначатиме правила забудови міст та захищатиме наявні пам'ятки історії, культури та архітектури. У разі, якщо ситуація не буде змінена – Київ ризикує перетворитися на безликий урбаністичний центр. <

**„Залізна дама“
української політики**

► Немає жодних сумнівів, що Ганна Герман належить до найбільш яскравих постатей в Партії регіонів. Точніше, в оточенні Віктора Януковича. Останнім часом її вплив на Януковича, здається, дещо зменшився. 5 квітня цього року внаслідок адміністративної реформи її звільнили з поста заступника голови Адміністрації президента і одразу призначили радником президента. Сама Герман так і не дала зрозуміти, наскільки зачепила її ця зміна.

„Від того, що відбуваються перестановки, від того, що відбувається реформа адміністративна, міняються назви посад і так далі – це не впливає на загальну роботу та функціонування Адміністрації президента“, – сказала Герман. Одне відомо – ця жінка є виразним політиком, високоінтелектуальною особистістю (що не часто зустрінеш не тільки в українських умовах, але й у політиці загалом). До 2004 року ніщо не передвіщало, що Ганна Герман піде у політику. Тим більше, у її „біло-блакитну“ частину.

Зірка журналістики?

Вона народилася 24 квітня 1959 року у Львівській області як Ганна Стеців. Згадуючи в одному з інтерв'ю, Герман говорила: „Я виросла на традиціях УПА і на легенді про УПА, на повстанських піснях“. Дисонанс викликає той факт, що ця фраза жодним чином не вписується у традицію більшості партійних колег пані Ганни.

Зрештою, її освіта, як і модель професійної кар'єри, доволі оригінальні як на партійні лави біло-блакитних. Герман закінчила факультет журналістики Львівського університету. Журналістську роботу розпочала у редакції газети „Ленінська зоря“ (м. Миколаїв Львівської області) у першій половині 1980-х років. У 1985–1987 роках вона – кореспондент газети „Ленінська молодь“ у Львові. Однак найбільше здивування викликає факт, що вже у 1986–1987 Герман стала членом Правління Спілки журналістів СРСР. Прибічники приписують цей поступ її амбіціям, а противники кажуть про агентурну діяльність. Для обох груп підтвердженням їх правоти стала подальша кар'єра Герман. У 1987 році В'ячеслав Чорновіл вирішив відновити самвидавницький журнал „Український вісник“ – видання інтелектуалів, вільнодумців, словом, усіх

тих, хто прагнув вийти поза рамки офіційної пропаганди. У цьому гроні опинилася Ганна Герман.

Щоправда, у самому СРСР уже розпочалися зміни, ініційовані Михайлом Горбачовим. Проте на Україні все ще правила тверда рука секретаря КПУ Володимира Щербицького. І дух брежнєвських часів досі витав над країною. Чи керувалася Ганна Герман лише індивідуалізмом? Як підкреслювала вона сама в інтерв'ю „Главреду“ у грудні 2004 року, „я ходила на мітинги у 1989 році, коли ще ніхто не ходив, коли нас у Львові собаками розганяли з мітингів. Тоді люди боялися ходити на мітинги, тоді можна було, справді, сильно постраждати. Коли вони стали більш широкими – я перестала туди ходити“. Чи стояла за діями Герман похмура структура КДБ, а вона сама, як стверджують автори звинувачень, була агентом з псевдонімом „Тереза“? Сьогодні важко визначити правду. Адже подібні звинувачення, часто фальшиві, що масово кружляють Інтернетом для дискредитації політиків повсюдним використанням „чорного піару“ – в Україні не рідкість. На це питання чітку відповідь може дати лише відкриття архіву КДБ, і не тільки в Україні, але також у Росії. А відтак досі діє засада презумпції невинуватості.

Незважаючи на закиди опонентів, Ганна Стеців бере активну участь у змінах, що приніс розпад СРСР. У 1989 році вона переходить до заснованої з ініціативи Чорновола Української незалежної видавничо-інформаційної спілки. Організація займається не лише розповсюдженням незалежної інформації, але є своєрідним плацдармом для формування політичних позицій. У цей же час відбуваються зміни в її особистому житті, вона виходить заміж за дипломата Сергія Германа. Сьогодні у зв'язку з дипломатичною кар'єрою її чоловіка наприкінці існування СРСР, у мас-медіа кружляє інформація про його співпрацю з КДБ. Нещодавно це припущення оприлюднило польське видання „Rzeczpospolita“. За даними газети, Сергій Герман, будучи консулом у Польщі наприкінці 1980-х, очолював клуб радянсько-польської дружби у Гданську. Дехто схильний порівнювати ці функції з посадою, яку свого часу обіймав у Дрездені (НДР) офіцер КДБ Володимир Путін.

Сама ж Ганна Герман говорила, що майбутній чоловік підкорив її тим,

що був нерадянським, і повторював, що у цій країні жити неможливо. Тим не менше, коли розвалився СРСР, подружжя вирішило скористатися новими можливостями у новонародженій Україні. І заснувало львівську міську газету „Ратуша“. Тоді вона вирізнялася змістом, стилем і формою. Незабаром Герман починає співпрацю з Радіо „Свобода“, а у 1997 році стає кореспондентом „Вільна Європа/Радіо Свобода“ у Варшаві. Співпраця з радіо йшла непогано, і у 2003 році її призначають директором Київського бюро „Радіо Вільна Європа / Радіо Свобода“. Однак, як виявиться незабаром, це був лише початок подальшої кар'єри.

В напрямку політики

Новий етап у кар'єрі, а точніше, у всьому житті, розпочався у 2004 році. Саме тоді Ганна Герман взяла інтерв'ю у Віктора Януковича. Можливо, посередником у контакт з Януковичем був її чоловік. Сергій Герман зі шкільних часів товаришував з тодішнім радником прем'єр-міністра Януковича Зиновієм Куликом. Сама ж Ганна Герман згодом згадуватиме так: „Інтерв'ю з Януковичем – це був великий успіх тоді для Радіо „Свобода“. Він настільки заімпонував мені як людині, як особистості, я дуже поважав сильних людей, яких в українському політикумі практично немає“. Янукович, схоже, дійсно вразив Герман, оскільки до сьогоднішнього дня, користуючись будь-якою нагодою, вона підкреслює його переваги, вказуючи на чоловічий сильний характер. Зрештою, і тогочасного прем'єра Януковича Герман також мала вразити, адже у травні 2004 року її призначили прес-секретарем Віктора Федоровича.

Для колег Ганни Герман по Радіо „Свобода“ та представників національно-демократичних кіл, де вона мала багато знайомих, це був шок. Чим керувалася Герман? Чи це був знову лише „індивідуалізм“? Можливо, так. Адже подібне рішення практично одночасно прийняв і син В'ячеслава Чорновола, Тарас.

Діяльність Герман на новій посаді не була з найлегших. Їй доводилось переконувати громадську думку, що судові вирoki Януковича – це лише помилки молодості. Більше того, на Герман настільки вплинула сильна особистість Януковича, що вона сама, здається, повірила у свої слова. Схожою стала історія з інцидентом в Івано-Франківську, коли Янукович

28 березня Прозахідні політики Молдови розглядали теорію про можливість приєднання Придністров'я до території України. Так, за даними депеші американського посла у Києві, задля вступу Молдови до ЄС пропонувалося, щоб територія Молдови, що знаходиться на правому березі Дністра, була приєднана до Румунії, можливо, на умовах наднаціональної структури „Романова“ — міститься у матеріалах „Wikileaks“.

28 березня „Сьогодні слідчий знову питає мене про вбивство Гонгадзе, але я можу ще раз сказати, що я можу поклястися на Конституції, на Біблії, що я не давав цього злочинного наказу вбивати, бо я просто не міг цього робити“, — сказав Кучма.

1 квітня Президент Віктор Янукович призначив Марину Ставнічук заступником глави Адміністрації президента та курувати роботу Конституційної асамблеї. „Президент сказав, що він вважає за необхідне Україну розвивати в європейському цивілізованому напрямку. І звичайно, що коли мова йде про демократичну державу, коли мова йде про розвиток правової держави, я як член Венеціанської комісії просто не можу залишатися осторонь“, — заявила вона.

2 квітня У Європейському парламенті заявляють про намір створити міжфракційне об'єднання депутатів під назвою „Друзі України“. Група „Друзі України“ може об'єднати близько 25 із 736 членів Європарламенту.

4 квітня Відбулася очна ставка Миколи Мельниченка і Леоніда Кучми. „Ми одразу домовилися, що будемо відповідати на питання одне одного без усіляких образ, щоб дати можливість слідству об'єктивно дослідити факти, які є діаметрально протилежними у наших свідченнях. Під час неї, я думаю, Леонід Кучма, дізнався дуже багато нового, в тому числі про своє оточення. Дуже багато цікавого, у тому числі, хто його накручував по справі Гонгадзе. Було багато інформації, яку він не знав, і яку від нього приховувало оточення. Леонід Данилович усе це почув і на багато відповідей навіть подякував. Сказав: „Дякую за те, що були відвертими“, — розповів Мельниченко.

5 квітня Віце-прем'єр Борис Колесніков заявляє, що бюджетні авіакомпанії мають усі можливості для початку польотів в Україні.

впав від удару яйцем. Герман переконувала, що в її лідера потрапив твердий предмет. Через це більшість журналістів та представників помаранчевого табору вважали її зрадницею. Непросто складалася ситуація і в Партії регіонів, адже Герман значно вирізнялася на тлі інших представників регіоналів. А її походження та попередня діяльність не викликали довіри.

Після 2004 року Ганна Герман не залишила Віктора Януковича, як це сталося з деякими членами табору регіоналів. За свою лояльність вона заробила довіру не лише Януковича, але й частини „старих“ донецьких.

Герман стверджує, що має здатність передбачати і що цю рису вона успадкувала від бабці. Можливо, власне завдяки цьому дару Герман не лише не залишила Януковича після 2004 року, але старанно працювала над його позитивним образом та ним самим. Янукович в її варіанті — це сильний політик, справжній чоловік з важким дитинством. Це вулиця, своєрідна школа життя сформувала у ньому риси лідера. І навіть якщо й трапилися помилки молодості, вони принесли йому позитивні зміни. Ганна Герман ніколи не мала сумнівів щодо політичної перемоги Януковича.

У 2006 році Герман стартувала у парламентських виборах за списками Партії регіонів, під скромним номером 106, котрий і відкрив їй двері у парламент. Успіх партії — це насамперед перемога її лідера. Однак у цій перемозі є частка самої Герман. Ставши прем'єром удруге, Янукович призначив Герман своїм радником. У 2007 році, внаслідок дострокових парламентських виборів, ініційованих Віктором Ющенком, Ганна Герман знов стає депутатом Верховної Ради. І ніхто вже не уявляє лідера Партії регіонів без його галицької помічниці. На думку оглядачів, за виступами Януковича стоїть Герман. Про її зростаючу роль у партії свідчить призначення заступником голови фракції Партії регіонів у парламенті в листопаді 2007 року.

Здається, Ганна Герман і сама повірила у свою ключову роль в оточенні Януковича. А навколо президента тривала боротьба різних груп. Зокрема, Герман вважали близькою до Рината Ахметова, однак її власний вибір — це Янукович. Вона не приховує, що в лавах партії (у групі Ахметова) отримала допомогу саме

тоді, коли потребувала її. Герман не приховує, що любить відповідний рівень і прагне добре заробляти. Одночасно вона підкреслює, що непогано заробляла і раніше, працюючи на Радіо „Свобода“. У декларації за 2010 рік Герман задекларувала заробіток у понад 164 тисячі гривень. Зловішники натомість стверджують, що вона не врахувала свого годинника, який коштує 50 тисяч USD.

Герман — одна зі спікерів Партії регіонів. І вона щиро вірить у перемогу свого гуру. У лютому 2010 року ця проекція стає реальністю — Януковича обирають президентом. Одночасно лунає чимало припущень стосовно подальшої ролі самої Герман. Подейкують про призначення її речником президента, проте до цього не доходить. У близькому оточенні Януковича з'являється група Львовочкина — Фірташа — Бойка — Хорошковського. Молодий Львовочкін стає головою президентської Адміністрації, а Ганні Герман відводиться крісло його заступниці. Герман часто виступає як неофіційний речник президента. Вона часто спростовує закиди опонентів, зокрема щодо обмеження свободи слова. Проблема у тому, що Львовочкін прагне монополізувати вплив на Януковича. І це йому вдається.

Кульмінацією стали зміни у структурі Адміністрації президента, прийняті у дусі реформ, проголошених Януковичем. Ганна Герман у числі кількох інших осіб втрачає свою посаду. Від квітня цього року вона офіційно лише радник президента. Чи означає це, що „залізна дама“ української політики, як дехто її називає, відійде у тінь? Вона зберігає вірність своєму Майстру, і швидше за все Ганна Герман просто чекатиме на слушний момент, щоб її знову оцінили належним чином.

Петро Андрусечко, Познань

Юрій Щербак: „Українська справа не є безнадійною, вона багато в чому залежить від численних чинників геополітичного життя“

Наскільки змінилась політика США щодо України за останній рік?

Вона значно ослабла в результаті захоплення влади режимом Януковича, який є винятково проросійським політиком. Разом із Росією регіонали намагаються ввести в Україні спільне політичне і мілітарне поле, що є дуже небезпечним для Європи. І Україна як суб'єкт міжнародного права різко втрачає свою вагу, оскільки вона стає об'єктом претензій з боку Москви. Не можна сказати, що вже повністю відбувся процес, зокрема завдяки боротьбі і опору, що шириться не тільки в українському суспільстві (наприклад, США також почали критикувати Януковича). Однак тим не менше ми багато втратили у нашій міжнародній суб'єктності. Значно ослабили геополітичні позиції. Останнім часом шалено посилюється тиск Росії, щоб Україна вступила до Митного союзу, що дійсно означало би повну геополітичну зміну на 180 градусів порівняно з попередніми режимами в Україні. Тому я вважаю, що це дуже серйозний процес.

Влада не розуміє, що все може бути. Хоча, з іншого боку, справа у тому, що ніхто не знає, чим закінчиться боротьба Путіна і Медведєва. Я не хочу сказати, що Медведєв прогресивний, але Путін винятковий приклад ненависті до всього українського. Він поводить, як офіцер армії Денікіна у 1917 році, який каже, що ніякої України бути не може. Він є україноненависником. Це підтверджує багатьма прикладами. А те, що його популярність у Росії падає і, можливо, там все ж обернуть президентом Медведєва, означатиме крах політики Путіна. І це означатиме, що багато з тих ліній, які ідуть на Україну, можуть бути втрачені. Тому я можу сказати, що чимало розігрується у Кремлі, в Росії, і ми зараз не можемо передбачити кінцевий результат.

Але процес очевидний і нинішня українська влада є проросійською.

У Росії незабаром президентські вибори. Як ви вважаєте, українське питання може стати одним із чинників президентської гонки?

Безперечно. Україна є дуже важливим фактором. Вкрай показово, що переговори Путіна з керівництвом України закінчилися провалом. Це визнала вся російська преса і українська також. І дуже характерно, що саме того дня Медведєв, даючи інтерв'ю, заявив, що висуває свою кандидатуру. Тобто не виключено, що навіть цей провал Путіна дав можливість Медведєву розігравати більш активну гру. Адже якби Путін привіз голову України на тарілочці, реакція могла бути іншою. І тому боротьба у Росії буде вестися з огляду на їх суперництво і з огляду на позицію України. А Україна нічого нового не вигадала. Це є ноу-хау усіх українських президентів – відтягувати, затягувати.

Те, що ми бачили за Кучми?

Так. Він грав на цьому – відтягував якісь рішення, говорив, що йому треба порадитись. І формат, який запропонував Янукович – 1+3, уже показує, що Україна не хоче бути у Четвірці (Митному союзі), що ми будемо десь збоку, будемо мати свої особливі права. Тому українська справа не є безнадійною зараз, вона багато в чому залежить від численних чинників геополітичного життя – від позиції США, від Євросоюзу, Росії і, звичайно, внутрішнього розкладу у самій Україні.

Команда Януковича офіційно виражає наміри євроінтеграції. Як оцінювати шлях до Євросоюзу?

Ви знаєте, вони настільки категорично проголосили цей шлях, що чи-

„Україна готова сьогодні підписати будь-які комерційні договори з low-cost перевізниками... За останні чотири місяці ми не отримали жодної офіційної пропозиції на відкриття low-cost“, – сказав Колесніков. За його словами, за подачі пропозиції компанія зможе упродовж 15 днів відкрити рейс. Як відомо, раніше Колесніков заявляв, що пускати в Україну іноземних авіаперевізників не вигідно, оскільки тоді українські авіакомпанії залишаться без роботи. Про свою готовність почати літати в Україну заявили шість low-cost авіакомпаній – російська „Авіанова“, ірландська „Ryanair“, арабська „FlyDubai“, німецька „Air Berlin“, словацька „Danube Wings“ і британський „Easy Jet“.

5 квітня В квітні у Верховній Раді буде зареєстрований законопроект, що легалізує казино в Україні. Про це заявив віце-прем'єр Борис Колесніков, відповідаючи на запитання журналістів, яким чином планується налагодити роботу ігрового бізнесу в Україні до Євро-2012. За словами віце-прем'єра, законопроект буде передбачати роботу казино в п'ятизіркових готелях, з кількістю номерів не менше 60, і в цих казино повинні бути винятково класичні види гри, тобто без ігрових автоматів.

6 квітня Ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС запрошують працювати на „Фукусіму“ за 5 тисяч доларів за годину. Причому, оскільки на АЕС є зони, де рівень радіації перевищує навіть річну норму, деякі ліквідатори будуть працювати там 1-2 години, а потім поїдуть додому. „Усі, хто дожив до сьогоднішнього дня – у віці від 60 років. Усі перенесли по кілька операцій. У мене і моїх знайомих вже немає сил навіть батьківщину свою захищати якби що, яка тут Японія“, – зазначив голова відділення Чорнобильської партії Дніпровського району Києва Анатолій Антонюк.

6 квітня Кабмін має намір ініціювати скасування пені за прострочення плати за житлово-комунальні послуги. „Ми думаємо, як скасувати цю пеню, тому що вона наростає, а практично не сплачується“, – сказав віце-прем'єр Віктор Тихонов. Як відомо, з січня набув чинності закон про стягування пені за прострочення оплати за житлово-комунальні послуги. При цьому ні розмір ставки пені, ні механізм її встановлення в законі не прописані. У лютому Мінрегіонбуд ініціював розмір пені 0,1 % на день від суми простроченого платежу.

6 квітня Торік близько 60 млрд. грн. (20 % держбюджету) було виведено з-під оподаткування через „конвертаційні центри“. Про це йдеться в аналітичній записці Служби безпеки України. За даними СБУ, лідером по кількості коштів, що пройшли через конвертаційні центри, є Київ – 18 млрд. грн. Слідом за ним ідуть Дніпропетровська область – 13 млрд., Донецька – 10 млрд., Одеська – 7 млрд., Харківська – 1 млрд. і Запорізька – 0,7 млрд. Окремо представники СБУ акцентували увагу на появі в Україні нового явища: „сертифікованих майданчиків“, проведення готівки через які всліяко заохочується. За даними правоохоронців, 8 % прибутку такого майданчику іде в державний бюджет, 2 % – у спеціальний фонд (призначення не зазначене). СБУ уточнює, що в результаті діяльності подібних майданчиків оплата послуг по конвертації в 2010 році виросла від звичайних 4-6 % до 10-15 %. Це привело до того, що багато підприємств виявилися на межі рентабельності, у результаті чого почали піднімати ціни.

6 квітня Верховна Рада повернула на доопрацювання проект закону щодо мораторію на закриття сільських шкіл. За відповідне рішення проголосували 334 депутати.

7 квітня Парламент ухвалив у цілому законопроект „Про засади запобігання і протидії корупції в Україні“, ініційований президентом країни.

7 квітня Якщо экс-президент Віктор Ющенко не здасть кров, то справу про отруєння буде закрито. Про це заявив перший заступник генпрокурора Ренат Кузьмін. За словами представника Генпрокуратури, колишня влада допустила грубу помилку, знищивши пробірки з кров'ю Ющенко після проведення аналізів. „Але і це ще не все. Допитані свідки, у тому числі з найближчого на 2004 рік оточення Ющенка, дали свідчення слідчому про те, що ніякого отруєння діоксином не було, а була запущена дезінформація про отруєння „злочинною владою“ кандидата в президенти Ющенка“, – заявив заступник генпрокурора.

7 квітня Україна могла б економити на газі близько \$8 мільярдів на рік у разі вступу до Митного союзу, заявив заступник глави правління „Газпрому“ Валерій Голубєв.

7 квітня Віктор Янукович не задоволений результатами

мало тих, хто перебуває в опозиції, готові підтримати Януковича. Я мушу сказати об'єктивно: коли я був послом у Канаді, свого часу займався питаннями вступу України до СОТ, оскільки Канада була нашим радником, нашим тьютором, нашим ментором, який вчив нас що і як робити. За часів прем'єр-міністра Януковича дві делегації приїжджали до Канади. І всі казали, що Янукович відіграв величезну роль у тому, що Україна вступила до СОТ. Він вольова людина, він давав накази і їх виконали. Так само, можливо, він доб'ється преференцій для України у безвізовому режимі. Можливо, на 2012 рік, як йому обіцяють, трошки послаблять візовий тиск. І потім, увійти у зону вільної європейської торгівлі Януковича спонукають деякі олігархи. Метал можна продавати у Росію, але Росія має свій метал. Тому українські бізнесмени хочуть продавати метал на Заході. Крім того, їх активи розміщені на Заході. Вони прекрасно розуміють небезпеку, оскільки Захід може заморозити їх активи. Тобто є суб'єктивні і об'єктивні чинники того, що Україна продовжить цю гру і намагатиметься певним чином і до певної міри прямувати до ЄС. Наразі це нереально, але стати асоційованим членом і мати політичну і економічну угоду – це дуже престижно. І Янукович, на мій погляд, працюватиме у цьому напрямку і далі.

З другого боку, звичайно, Росія спокушає Україну великими преференціями для України в Росії, – буде безмитний режим, є фактор енергоносіїв. Економічна ситуація надзвичайно складна і Україна балансує на грані дефолту. Особливо у цьому році треба сплачувати великі борги, а тому влада не може ігнорувати Москву. Вони самі промосковські. Але їм весь час кажуть: якщо ви вступаєте туди, то забудьте про ЄС. Думаю, що влада схаменулася. І те, що ЗМІ, особливо російські, зробили Путіну тло переможця, а він повернувся ні з чим, переговори не відбулися – це дуже позитивний момент. І я сподіваюся, що українське керівництво думає про те, що якимось усе розсмокчеться. У нас часто так бувало – проблема забувається і все. Якщо тільки зараз Росія не піде на різке скорочення цін на газ для України, рішення стосовно Митного союзу буде відкладене. Проте якщо працюватимуть досвідчені юристи, вони можуть знайти аргументи, це членство у Митному

союзи не суперечить перебуванню в ЄС. Це залежить від переговорів, від їхніх здібностей. Тобто там є поле для гри. І я думаю, цю гру буде продовжено.

Говорячи про зовнішні чинники, яку роль відіграє ЄС в українській політиці?

Вплив ЄС ніколи не був дуже сильним і дивно навіть, що він трошки посилюється з приходом Януковича до влади. Оскільки Європа настільки мучилася від нестабільності, від хаосу в українській владі, вона не хотіла з нами розмовляти. Коли прийшов Янукович, вперше приїхав у Брюссель і сказав, що Україна взяла курс на Європу, там дуже підтримали його попри усі антидемократичні речі, які відбувалися в Україні.

Тепер вони ясніше зрозуміли ті речі, про які ми як опозиція говорили ще у травні-червні, коли сформували Народний комітет захисту України. Тоді ми сформулювали положення, які дійсно відбуваються тепер. Але, можливо, для Європи це було передчасно. Для Америки це було абсолютно передчасно. Разом з міністром закордонних справ Борисом Тарасюком і його колишнім заступником Валерієм Чалим ми їздили до Америки і мали зустрічі у Державному департаменті, у Раді національної безпеки, у Конгресі США. Вони нам усі говорили: що ви маєте проти Януковича, адже його обрали демократичним шляхом? А ми казали: ви не знаєте, що таке стабільність в його розумінні, які починаються репресії... Абсолютно зрозуміло, що розвиток йде саме у тому напрямку, який ми передбачали, і тому почалася критика. Відбулася дуже серйозна розмова віце-президента Джо Байдена з Януковичем. Ходять чутки, що Байден попередив його, що вибіркові процеси над опозиціонерами треба припинити. Тому Янукович почав процес проти Кучми.

Крім того, ЄС має набагато більше зв'язків з Україною. Тут іде моніторинг, особливо депутатів Європарламенту з Литви, з балтійських країн, з Польщі. Вони дуже добре знають нашу дійсність. Перша резолюція Європарламенту восени була достатньо жорстка. І тому тепер вибір: або у Європу, або у Митний союз. Власне у цьому є розчарування, особливо у зв'язку із заграванням з Митним союзом. При тому, що торговельне співробітництво і кооперація – це реалістично, безперечно, це наші



Фото: архів

ЮРІЙ ЩЕРБАК – український письменник, політик, дипломат, колишній посол України у Ізраїлі, США та Канаді.

сусіди, у нас багато спільних підходів і спільних проєктів. Тут питань немає. Але не за рахунок втрати економічної і політичної незалежності. Ось так виглядає справа. Є не стільки розчарування, скільки розуміння того, що відбувається в Україні.

Як ви оцінюєте харківські домовленості?

Це абсолютно антиконституційний акт. Це задача українських інтересів. І Янукович, звинувачуючи Юлію Тимошенко у державній зраді, не розуміє, що його колись звинуватять у тому ж самому. І першим актом буде звинувачення у харківських домовленостях. Я наведу приклад, про який мало хто знає. Голова Комітету Верховної Ради у закордонних справах Олег Білорус (він академік, був моїм попередником на посаді посла у Вашингтоні) розповідав мені, що Комітет був категорично проти угод. Але його ніхто не послунав. Засідання Комітету зірвали. Більше того, існує Закон України, який забороняє укладати угоду на понад 10 років, оскільки є спеціальна процедура продовження. І тому харківські домовленості – дуже серйозна задача національних інтересів. Це був перший акт, який показав, куди йде сучасне керівництво Україною. Ціни на газ зростають. Я навіть думаю, що керівництво не розуміло і сподівалося, що віддавши Севастополь (практично, віддали увесь Крим),

вони недооцінили нахабство і агресивність Росії. Вони думали, що на цьому від них відчепляться і дійсно зашморг послаблять. Але нічого подібного не вийшло. Тому українська влада наполягає весь час і просить Москву переглянути тарифи. Цей акт був ганебним і увійде в чорні сторінки України.

Україна не раз декларувала бажання стати регіональним лідером. Прикладом цьому може бути діяльність ГУАМ. Яким є майбутнє цієї організації?

ГУАМ, на жаль, не відбувся навіть за часів Ющенка. Щоправда, він був бездарним політиком і не використав можливостей, які дала йому Помаранчева революція. Про це не будемо казати, оскільки це боляче для всіх українців. Але ГУАМ повинен був мати свою візію, бачення світу, і власні підходи до, скажімо, тієї ж справи енергоносіїв. Тому що власне в ГУАМ є країни, які постачають енергоносії. На жаль, цього не відбулося. ГУАМ виявився маргінесовою організацією. І зараз він ще не закритий. Усі думали, що Янукович негайно його „прихlopне“, проте цього не сталося. Але немає і реанімації. Важко сказати, що далі, адже дуже розбіжні інтереси держав, що входять до нього. Дивіться, Молдова прямує тільки на Захід, вона обрала свій шлях, сказала, що вона нейтральна, не бажає йти у НАТО. Але вона винятково про-

діяльності влади за перший рік його президентства. Про це він сказав, виступаючи у парламенті зі щорічним посланням до депутатів. „Із задумів та планів на 2010 рік ми спромоглися реалізувати щонайбільше третину“, – сказав Янукович.

8 квітня Комуністична партія України не підтримує ідею президента Віктора Януковича про збільшення прохідного бар'єру для партій, обраних у парламент. „Я переконаний, що тут треба було б виходити з того, щоб взагалі нульову ставку бар'єру встановлювати. Тому що різноманітність всіх позицій, представлених у суспільстві, повинна бути представлена політичним партіями та їх представниками“, – зазначив Симоненко. „Для виборів Верховної Ради треба залишити тільки пропорційну систему. Не робити її змішаною. Змішана система не виключає того, що будуть купувати місця“, – уточнив він.

8 квітня Україна, як і країни Євросоюзу, планує провести стрес-тести на своїх атомних електростанціях. Додаткові перевірки в Україні мають почати влітку.

8 квітня „Постанову про порушення кримінальної справи я виніс самостійно, жодних команд з Адміністрації президента я не отримував. Матеріали цієї кримінальної справи доповідалися генпрокурору Віктору Пшонці, який здійснює нагляд за моїми діями“, – сказав заступник генпрокурора Ренат Кузьмін. Кузьмін заявляє, що він діяв самостійно при порушенні кримінальної справи проти экс-президента Леоніда Кучми. „Сьогодні на поверхні – злочинні розпорядження Кучми розібратися з журналістом. А ось у якій якості він виступив щодо вбивства – у якості підбурювача Кравченка, чи викликав він своїми наказами у Кравченка спонукання до вчинення вбивства – ось це ми і будемо з'ясовувати“, – сказав заступник генпрокурора.

8 квітня „Співпраця України з Митним союзом не відбуватиметься за рахунок переговорів з ЄС про створення зони вільної торгівлі“, – заявив міністр закордонних справ Костянтин Грищенко. Міністр нагадав, що днями пройшов черговий етап переговорів у Брюсселі щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, і вони дали позитивний результат. „Тому ми не бачимо ніякого протиріччя як у тому, що ми намагаємося досягти в Брюсселі, так і в наших переговорах“

з державами-партнерами, з якими нас об'єднують дуже широкі економічні зв'язки", – заявив міністр.

8 квітня Міністр екології уряду Юлії Тимошенко Георгій Філіпчук випущений з СІЗО. Крім того, ГПУ звільнила з-під арешту колишнього директора державного підприємства „Укрмедпостач“ Миколу Петренка і колишнього начальника Державної воєнізованої гірничорятувальної служби вугільної промисловості Сергія Смоланова.

11 квітня Генеральна прокуратура порушила кримінальну справу за фактом розбійного нападу проти зятя мера Києва В'ячеслава Супруненка та голови Блоку Черновецького в Київській Деніса Комарницького. За інформацією ГПУ, зять Черновецького перебуває „в одній з європейських країн“, куди буде спрямоване подання про необхідність його видачі. Як відомо, Комарницького затримали за напад на адвоката Івана Гранцева просто в будинку БТІ у 2005 році. Разом із зятем мера В'ячеславом Супруненком він нібито вдарив Гранцева й відібрав у нього портфель із документами. Причиною конфлікту стала боротьба за будинок на вулиці Артема (колишня книжкова фабрика).

12 квітня Близько 95 % ефірного часу на Першому національному каналі належить представникам чинної влади. Такої диспропорції не було ще з 2002 року. Про це заявила виконавчий директор Інституту масової інформації Вікторія Сюмар. „Держава створює умови, створює ринок і відповідає за це... Інвестори, які хотіли тут робити нормальний медіаринок, не могли сюди зайти, тому що система, по-перше, залежна, а, по-друге, корумпована“, – сказала вона.

12 квітня Під час візиту прем'єра Миколи Азарова в Китай буде підписано угоду про співпрацю між Комуністичною партією Китаю і Партією регіонів.

12 квітня Україна готова надати Росії можливість видобувати корисні копалини на дні морського шельфу Чорного моря. Про це заявив прем'єр Микола Азаров під час зустрічі з російським колегою Володимиром Путіним.

13 квітня Лідер фракції Партії регіонів Олександр Єфремов заявляє, що „зовнішній інвестор“ виділив кошти на підготовку людей для реалізації в Україні проектів „за варіантом північної Африки“. „У мене навіть

західна країна і має свій вектор, є об'єктом великих надій і сподівань. Азербайджан проводить свою гнучку політику і також не піде зараз на провокування Росії.

Ви сказали про Молдову, однак їй так чи інакше доведеться вирішувати Придністровське питання. Це дуже проблемний регіон.

Це небезпечно тільки у тому плані, що в будь-який момент може спалахнути конфлікт, особливо якщо у Придністров'я ввести російські збройні формування і зброю. Фактично, зараз російська армія – це мешканці Придністровської республіки. Придністров'я – це унікальний музейний експонат совка, це криміналізоване, корумповане утворення, але воно штучно підтримується, щоб тиснути на Молдову і на Україну. І зараз Росія теж робить якісь жести. Москві йдеться про те, щоб не втратити повністю Молдову. Тому у будь-який момент конфлікт може бути реалізований. А ми, на жаль, не спромоглися підтримати українців, що проживають у Придністров'ї. Я не кажу вже про те, що ми повинні були підтримати українців та їх національні аспірації на державному рівні. Натомість їх віддали Росії, тому вони неохоче розмовляють про Україну. Так що нам залишається дійсно заморожений конфлікт у підвішеному стані, який при бажанні можна реанімувати.

Останніми роками актуалізувалась проблема з видачею Румунією паспортів українським громадянам.

Формально у нас існує Закон проти подвійного громадянства. Звичайно, це явище є, і воно небезпечно тим, що при певній дестабілізації ситуації в Україні власники іноземних паспортів можуть сказати, що ми румуни, чи мадяри, нехай нас захищають інші держави. Це заготовка на майбутнє. Але, наприклад, в Ізраїлі дуже багато носіїв різних паспортів – аргентинські, американські, французькі, радянські. Ці носії ніяких не мають переваг, ніяких відмінностей порівняно до інших громадян Ізраїлю. Якщо раптом там війна – їх забирають в армію захищати державу Ізраїль. Якщо громадянин Ізраїлю пересувається по світу – це має значення. Я думаю, це для нас дуже позитивний приклад.

Перед якими іншими зовнішніми за-

грозами, нехай і гіпотетичними, стоїть Україна, окрім російської, звичайно?

Загроза може існувати з боку Румунії. Я написав роман. Це політичний трилер, гострий екшн. Дія відбувається у 2073 році, але там Україна вже пережила війну з Румунією. Я думаю, це цілком можливо. Румунія хоче нас витіснити з гирла Дунаю, маючи претензії на канал. І потім, просто Румунія дуже агресивна, попри те, що вона член НАТО.

Румунські політики останнім часом роблять чимало заяв, в основі яких територіальні претензії на Північну Буковину, наприклад.

Це неприпустимо з точки зору європейської політкоректності. Це відголоски Другої світової війни, Румунія не погодилася з її наслідками. Там є ультрарадикальні партії, які підтримують 30 – 40 % населення. Це небезпечно для України.

Важко сказати, як складуться відносини з Туреччиною. Ніби нічого, але кримське і татарське питання можуть стати проблемними. І в той час, коли росіяни думають, що Крим їхній, вони дуже помиляються. Там назрівають дуже серйозні проблеми. Збільшується популяція кримських татар, а в них дуже тісні зв'язки з Туреччиною.

Якщо говорити про близьких сусідів, Польщу, наприклад, вона завжди вважалась адвокатом України в Європі.

Я вважаю, що Янукович дуже далекий від польського розуміння історії. Люди з Донбасу цього не розуміють. Тим не менш цікаво, що під час візиту Дональда Туска кілька днів тому всі зазначали, що атмосфера була більш сердечна і більш м'яка. Польща не імперська держава, вона не претендує щось у нас забрати. Цього разу зустрілися прагматики, оскільки перед тим Віктор Ющенко і Качинський були як застарілі романтики, хоча і в романтизмі є певні позитивні речі. На жаль, я вважаю, що вплив Польщі на нас мінімалізований. Я завжди казав і кажу, що у мене є десь 150 телеканалів, але немає польського. Я маю CNN, Deutsche Welle, китайський канал, але чому я не маю польського? У нас дуже лімітовані зв'язки. Економічні проекти орієнтовані на середній бізнес. Українські олігархи не хочуть нікого сюди впускати. Хоча мені було дивно, що Андрій Ключев, хлопець з Донбасу, який далекий від Польщі, сказав, що нам треба брати приклад з польської адміністративної

реформи. Якби Польща стала прикладом для цієї команди, було б дуже добре. Проте нинішня влада не віддасть важелів влади.

Звичайно, Квасневський не був романтиком, але мав певні пост-советські sentimenti. Я з ним познайомився, коли він був міністром у справах молоді. У нас була непогана співпраця і в радянський час. Зараз є прагматик Туск. Але що відбувається? Він весь час падає через жадливу катастрофу, яка висітиме чорною плямою і для Росії, і певною мірою для Польщі. Я вважаю, що і Польща винна у цій аварії, оскільки не забезпечила свого президента всіма заходами безпеки.

Проте у будь-якому разі у нас є можливості співпраці з Польщею. Недавно я слухав Радослава Сікорського, він сказав досить жорстко: великою мірою є вина України, що

відбувається охолодження між двома країнами на державному рівні. Польща чекає зустрічних кроків від України. Можна сказати, що Польща певною мірою повертається до нас спиною. А це історично жадливо. При тому, що Україна може перейти до московського табору, Польща повинна розуміти, що це буде небезпечно для неї. Усі забувають, що Україна неймовірно велика країна. Попри нашу слабкість, Україна повинна бути регіональним лідером. Це велика країна, це простір, індустріальний потенціал.

Спілкувався
Петро Андрусечко, Київ

є дані, що і Сорос виділив певні кошти для того, щоб підготувати у нас в Україні певну групу молодих хлопців, які могли б за варіантом північної Африки запускати будь-які проекти, які є", – заявив він. На його думку, головний захист українців від впливу ззовні – це повага до своєї держави.

13 квітня Кабмін затвердив мирову угоду з компанією „Vanco Prykerchenska Ltd” (Бермудські острови). Як відомо, 19 жовтня 2007 року між Кабміном і компанією „Vanco International” було підписано угоду про розподіл продукції на Прикерченській ділянці шельфу Чорного моря. „Vanco International” є 100%-ою дочірньою компанією „Vanco Energy Company” (США). „Vanco Energy” володіє тільки 25 % „Vanco Prykerchenska”, іншими власниками виступають: корпорація ДТЕК (Донецьк), інвестиційна компанія „Integrum Technologies Ltd” (Австрія), а також компанія „Shadowlight Investments Ltd” російського бізнесмена Євгенія Новицького на паритетних засадах.

13 квітня Прем'єр-міністр Микола Азаров закликає українців братися за лопату і самим вирощувати собі їжу. Прем'єр-міністр зазначив, що як завжди під час посту, перед новим врожаєм ґрунтових овочів зріс попит на овочеву продукцію. Зросли і ціни, порівняно з минулим роком. За його словами, оптові гіперринки, що зараз будуються, уже з осені поточного року повністю „закриють” проблему постачання міст-мільйонників. Але при цьому ще залишається не вирішеним питання продовольчого забезпечення населення менших міст і містечок. „Як бути цим городянам до осені? Чому підзабуті традиційні українські цінності: не треба скиглити, треба брати лопату і годувати свою сім'ю”, – звернувся до присутніх Азаров.

13 квітня НАК „Нафтогаз України” у грудні 2010 – лютому 2011 року повернула компанії „RosUkrEnergо” близько 11 мільярдів кубометрів газу із 12,1 мільярдів. Про це „Українським новинам” повідомило поінформоване джерело. 1,1 мільярда кубометрів газу, що залишилися, будуть підняті з підземних сховищ України упродовж квітня.

13 квітня Жовтневий районний суд Запоріжжя випустив з-під арешту членів ВО „Тризуб” на поруки народних депутатів від „Нашої України”. В березні 2011 року прокуратура Жовтневого району Запоріжжя затвердила обвинувальний висновок у

Рік після харківських угод

коментарій

► Ілюзії, які Україна мала щодо харківських угод, уже розвіялися, бо вона не змогла вирішити питання доступу до дешевших енергоресурсів, а лише на дуже короткостроковий період закамфлювала певні проблеми. І тепер стало очевидним, що Україна платить цілком ринкову ціну за газ, яка дорівнює середньозваженій ціні по Східній Європі, тобто по нашому регіону. Деякі країни платять навіть менше, ніж Україна, зокрема, Молдова чи Туреччина, не маючи ніяких зобов'язань чи „знижок”, які має Україна. Тому харківські угоди засвідчують власну помилку України. Уряд, мабуть, виніс певні уроки з ситуації, яка склалася, і, можливо, буде обережнішим щодо обміну з Росією. Особливо стосовно якихось ефемерних рішень, що дають лише короткострокову вигоду в економічній сфері. З точки зору російської зовнішньої політики це була надзвичайно вдала оборудка, яка дала можливість продовжити розташування Чорноморського флоту фактично безкоштовно. Адже Україна платитиме за газ ринкову ціну, natomiast Росія платитиме символічну ціну за розташування флоту.

Нині починаються розмови про інвентаризацію тих ділянок, які орендує Росія. Мова йде про те, аби отримати чіткі умови використання об'єктів, умови пересування російських військових українською територією, а також використання російських військових баз у випадку воєнних дій, як це відбулося у 2008 році під час російсько-грузинської війни. А ці питання неврегульовані, попри загалом позитивну переговорну атмосферу, ніж це було за попередньої влади.

Харківські угоди спрацювали як урок (хоча дуже дорогий урок) того, що угоди з Росією мають дуже короткострокову вигоду, яка дуже швидко вичерпується. І на сьогодні зрозуміло, що той обмін, який відбувся рік тому, нееквівалентний, що російська сторона пішла на значно менші поступки. А тактика і рішення української сторони – неправильні.

Олександр Сушко, науковий директор Інституту
євроатлантичного співробітництва, Київ

► кримінальній справі про умисне пошкодження та знищення майна Запорізького обкому КПУ – погруддя Сталіну, порушеній проти дев'яти осіб. До сьогоднішнього дня семеро обвинувачених залишалися під вартою в Запорізькому слідчому ізоляторі.

14 квітня Леонід Кучма впевнений, що скоро всі дізнаються про зв'язок експ-майора служби Державної охорони Миколи Мельниченка з російськими спецслужбами.

15 квітня Донецька міськрада ухвалила рішення закрити три школи: №111 з українською мовою навчання та №121 з російською мовою навчання, а також школу №154. Прокурор міста Донецька Олександр Ольмезов заявив журналістам, що по кожній школі буде проведена перевірка, чи враховували депутати всі аспекти, приймаючи рішення про їх закриття. „Будь-які виправдання владою закриття цих шкіл нестачею бюджетного фінансування, на тлі більше 40 % зростання видатків в держбюджеті 2011 року на обслуговування органів центральної влади, не можуть бути прийнятні“, – наголошують протестуючі з батьківських комітетів.

15 квітня За виступ у Лізі чемпіонів донецький „Шахтар“, що зупинився на чвертьфінальній стадії, отримає 17,5 мільйона євро. Київське „Динамо“, яке припинило боротьбу у Лізі Європи також на стадії 1/4 фіналу, поповнить свій бюджет на 4,56 мільйона євро.

15 квітня Столиця України зайняла останнє (30-те) місце в екологічному рейтингу європейських столиць, згідно з дослідженням британської компанії „The Economist Intelligence Unit“.

16 квітня Прем'єр Микола Азаров упевнений, що Україні вдасться переконати Росію переглянути формулу ціни на газ. Азаров зазначив, що „позитивні кроки“ російської сторони для перегляду формули ціни на газ уже є. Він навів приклад харківських угод, „відповідно до яких Україна отримала знижку 100 дол. за тисячу кубометрів газу“. Азаров вважає, що справедлива ціна на російський газ для України складе близько 200 доларів за тисячу кубометрів. Водночас, заступник генпрокурора Ренат Кузьмін заявив, що газові угоди уряду Тимошенко від 2009 року можуть бути поставлені під сумнів і в судовому порядку скасовані. Представники „Газпрому“ спростовують як можливість

Політичні горизонти євроінтеграції

► Що далі просуваються переговори стосовно Угоди про асоціацію та створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, то очевиднішим стає політичне значення цієї Угоди для зовнішньої та внутрішньої політики України. Асоціація України з ЄС вносить на поверхню політичні дилеми, які стосуються не лише подальшого курсу України, але й конфігурації регіонального простору Східної Європи та європейського континенту загалом.

Однак модель європейської інтеграції України не є концептуально завершеною конструкцією, а являє собою policy in the making – політику, що формується по мірі реалізації. Вона наділена низкою базових механізмів та середньострокових завдань, але її структурні параметри в загальному політичному контексті Європи залишаються невизначеними. Тобто спільне чітке розуміння того, яку роль виконуватиме асоціація України з ЄС у трансформації регіонального та континентального політичних просторів, відсутнє. Така, зазвичай іманентна для зовнішньої політики Євросоюзу „конструктивна амбівалентність“ генерує не завжди реалістичні очікування від даної стадії інтеграції, як в української політичної еліти, так і в провідних міжнародних партнерів України. Як наслідок, українське керівництво вимушене самостійно шукати шляхи вирішення тих політичних питань, які ставить перед Україною концептуально незавершена модель асоціації з ЄС, і на які вона не дає конкретних відповідей.

Спробуймо подивитись на те, які політичні можливості відкриває (чи не відкриває) перед Україною європейська інтеграція в її нинішній „м'якій“ формі.

Уникнути відтворення європейського дуалізму

На тлі нещодавніх перипетій у діалозі з Росією український політиком знов повернувся до дискусій на тему уявного вибору між європейським та євразійським векторами інтеграції. Але насправді така постановка питання не відповідає реальним проблемам, які на даному етапі має

вирішувати Україна у своїй зовнішньополітичній стратегії. По-перше, ані на європейському, ані на євразійському напрямку не йдеться про повноцінну інтеграцію, а радше про певні обмежені форми секторальної та торговельної співпраці, які, тим не менше, накладають серйозні далекосяжні зобов'язання й обмеження на зовнішню та внутрішню політику України. По-друге, очевидна взаємовиключність цих форм маскує той факт, що самі по собі західний та східний вектор зовнішньої політики України не є і не повинні бути взаємовиключними. Тому завдання української дипломатії полягає в тому, щоб знайти такі форми просування відносин з Росією та Євросоюзом, які б не розглядалися ними як взаємовиключні, і які б уможливили реалізацію ключових українських інтересів – залучення до інтеграції у випадку ЄС та підтримання традиційних зв'язків у випадку Росії.

Іншими словами, Україна сьогодні мусить знайти оптимальні шляхи інтегрування в нове європейське середовище, не порушуючи існуючого рівня інтегрованості з традиційними партнерами на просторі СНД. Це означає, що асоціація з ЄС повинна супроводжуватися належними структурними перетвореннями на регіональному чи континентальному рівні. В іншому випадку вона буде розцінюватися як відтворення рудиментарного дуалізму європейської системи і порушення існуючого балансу на користь одного з її центрів сили, що закономірно призведе до суттєвого ускладнення міжнародного становища України.

Подібні структурні перетворення можуть відбуватися в двох варіантах: або завдяки зближенню європейського та євразійського просторів, або завдяки налагодженню Україною таких паралельних механізмів взаємодії з країнами євразійського простору, які давали б змогу зміцнити політичне партнерство без вдавання до недоречних інтеграційних проєктів.

Складність зближення гори і Магомета

Звісно, найбільш виграшним для України варіантом було б пере-

творення власної асоціації з ЄС з одиничного фрагменту європейського політичного ландшафту на центральну складову загального процесу трансформації континентальної системи в бік посилення її консолідації та відновлення структурної цілісності. Це можна втілити у реальність за двома сценаріями, причому обидва мало залежать від української позиції, а пов'язані з політикою Росії та Європейського Союзу, однак, Україна може виступити каталізатором бажаних змін.

Перший сценарій передбачає, що нинішня ситуація навколо України поряд із порівняно позитивним політичним кліматом у відносинах між двома найбільшими потугами в Європі сприятиме розгортанню

політичної спрямованості, може виступати підґрунтям для процесу політичної консолідації європейського континенту. В нинішньому вигляді вона стимулює радше конкурентні, аніж кооперативні тенденції, як засвідчили події останніх тижнів.

Отже можливості забезпечити належні умови для становлення асоціації з Євросоюзом за рахунок зближення європейського та євразійського просторів в Україні обмежені, і в найближчій перспективі виглядають проблематично, доки обидві найбільші потуги в Європі дотримуються різних підходів до регулювання процесів у Східній Європі. А це означає, що Україні доводиться самостійно шукати модальності взаємодії з Росією, які дозволяли б руха-

перегляду угод від 2009 року, так і зменшення ціни на газ.

16 квітня МВФ продовжить виділення грошей Україні тільки після проведення пенсійної реформи і підвищення ціни на газ. Про це заявив глава Європейського департаменту МВФ Антоніо Боррес. Місія МВФ відвідає Україну 10–20 травня для зустрічей із владою. Після візиту представників фонду, буде вирішуватися питання про виділення чергового траншу кредиту stand by у розмірі 1,5 мільярда доларів.

18 квітня Секретар Київради Олесь Довгий написав заяву про відставку. Політологи стверджують, що таким чином він забезпечив собі певні гарантії проти відкриття кримінальної справи.

18 квітня Глава політради партії „Наша Україна“ Валентин Наливайченко прогнозує об'єднання опозиційних політичних сил до 2012 року. За його словами, на даному етапі переговори є дуже активними. Він зазначив, що „Наша Україна“ на місцях у багатьох випадках об'єднується для спільних дій із партією Всеукраїнське об'єднання „Свобода“. До участі в переговорах запрошені „Фронт змін“, „Громадянська позиція“ і Українська республіканська партія „Собор“.

18 квітня У ніч на 18 квітня у селищі Шишаки Полтавської області на площі поблизу райдержадміністрації невідомі особи звалили з постаменту пам'ятник Леніну.

18 квітня БЮТ ініціює проведення референдуму щодо продовження мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення.

18 квітня До кінця цього року можуть бути завершені переговори щодо підписання угоди про асоціацію і створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Таке сподівання висловили президент України Віктор Янукович та президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу на зустрічі у Києві.

19 квітня Країни світу та міжнародні організації оголосили розмір їх додаткових внесків на проект „Укриття“ та інші чорнобильські проекти, загальна сума коштів складає майже 460 мільйонів євро. Так, Німеччина виділяє 42,4 млн. євро, США – понад 86 мільйонів євро, Франція – понад 47 мільйонів євро, Росія – 45 мільйонів євро, Великобританія – 32 млн. євро.

Завдання української дипломатії полягає в тому, щоб знайти такі форми просування відносин з Росією та Євросоюзом, які б не розглядалися ними як взаємовиключні, і які б уможливлювали реалізацію ключових українських інтересів — залучення до інтеграції у випадку ЄС та підтримання традиційних зв'язків у випадку Росії.

діалогу щодо оптимального облаштування Східної Європи задля уникнення подальшої поляризації та поглиблення конфронтаційних тенденцій. Упродовж останніх місяців обидві сторони генерували імпульси до втілення подібного сценарію, але невизначеність магістральних політичних параметрів відносин Росія–ЄС стає на заваді більш змістовному руху в цьому напрямку.

За другим сценарієм становлення асоціації України з ЄС стимулюватиме Росію до зближення з євроінтеграційною спільнотою, що формуватиме тенденцію до поширення української моделі євроінтеграції на всю східну частину європейського континенту. Певні ознаки цього сценарію простежуються вже зараз, як, наприклад, артикульовані в російській риториці прагнення до формування з Євросоюзом зони вільної торгівлі на кшталт тієї, яку утворює Україна. Але в цьому контексті постає запитання, наскільки українська модель євроінтеграції, заснована на впровадженні норм та стандартів ЄС і позбавлена чіткої

тися в євроінтеграційному напрямку, не провокуючи зростання напруги у власному оточенні.

Вигадувати власний велосипед

В сьогоdnішньому контексті України потрібно домогтися того, щоб, по-перше, Росія не розглядала майбутню Угоду про асоціацію з ЄС як послаблення власних позицій, яке вимагає активних дій у відповідь, і по-друге, Митний союз не висувався би в якості єдиної можливої форми українсько-російського партнерства, відмова від приєднання до якої вимагає жорсткої реакції аж до закриття власних ринків.

Київ повинен перевести діалог з Росією з інтеграційної площини в політичну, нівелюючи тим самим згадувану взаємовиключність пропонувананих форм співпраці і мінімізуючи російські побоювання в тому, що просування інтеграції України з Євросоюзом призведе до розриву історичних зв'язків. Україні слід запропонувати власну модель політичного партнерства, яка не була

Австрія виділяє 2,5 мільйони євро, Азербайджан – 700,5 тисяч євро. Бельгія виділяє 300 тисяч євро, Литва – 10 тис. євро. Китай – 4 млн. євро, Індія – 1 млн. доларів, що становить близько 700,5 тисяч євро, Греція – 100 тисяч євро, Корея – 200 тисяч доларів, що становить близько 140 тисяч євро, Кувейт – 3,6 млн. євро, Норвегія – 500 тисяч євро, Словенія виділяє 120 тисяч євро, Фінляндія – 5,4 млн. євро, Чехія – 2,6 млн. євро, Угорщина – 2 млн. євро, Люксембург – 1,5 млн. євро, Румунія виділяє 500 тисяч євро, Швеція – 3 млн. євро. Хорватія виділяє 150 тисяч євро. Раніше ЄБРР заявив про намір виділити 120 млн. євро, Єврокомісія виділяє 110 млн. євро. Внесок України становить 29 млн. євро. Зібрані додаткові кошти до Чорнобильського фонду дозволять добудувати об'єкт „Укриття” до 2015 року – заявив Віктор Янукович.

19 квітня Найбагатша людина України Ринат Ахметов купив найдорожчий пентхаус у Великобританії загальною площею 2,2 тисячі квадратних метрів за рекордну для всієї історії Британії суму – 136 мільйонів фунтів.

20 квітня Лідер БЮТ Юлія Тимошенко перебуває у Генпрокуратурі на допиті щодо укладення газових угод з Росією. В повідомленні Генпрокуратури зазначається: „Встановлено, що Тимошенко одноосібно прийняла рішення, унаслідок якого завдано збитків інтересам держави в особливо великих розмірах на суму понад 1,5 млрд. грн.”

20 квітня Якби вибори президента відбувалися наступної неділі, то за Віктора Януковича проголосували б 16,7 % українців. За лідера БЮТ Юлію Тимошенко готові проголосувати 13,3 % українців. Про це свідчать результати соціопитування, проведеного Центром Разумкова з 1 по 5 квітня 2011 року. За лідера „Фронту змін” Арсенія Яценюка готові проголосувати 10 % опитаних, за лідера „Сильної України” Сергія Тігіпка – 6,2 %, за лідера Компартії Петра Симоненка – 3 %, за лідера ВО „Свобода” Олега Тягнибока – 2,8 %. Як відомо, у першому турі президентських виборів 2010-го року за Януковича проголосувало 35,32 % громадян, за Юлію Тимошенко – 25,05 %. У другому турі за Януковича проголосувало 48,95 %, за Тимошенко – 45,47 %.

20 квітня Новим секретарем Київради обрано депутата від „Громадського активу Києва”, співвласника мережі

б пов'язана зі вступом до Митного союзу. Поряд із цим необхідно переконувати Москву в недоцільності курсу на „замикання” в межах пострадянських проектів та „господарських комплексів”.

Досягнення істотних результатів у цьому напрямку безпосередньо залежатиме від оформлення політичного виміру асоціації України з ЄС. Від того, наскільки асоціація буде виступати механізмом координації політичних ліній сторін, а не лише технічних питань адаптації законодавства, залежить спроможність України налагодити оптимальні інструменти взаємодії з Росією. Тому підхід і готовність Брюсселя надавати належне значення стосункам асоціації з Україною та

важелем впливу ЄС у Східній Європі на протидію іншим центрам сили?

Лише остаточно окресливши політичні горизонти власного євроінтеграційного курсу, Україна зможе вибудувати послідовну стратегію з реалізації своїх європейських прагнень без перетворення на об'єкт конкуренції зовнішніх потуг за вплив у просторі „спільного сусідства”. Нинішня концептуально незавершена модель євроінтеграції не дає змоги вирішити нагальні для України політичні дилеми, ускладнюючи тим самим становище України і сприяючи посиленню тиску з боку як Росії, так і Євросоюзу.

Українським урядовцям слід розуміти, що асоціація з ЄС являє собою не цілісну фіксовану й непорушну

Підхід і готовність Брюсселя надавати належне значення стосункам асоціації з Україною та наповнювати їх конкретним політичним і практичним змістом являє собою ключовий фактор у забезпеченні ефективності української зовнішньої політики за сьогоденних обставин.

наповнювати їх конкретним політичним і практичним змістом являє собою ключовий фактор у забезпеченні ефективності української зовнішньої політики за сьогоденних обставин.

З огляду на це, „конструктивна амбівалентність” видається не найкращим способом побудови асоціації України з Євросоюзом. Асоціація потребує чіткої політичної спрямованості та узгодженого бачення завдань, які вона покликана виконувати як на регіональному, так і на континентальному рівні. Для цього Європейський Союз повинен дати однозначну відповідь на три фундаментальні запитання. Перше: чи є асоціація самодостатнім форматом, чи вона виступає проміжним етапом на шляху до більш поглиблених форм інтеграції? Друге: чи спрямована асоціація на реальне зміцнення позицій України на європейській арені, чи на консервацію її напівпериферійного становища в політичному просторі Європи? Третє: чи виступає асоціація з Україною засобом консолідації європейського континенту, чи додатковим

структуру, а варіативний спектр механізмів, проектів та програм, конфігурація яких багато в чому залежить від країни-партнера. Тому Україна повинна сама виносити на порядок денний діалог з ЄС ті проблеми та суперечності, які складають основні завдання її зовнішньої та внутрішньої політики, та формувати власну євроінтеграційну модель відповідно до сучасних політичних та економічних реалій.

Олександра Шаповалова, Київ



Фото: Петро Андрусенко

Чверть століття Чорнобильської катастрофи: чи вивчені уроки?

➤ 25 років тому, никаючи короткими хвилями радіоефіру в пошуках чогось цікавого, оминаючи глушилки, дехто з нас натрапив на російськомовне Радіо Швеції, яке повідомляло, про можливу аварію на одній з радянських АЕС, оскільки вітер з південного сходу приніс у цю країну пил з підвищеним радіаційним фоном. Потім цю інформацію повторили Радіо „Свобода“ та інші західні радіостанції. Більшість із нас, почувши уперше цю новину, не надали їй належного значення.

Тільки 29 квітня 1986 року газета „Радянська Україна“ надрукувала коротке повідомлення від Ради Міністрів СРСР: „На Чорнобильській атомній електростанції сталася аварія, пошкоджений один з атомних реакторів. Вживаються заходи для ліквідації наслідків аварії. Потерпілим надається допомога. Створено урядову комісію“.

Але потім ще були першотравневі демонстрації і керівництво країни так довго, як могло, приховувало

гіпермаркетів „Епіцентр“ Галину Герегу. Галина Герега входить у Топ-100 найбагатших людей України за версією „Форбс Україна“. Її статок оцінюється в \$248 мільйонів, а статок її чоловіка Олександра – в \$279 мільйонів.

20 квітня Дніпровський районний суд Києва розпочав оголошення вироку по кримінальній справі проти колишнього народного депутата з фракції БЮТ Віктора Лозинського. Згідно з рішенням суду, Лозинський засуджений на 15 років ув'язнення.

20 квітня До Генпрокуратури передано підписи більш ніж 60 депутатів, які вимагають звільнення экс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка з-під варті. Свої підписи поставили представники БЮТ, НУНС, представники групи „Реформи заради майбутнього“, позафракційні і навіть один представник Партії регіонів. За словами депутата Гримчака, у прокуратури були три підстави для арешту Луценка: він давав інтерв'ю, начебто розголошуючи при цьому дані досудового слідства і створюючи у громадськості враження своєї невинуватості, не визнавав свою вину і не давав свідчень, а також – недостатньо швидко знайомився з матеріалами справи. На сьогоднішній день жодна з цих підстав не є юридичною чи навіть логічною підставою.

21 квітня Апеляційний суд Києва ухвалив продовжити термін утримання колишнього міністра Юрія Луценка під арештом до 5 місяців, тобто до 27 травня. Юрій Луценко оголосив голодування.

21 квітня У Партії регіонів приступили до розробки законопроекту, який покликаний забезпечити контроль за фінансуванням тих громадських організацій в Україні, що фінансуються іноземними донорами. Заступник голови фракції ПР Вадим Колесніченко підтвердив, що в Партії регіонів готові обмежити умови фінансування громадських організацій.

21 квітня Верховна Рада ухвалила зміни до законодавства щодо спрощення процедури започаткування підприємництва. Зокрема, „закон мінімізує витрати власних коштів засновників на етапі створення юридичних осіб“, йдеться у документі. Крім того, цим документом скорочується строк проведення державної реєстрації юридичної особи з трьох днів до двох днів. Також спрощуються вимоги

» щодо обов'язкового нотаріального оформлення окремих документів, які подаються.

21 квітня Новим головним тренером національної збірної України з футболу став Олег Блохін. Саме з Блохіним збірна досягла свого найбільшого успіху – чвертьфіналу чемпіонату світу 2006 року.

21 квітня Верховна рада зобов'язала вивішувати разом із державним українським прапором червоний прапор на свято 9 травня.

21 квітня Європейський суд з прав людини звернувся до українського уряду із запитаннями про законність утримання під вартою экс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка. Кілька місяців тому захисник Луценка звернувся до Європейського суду із заявою про порушення прав Луценка при застосуванні утримання під вартою в якості запобіжного заходу. „Тепер представники влади муситимуть аргументувати переслідування Луценка не перед залежним та упередженим українським судом, а в Страсбурзі“, – зазначив адвокат.

22 квітня Україна посідає 36-е місце в списку зі 124 країн за рівнем добробуту населення. Про це свідчить результат глобального дослідження, здійсненого торік американським соціологічним інститутом Геллапа. За статистичними підрахунками, 16 % населення України задоволені життям і відносять себе до категорії тих, хто „процвітає“. У цьому сенсі Україна стоїть на рівні В'єтнаму, Туреччини й Румунії. Це ліпше, ніж Південна Африка, Узбекистан, Туніс і Угорщина – там по 14 % задоволених. Однак населення України бідніше від населення Хорватії, Росії та Еквадору, де по 24% „процвітаючих“. Ці три країни очолюють список 67 країн, які входять до умовної категорії „пересічно важкого“ життя. У Данії таких „процвітаючих“ – 72 %, далі йдуть Швеція, Канада, Австралія – 65 %, Фінляндія – 64 %, Ізраїль – 63 %, Сполучені Штати – 59 %.

22 квітня Україна наполягає на поверненні Молдовою Україні ділянки поряд із автомагістраллю Одеса–Рені. „Наша позиція є чіткою. Зобов'язання Молдови, яке вони мали виконати 11 років тому. І будь-які зволікання, будь-які аргументи сьогодні українською стороною не сприймаються“, – заявив Грищенко. „Ми виходимо з того, що зразу після проведення 5 червня виборів

» масштаб аварії, аби лише не викликати паніки серед населення.

Тим часом, практично відразу після аварії було прийняте рішення про евакуацію міста Прип'ять. Вона пройшла на диво швидко та організовано: впродовж одного лише дня – 27 квітня з міста були вивезені автобусами всі 52 тисячі мешканців. Тоді людям оголосили, що вивозять їх на кілька днів. Але на той момент ще не можна було навіть оцінити справжній масштаб катастрофи. Характерно, що мешканці – переважно працівники ЧАЕС – сприйняли звістку про необхідність залишити місто спокійно. Схоже, вони були постійно готові до подібного розвитку подій. А вже наступного дня після евакуації у Прип'яті висадився полк хімзахисту, який розпочав роботи з дезактивації.

Причини

Причини вибуху та пожежі на четвертому блоці згодом були добре вивчені і проаналізовані. В ніч на 26 квітня 1986 року тут проводили науково-технологічні експерименти з випробування обладнання в різних режимах роботи. „Комусь спало на думку підключити головні циркуляційні насоси реактора до парової турбіни на „вибігаючому“ режимі її дії (тобто, коли вона була відключена й оберталася за інерцією), – загадує полковник КДБ у відставці Віктор Ключко. – Результати експерименту мали дати змогу підвищити безпеку роботи всіх АЕС Радянського Союзу. Але задля його проведення черговий зміні четвертого блоку довелося замінити порушити відразу декілька пунктів інструкції з безпеки. В ході проведення експерименту автоматична система аварійного захисту відключила реактор. У роботі в ньому тоді залишалося лише 13 паливних стрижнів. А інструкція з безпеки забороняла запускати реактор в роботу, якщо в його активній зоні залишалося менше ніж 15 стрижнів. Проте заступник головного інженера станції Дятлов дав наказ „підняти“ реактор. Він знав, що на станції були аси-оператори, здатні „підняти“ реактор навіть на п'яти стрижнях. Та він не врахував, що якраз у ту ніч на зміні нікого з цих асів не було...”

Отже, людський фактор. Наслідки нехтування інструкцією з безпеки всім відомі: вибух і пожежа на четвертому блоці, жакливий викид радіоактивних матеріалів за межі

станції. У результаті вибуху захисна бетонна кришка реактора підскочила зі свого місця й упала назад, але вже під кутом 45 градусів, а через відкритий отвір в атмосферу пішло смертоносне радіоактивне зараження.

Наслідки

На момент аварії у зруйнованому вибухом реакторі було майже 200 тонн урану-238, активованого ураном-235. Понад 70 відсотків усього ядерного палива, що піднялося в повітря, випали в межах 30-кілометрової зони, переважно в десятикілометровій зоні довкола АЕС. Нині основна частина цього радіоактивного матеріалу локалізована у спеціально споруджених сховищах у цій же десятикілометровій зоні. А решта – у вигляді радіоактивної хмари не один раз обійшла навколо земної кулі, поволі розсіюючись.

В Україні, Білорусі та Росії радіоактивно забрудненими виявились десятки мільйонів гектарів землі, а із забруднених територій було евакуйовано понад 130 тисяч людей. У ліквідації наслідків аварії участь взяло понад 800 тисяч осіб. Загинули і стали інвалідами – понад 120 тисяч.

Стало зрозуміло, що наслідки цієї глобальної екологічної катастрофи будуть проявлятися ще впродовж життя десятиків поколінь. Як зазначив колишній працівник ЧАЕС, ліквідатор, а згодом – президент Міжнародної організації „Союз Чорнобиль“ Володимир Шовкоштиний, тепер ми можемо упевнено сказати одне: ми всі разом – людство – навчилися виживати і жити після Чорнобиля. „А ще – світ після Чорнобиля змінився концептуально, адже саме ця катастрофа стала початком кінця радянської імперії. Так починалася українська незалежність”.

Що далі?

І ось минула 25 річниця аварії. Що ж було зроблено і робиться нині для ліквідації її наслідків? Як відомо, об'єкт „Укриття“, який споруджувався в екстремальних умовах, розрахований на 20–30 років служби. Отже, до граничного терміну його менш-більш надійного використання залишилося 5 років. Він постійно знаходиться під пильною увагою спеціалістів, які дбають про його зміцнення і підвищення надійності.

За цей час на цьому об'єкті було реалізовано вісім стабілізаційних проєктів. Зокрема, переакцентація

головного навантаження споруди на нові надійні конструкції, що зняло найбільшу загрозу – руйнування „Укриття“. Було замінено проржавілі ділянки даху і забезпечено герметичність об'єкта.

У той же час тривають підготовчі роботи зі спорудження „Укриття-2“: заливаються фундаменти для найбільшої в світі споруди. Однак у результаті багаторічного зволікання з будівництвом конфайнмента, вартість проекту постійно зростала. Тим часом кошти залучати ставало все важче, зокрема й через фінансові труднощі, які виникли в багатьох країнах-донорах внаслідок фінансової кризи. Шукаючи способів здешевити проект, конструктори усунули суттєві складові – маніпулятори, що дозволяли розбирати старі конструкції під дахом конфайнмента і видобувати рештки ядерного палива з активної зони реактора для його безпечного захоронення.

Сьогодні вже багато експертів вважає, що в будівництві такого „урізаного“ проекту „Укриття-2“ немає великого сенсу. До того ж, на обслуговування конфайнмента щороку доведеться витратити дуже значні кошти.

Деякі ж фахівці переконані, що почистити залишки палива і руїни четвертого реактора можна було б набагато меншими коштами і не потрібно ніякої надбудови.

Чергова задача національних інтересів

За підрахунками експертів, за 25 років з часу Чорнобильської катастрофи в Україні удвічі зменшилася площа забруднених радіонуклідами територій. Представники уряду наголошують, що понад 300 населених пунктів можуть бути виведені з переліку забруднених, утім, цей процес може затягнутися.

Сьогодні статус забрудненої території в Україні мають 2293 населених пункти, а зміна цього статусу залежить, у першу чергу, від ініціативи органів місцевого самоврядування і рішення Верховної Ради. Це досить болісний процес, бо не можна просто забрати в людей пільги у містах і селах, де упродовж 25 років не реалізовувалися відповідні соціальні проекти, нічого не будувалося, оскільки це було заборонено законом. Відтак, аби змінити статус цим населеним пунктам, спершу слід реабілітувати життя людей на цих територіях.

Іншою болючою проблемою залишається соціальний захист постраждалих і ліквідаторів. Їхні пільги постійно скорочують, а навіть ті, які гарантовані законом, часто не доходять до тих, кому вони належаться з банальної причини – браку коштів. Кожен український уряд стикається з проблемою дефіциту бюджету і шукає вихід не стільки шляхом збільшення надходжень, як шляхом зменшення видатків. А це, передусім, зменшення чи відміна пільг різним групам населення.

Після аварії на японській „Фукусімі“ перед Україною знову постало актуальне питання: чи варто надалі розширювати сектор вітчизняної атомної енергетики? На переконання більшості експертів – так. Але в цьому є сенс лише за умови створення повного ядерного циклу. В такому разі Україна сама б забезпечувала свої АЕС власним ядерним паливом. У результаті досягалася б значно більша енергетична незалежність від інших країн, зокрема від Росії.

На жаль, керівництво держави пішло іншим шляхом. „Сьогодні йдеться про російські проекти реакторів, російський науковий супровід, російське будівельне компанії, російське пальне для реакторів і ще більшу енергетичну залежність від Росії, – наголошує Володимир Шовкошитний. – На мій погляд, це чергова задача національних інтересів“.

Отже, з упевненістю можна стверджувати, що з Чорнобильської катастрофи винесено дуже багато уроків. З іншого ж боку, не можна сказати, що людство засвоїло всі уроки Чорнобиля (бо взагалі сумнівно, чи людство робило відповідні висновки з тих трагічних подій, які траплялися в його історії).

Майбутнє української енергетики в ідеалі могло б включати обмежене застосування ядерної енергії, за умов підвищення всіх максимальних систем безпеки АЕС. Але основний акцент має робитися на енергозбереженні, енергоефективності і, по можливості, переході на альтернативні джерела енергетики. Тоді й не буде необхідності в побудові нових дуже коштовних, але однаково не на 100 відсотків безпечних блоків атомних станцій.

Богдан Олексюк, експерт Інституту відкритої політики, Київ

в Молдові, ми маємо провести дуже поглиблену дискусію на міжурядовому рівні, для визначення всього комплексу наших взаємовідносин. Зрозуміло, що це питання буде поставлено в контексті наших майбутніх стосунків“, – додав він. Як відомо, згідно з угодою про кордон від 1999 року, Україна вимагала передати їй у власність територію площею майже 1 тис. га, мотивувавши це передачею Молдові у власність 450 м берегової лінії на Дунії. Однак Молдова передала Україні в користування ділянку автомагістралі Одеса–Рені завдовжки 7,7 км без прилеглої до дороги території в районі села Паланка.

25 квітня Президент Віктор Янукович затвердив Положення про Державну фінансову інспекцію України, яка замінить Головне контрольно-ревізійне управління.

26 квітня Патріарх Московський і всієї Русі Кирило в ніч на вівторок здійснив у Києві заупокійну службу за жертвами трагедії на Чорнобильській АЕС, що сталася 25 років тому. Окрім того, Пасхальний молебень Патріарх Кирило відправив у самому Чорнобилі, де були присутні також Президенти України та Росії.

26 квітня Генпрокуратура завершила розслідування у справі проти экс-президента Леоніда Кучми. Адвокат Кучми заявила: „Наявність лише одного обвинуваченого у справі і вперте небажання слідчих прокуратури бачити ознаки складу злочину у діях інших осіб, свідчать про небажання дошукатися правди і встановити замовників“. Як відомо, Кучма звинувачується в перевищенні влади й службових повноважень, що привело згодом до вбивства журналіста Георгія Гонгадзе.

27 квітня Опозиція об'єдналася вперше з часу останніх виборів. В Києві біля пам'ятника Тарасу Шевченку 14 опозиційних партій провели акцію протесту з нагоди „річниці ратифікації Харківського пакту Януковича-Медведєва про базування російських військ на території України до 2042 року“. До оргкомітету з проведення акцій увійшли партії: „Батьківщина“, „Громадянська позиція“, Європейська партія України, „За Україну!“, Конгрес українських націоналістів, Народний рух України, „Наша Україна“, Партія захисників Вітчизни, „Реформи і порядок“, „Свобода“, Українська народна партія, Українська платформа, УРП „Собор“ та „Фронт Змін“.

Україну знову чекає інтервенція революції?

► Упродовж кількох останніх років рівень готовності українського суспільства до участі в акціях протесту залишається в межах від 40 % до 60 %. На це вказують дані багатьох соціологічних досліджень. Ступінь вибухонебезпечності суспільства, звісно, залежить від політичної та економічної кон'юнктури, однак дії влади у 2010 році так розігріли громадськість, що весь 2011 рік кількість бажаючих „підсмажити” владний олімп невпинно росте.

Якщо в лютому у відповідь на підняття пенсійного віку 45 % громадян були готові вийти на вулицю, то в квітні таких бажаючих стало вже 63%. При цьому до вуличних безладів готові вдатися аж 32 %, тоді як у 2009 році таких було лише 4,5 %. Водночас ця порохова українська бочка стоїть на підвалинах повної політичної апатії та зневіри. Найбільш дражливими є соціально-економічні проблеми та відсутність реформ, які обіцяли спочатку помаранчеві, потім – біло-блакитні. Люди не побачили реформ, натомість влада, не приховуючи, демонструє своє прагнення до збагачення. Чого вартий бодай же факт, що мільярдер Ринат Ахметов за 2010 рік збільшив свої статки втричі...

Люди ненавидять владу – як помаранчеву, так і біло-блакитну. Ці почуття об'єднують усю країну, незалежно від мови, національності чи віросповідання. Західна Україна, яка має давні революційні традиції, давно готова до протестів, маючи відлагоджені механізми та можливості організувати й своїх східних співгромадян. Однак галичани не бачать лідера, за яким вони були б готові піти. Праворадикальна „Свобода” має незначну підтримку, адже в переважній більшості галичани підтримують демократичні цінності, хоча й готові відстоювати їх зі зброєю в руках. Водночас східні області є менш ідеологізовані та готові активно протестувати лише у випадку значних економічних катастроф: значного підняття цін, невиплати зарплати, скорочення робочих місць. Найпасивніші східні та південні області сьогодні демонструють

небувалу агресивність – від 30 до 35% готових до активних протестів. До того ж, на відміну від попередніх років, де головною рушійною силою протестів були студенти, сьогодні найвища готовність до протестів спостерігається серед працюючих громадян, людей із середніми та вищими за середні доходами, а також людей з високим рівнем освіти. Поки що псевдореформи команди Януковича призвели лише до різкого росту цін, однак економічні експерти схильні вважати, що у випадку продовження сьогоднішнього курсу, країну невдовзі чекають ще більші економічні негаразди.

На західні гроші готують воєнізовані групи молодих людей?

На тлі такого стану суспільства інформаційний простір країни сколихнуло два сенсаційних повідомлення. Спочатку один із лідерів Партії регіонів, врівноважений політик Олександр Єфремов голосливо заявив, що в нього є відомості, нібито за кошти західних фінансистів (так, наприклад, як Сорос) в Україні готують воєнізовані групи молодих людей, які будуть впроваджувати сценарій дестабілізації в країні за прикладом подій у північно-африканських державах. Ця заява породила шквал емоцій як від лідерів громадських продемократичних організацій та фондів, що фінансуються з-за кордону, так і від провладних депутатів, які миттєво ініціювали підготовку закону, спрямованого на контроль над фінансуванням громадських організацій та заборону діяльності тих, які фінансуються з-за кордону, а їхня діяльність націлена на впровадження демократичних цінностей і стандартів. Тема активно обговорювалася на телебаченні і, як завжди, була перетворена на політичний фарс.

Москва розробляє сценарій, як прибрати Януковича?

Тимчасом колишній глава Секретаріату президента України, відомий український євроінтегратор Олег Рибачук у своєму відеоблозі оприлюднив ще більш шоковую

інформацію. За його словами, у Москві розробляється сценарій, яким чином Віктора Януковича прибрати з влади. Бажання Москви позбутися Януковича викликане тим, що він не виправдав надій Кремля і не став поводитим України у сфері російських інтересів. Сценарій буцімто назвали „Киргизьким”. Нагадаємо, що нещодавно в Киргизстані декілька тисяч підготованих, озброєних і радикально налаштованих молодих людей змінили владу в країні – і тепер Киргизстан має намір вступити до Митного союзу з Росією. За версією Рибачука, згідно з московським сценарієм, після того, як ситуація в Україні дестабілізується, до влади придуть „нові обличчя, більш ліберальні, але повністю контрольовані Москвою”.

Цікаво, що днями экс-президент Леонід Кучма, проти якого зараз ведеться розслідування щодо спонукання до вбивства журналіста Георгія Гонгадзе, заявив, що экс-майор Мельниченко, який оприлюднив славнозвісні записи розмов з президентського кабінету, насправді мав і має тісні контакти з московськими спецслужбами. Таким чином, Кучма натякає, що організація Кучмагейту, який багато в чому вплинув на Помаранчеву революцію, була справді імпортованою акцією, тільки не з далекого заходу, а з близької півночі.

Якщо Росія справді захоче розіграти „киргизький” сценарій, то шанси на успіх є досить великими, враховуючи настрої в суспільстві. Однак тоді найважливішою проблемою російських спецслужб стане пошуку лідера, який зміг би повести за собою громадськість. Адже ті ж дослідження показують, що ріст цін швидше сколихне суспільство, аніж полум'яні виступи будь-якого політика. Зрештою, це проблема не тільки російських спецслужб, але й всього українського народу, зневіра і апатія якого може як дати розквітнути диктатурі, так і занепасти найкращу ініціативу.

Богдан Бачинський, Львів

Євро-2012 по-українськи: оптимізм влади і сумна реальність

► Коли президент Віктор Янукович приїжджає з господарським візитом до якогось українського міста, там ґрунтовно ремонтуються дороги, фарбуються паркани і відновлюються фасади будинків. Цей „євроремонт” найчастіше завершується за кутом будинку, або також на узбіччі дороги, якою має їхати президент. Так само справи виглядають з приготуваннями до Євро-2012.

Чемпіонат мав стати проектом, що модернізує Україну. Однак уже тепер, за рік до Євро, можна сказати, що цього не сталося. Під егідою „2012” реалізується кілька проектів, які більш-менш пов'язані зі спортом.

Чотири роки по тому, як Польща та Україна вибороли право організації Чемпіонату, обидві країни повинні були скоригувати плани підготовки. Наприклад, відмовилися від будівництва нової дороги з польсько-українського граничного переходу Краківець до Львова. Тому туристам не залишається нічого іншого, як задовольнятися модернізованою старою дорогою, якщо, звичайно, її відремонтують до того часу, подібно як з іншими багатьма проектами. Наприклад, вже відомо, що до Євро-2012 не збудують швидкісну залізницю з Києва до аеропорту Бориспіль. Натомість у харківському метро поставили елегантні і винятково дорогі лавочки, а в Каневі біля могили українського провісника Тараса Шевченка мають збудувати майданчик для гвинтокрила, і все це також під егідою Євро-2012. Віце-прем'єр Борис Колесников обіцяє, що навесні майбутнього року запустять супершвидкісні потяги між містами, де розіграватимуться матчі Чемпіонату. Виникає одразу кілька запитань: коли протестують цей швидкісний поїзд, і чи взагалі українська залізниця, на якій пасажирський і товарний рух не розділені, готова реалізувати подібний проект? Керівник Києва Олександр Попов обіцяє відремонтувати фасади будинків навколо Олімпійського стадіону. Попов говорить про ці плани абсолютно серйозно і з гордістю. Харківській владі давно вже прийшов у голову цей план



Фото: архів

— пострадянські багатопверхівки в околицях стадіону „Металіст” перефарбували лише спереду, а на бічних стінах розвісили величезні плакати футболістів. Усе це більше нагадує потьомкінські села, що виникають під час господарських візитів Віктора Януковича.

Віце-прем'єр Борис Колесников та шеф Чемпіонату в Україні Маркіян Лубківський лише обіцяють, що до наступного року напевно збудують усі об'єкти, необхідні для проведення Чемпіонату: стадіони, аеропорти, готелі. І, мабуть, дороги, які усе це поєднують. Плюс кілька трас між містами. Але уявіть, що станеться, якщо фанат заблукає і захоче подивитись на львівський Сихів, київську Троєщину, або з'їздити під Донецьк чи відвідати Єнакієве, рідне місто Віктора Януковича? Він побачить справжню Україну, з дірами на дорогах, чи швидше дорогами між ямами, брудними сходами і засміченими газонами.

Совок весь час живий в українських керманичів, навіть якщо вони вдягаються у західних кравців та їздять найдорожчими машинами. Замість справжньої модернізації своєї країни, вони будують псевдоевропейські острови у своїй державі. Влада твердить, що для реалізації проектів Євро-2012 вдасться залучити приватний бізнес. За його гроші мали реалізувати 80 % інвестицій. Проте не зроблено нічого, щоб залучити інвесторів і все з точністю до навпаки — лише 20 % усіх видатків на Євро-2012 походять від приватних підприємців. Якби не Олександр Ярославський та Ринат

Ахметов, ця кількість була би напевне ще меншою. З'явилося також українське know-how: „тендер з одним учасником”. Так власне обирає підрядчиків Національне Агентство у справах Євро-2012. Дискусії щодо того, чи встигне Україна до Євро-2012 з приготуванням, допомогли владі лише у впровадженні таких незрозумілих процедур. Іноді можна було почути від польських урядовців — не важливо як, важливо, щоб вони принаймні зробили усе вчасно.

Очевидно, і так добре, що Чемпіонат організований. Якби не вони, не було би нормальної дороги з Києва до Львова (щоправда, наразі вона готова лише до половини). А туристи у Борисполі неодмінно би задумувались, куди вони прилетіли — до столиці європейської країни чи здійснили пересадку у провінційному аеропорту? А вболівальники у Львові чи у Києві не отримали би сучасних стадіонів. Насправді Україна змінюється на краще, але, на жаль, не так швидко, як я сподівався. Євро-2012 стало каталізатором перемін, проте з досить обмеженою функціональністю. Насамперед, Чемпіонат не змінив найважливішу річ — ментальність українських урядовців. Хоча, можливо, для вболівальників це не має великого значення... А тому, дорогі фанати футболу, я вас заспокоюю: Україна встигне! Ви будете мати свої стадіони, аеропорти, а навіть готелі, гуртожитки та фан-зони!

Пйотр Погожельські,
кореспондент Польського
Радіо у Києві

Юрко Прохасько: „Я – неспіливий письменник, який ніяк не може почати, але не може і не почати“

» Він відомий перекладач, який, як виявилось, також ховає у собі й боязкого письменника. Юрко Прохасько, котрий перекладав українською Кафку, Рільке, Музіля, Рота та багатьох інших австрійських та німецьких письменників, пише багато щоденників, сюжетів для майбутніх книг та різноманітних нотаток, однак не вважає за доцільне показувати їх навіть найближчим людям. Так ніби є два цілком різних Юрки Прохаськи: один – публічна особа, перекладач та есеїст, який пише здебільшого про перекладені книги, свою перекладацьку позицію та береться за поважні культурологічні теми, і другий – старосвітський естет, який пише чорнилом на папері тексти, які не збирається публікувати.

Найперше я хотіла запитати, як для вас внутрішньо відрізняється ваше письмо від роботи над перекладами?

Внутрішньо колосально відрізняється. Це зовсім різні речі і за настроєвістю, і за тим, що я хочу сказати, і за поштовхом. Я беруся перекладати із зовсім інших міркувань, ніж я беруся писати. Щоб найбільше увиразнити різницю, я краще скажу, що є спільного. Я тримаюся тієї думки, що перекладацтво – це жанр художньої творчості. Що є добре для мене, це те, що переклад є викінчений і готовий, тобто хтось подбав про те, щоби була якась вдала форма, яку я перекладаю від початку до кінця. Натомість коли я беруся писати щось своє, то я майже ніколи не знаю, чим воно закінчиться, куди воно потече і що з того всього вийде. Я дуже рідко коли знаю, навіщо я це пишу, тобто я ношу в собі кілька оповідей, які не дають мені того не зробити. Тому це можна називати есеїстикою у найпервиннішому сенсі того слова, в сенсі такої, може, трохи безпорадної спроби, бо я ніколи не знаю, як собі з цим пораджу. Але разом із тим писання для мене страшенно важливе як стан. Якщо послуговуватися психоаналітичним жаргоном, то писання – це завжди стан регресивний. Перекладацтво для мене рідко коли пов'язане з приватною регресією. Натомість писання має всі притаманні ознаки регресії: по-перше, це бажання опинитися в якомусь інтимному стані, захищеному, ізолюваному, замкненому; по-друге, це змога відпустити вторинний процес і якомога ближче триматися до первинного, ну і, важливим є писання як сама чинність, як певна тілесна діяльність.

Що може бути стимулом до письма?

Найчастіше то є такі образи, які певний час мого життя з'являються і починають кружляти. Вони собі кружляють і нуртують, і я часом добре розумію, що вони означають, часом розумію приблизно, часом зовсім не розумію. І це найбільша спонuka для того, щоб я взявся сам писати. Але все одно більша частина тих есеїв чи шкіців, які я написав, постали не з такої внутрішньої потреби, а на замовлення. Говорячи відверто, якби не було якихось таких замовлень і запитів, то вісімдесяти відсотків того всього не було б.



Ви пишете переважно есеї чи невеличкі шкіци. Чи хотіли б ви колись написати щось художнє?

Так. Я цілий час тільки про те і мрію, але великої форми я не писав ніколи. Я підозрюю, що в мене така натура, що мені важко щось довести до кінця. Я не маю такої вдачі, не маю терплячості для того, щоби вибудувати щось велике, продумане, старанне від початку і до кінця. Тому я волю писати про свої наміри, аніж їх здійснювати.

А з-поміж ваших перекладів що було найдовшим, якщо говорити про час перекладання і про обсяг?

Обсяг і час – це різні виміри. В обсязі – то була „Нескінченна історія“, але рідко який переклад давався мені так легко. Натомість наймучивнішим і найтривалішим був „Мальте“ Рільке. Я його двічі переписував, носився з ним, і переінакшував, і виправляв, і розмірковував – і все одно не маю відчуття, що він вийшов так, як би мені того хотілося. Моїм критерієм того, чи

здався переклад, є те, чи я маю при читанні гаму переживань, подібну до тієї, що була при читанні оригіналу. І в „Мальте“ в мене того нема. Це мій найдовший переклад також в тому сенсі, що я так і не вважаю його закінченим.

Якби ви писали художню прозу, то про що вона була б? Чи є у вас якісь заготовлені теми?

Так, у мене кілька таких речей, які можна назвати невеликими повістями або короткими романами. Ще одна частина мого ставлення до писання або моєї потреби писання полягає в тому, що для мене дуже важливе писання як процес. Тобто це має всі ознаки графоманії. Я, наприклад, не можу не писати. Я дістаю велику фізичну насолоду від моторики писання – також ознака графоманів. В мене не дуже добре виходить. Я відчуваю недоліки, але я дуже люблю писати і для мене дуже важливим є предметно-текстурний світ писання, папір, його вигляд.

Ви пишете на папері?

Я пишу спочатку на папері, а в комп'ютері є уже останні версії. Спершу завжди є нотатки, і нотатки завжди є чорнилом на папері. Пізніше я їх перенесу в комп'ютер і починаю довкола них обписувати, обтанцювати довкола, нарощувати якесь м'ясо. Воно наростає, я щось міняю місцями, щось викидаю, щось додаю, але, на превелике щастя для мене і для літератури, я абсолютно не маю потреби друкувати те, що я пишу. Писання само є дуже важливим, але не публікування. Я собі постійно щось пишу: якісь нотатки, якісь щоденники, спогади, фрагменти, шкіцики. То все я не збираюся публікувати, але разом із тим воно мені найбільше подобається. І то, про що ви питаєте, якісь великі форми, то є в різних нотатках різного ступеня довжини, різного ступеня викінченості багато прерізних речей. Скажімо, я можу вам розповісти про один мій задум. Уявіть собі: в Стокгольмі домовляється про зустріч дивне товариство. Є чоловік, англієць, який знайомиться з молодою українською жінкою, і вони місцем своєї зустрічі обирають Стокгольм. А зустрітися їм потрібно, щоб зрозуміти, чи вони одне одному пасують, тому що після першої перелітної зустрічі вони були одне одному симпатичні. Він старший, вона значно молодша, але не зовсім молодесенька. Їй, скажімо, двадцять шість років, а йому десь під п'ятдесят. Стокгольм важливий тому, що просто я дуже люблю Стокгольм і мені дуже хотілось би його описати. Отож поступово їхня зустріч обростає різними обставинами. У чоловіка є старий тато, галицький єврей, який свого часу врятувався втечею до Лондона, і тому цей чоловік народився у Лондоні. Цей тато дуже похилого віку і близький до смерті, він передчуває, що це, можливо, його остання подорож з сином. Він хоче поїхати з сином, а син, ясна річ, зовсім не так собі все уявляв. Їхати на любовну зустріч зі старим батьком не дуже випадає, але відмовити йому просто несила. Чоловік пише жінці про це і запитує, чи може він приїхати зі своїм батьком? Вона по коротких роздумах відповідає, що так, але просить про ще одне. У неї безнадійно закоханий один юнак років дев'ятнадцяти, який дуже просить нагоди побачитися. Вона

» пише, що дозволить приїхати тому юнакові. Але в того юнака є друг-нерозливовода, який просить друга вивезти його у світ із собою, юнак теж не може відмовити. І вони всі там разом зустрічаються. То є один такий задум. Є ще три-чотири, які невідступно роками мене супроводжують.

В юнацькому віці ви щось писали – вірші чи прозу?

Ні, віршів я майже зовсім не пишу. Я написав три-чотири вірші в житті, якими був більш-менш задоволений. Загалом їх було не більше десяти, але те, про що я говорю, власне, та приватна частина писання, ті речі, які не збираюся ніколи публікувати, вони дуже часто, може, були близькі до того, що називається ліричною прозою чи ритмізованою прозою, чи поезією в прозі. Бо я хоч і вважаю, що я відчуваю поезію, не можу сказати, що я її розумію, і аж ніяк не можу сказати, що я знаюся на ній, але маю щодо себе таку ілюзію, що я її відчуваю. Страшенно люблю читати поезію, а все ж не маю сам поетичного дару. Довгий час я навіть відмовлявся від перекладів поезії, і коли мені траплялися у прозових творах поетичні фрагменти, то я просив інших перекладати. Але поступово якось почав перекладати і поезію – з ідиш і з німецької. Якось воно помаленьку пішло.

Ви з дитинства хотіли писати чи бути перекладачем?

Я – типовий письменник-невдаха, несміливий письменник, який ніяк не може почати, але не може і не почати і шукає всяких виходів, всяких каналів.

А як ви ставитеся до інтернет-щоденників, до інтернет-творчості?

Я не маю свого ставлення до інтернет-творчості, тому що я не маю свого ставлення до інтернету. А я не маю свого ставлення до інтернету, тому що я не до кінця розумію, що це таке, і як обережний консерватор з типово селянською недовірою до інновацій я намагаюся не влізати ні в що таке, чого я не розумію. Через те я дуже обмежено послуговуюся інтернетом: тільки для пошти або для стягання фільмів і музики. У мене є страшна нехті до різних соціальних мереж. Мені зовсім чужа така пристрасть залишати сліди або давати іншим

знати, що я роблю, мені зовсім не цікаво дізнаватися через інтернет, що роблять інші, як вони виглядають, де вони перебувають у цьому. Через це я завжди послідовно відхиляю всі пропозиції вступити в такі контакти.

У ваших перекладах дуже часто фігурує позаминуле століття, Австро-Угорська імперія. Якщо б ви могли вибирати, у який час ви воліли б народитися?

Я обрав би той самий час народження, але це не означає, що я вдоволений своїм часом і тим, як той час розгортається. Тобто мить, коли я народився, мені дуже пасує, але я не певний, чи світ рухатиметься надалі у такому напрямі, який мені був би симпатичний.

Як ви можете окреслити свою батьківщину, ту територію, яка вам емоційно близька?

Між Прутом і Збручем. Чи можливо, між Тисою і Збручем.

Чия мова найбільше вплинула на вас, якщо говорити про найближчих родичів або улюблених письменників?

Якщо говорити про родичів, то мова моєї двюрідної бабці. Вона була галичанка. Народилася у Сполучених Штатах, але то нічого не означає, бо вона маленькою звідти виїхала. Просто її батько був греко-католицьким священиком, який мав місію у Сполучених Штатах.

А щодо авторів, то їх багато. Я, може, вам інакше відповім. Я можу сказати, кого вважаю добрим стилістом, але то зовсім не означає, що я маю ілюзію, що хтось із них своєю мовою на мене вплинув. Коли я був іще зовсім юний, коли мені було років чотирнадцять або п'ятнадцять, я був під дуже сильним враженням від Музіля, власне, не від роману, а від його новел, особливо „Трьох жінок“. Я пережив страшенно глибокий вплив Гофмансталя і Броха, власне, не Броха-есеїста, бо я вважаю його думки і міркування дуже вартісними, але вони, як на мене, написані нестерпною мовою, а Броха-прозаїка. Дуже сильно на мене вплинув Моріак, кілька французів, кілька скандинавів, зокрема Стрінберг. Якщо говорити про українську мову, мені страшенно подобається мова драматургії Лесі Українки і

мова Стефаніка. Страшенно мені подобається мова мого брата.

Чим може забруднюватися мова?

Мова може забруднюватися багатьма речами, такими, як надмірність, розумництво, недбальство, а також непотраплянням у сенс, тобто неточністю, коли розумієш, що мовець хотів сказати, але стає страшенно прикро, що він розминувся з тим словом, яким можна було б найкраще це виразити. Але ті ж таки риси можуть стати силою мови, як нам дуже часто показують великі автори.

Зачіпаючи тему рідковживаних слів або галицизмів, у вживанні яких вас часто звинувачують, я хотіла б запитати, як у вас складається співпраця з редакторами?

Я цілком свідомо накликаю на себе ці звинувачення, бо мої так звані галицизми, по-перше, не завжди ними є, а є просто рідковживаними словами доброї української мови, як я вважаю, а по-друге, то є моя філософія, моє розуміння того, як переклад творить мову. То також не є якась тотальність, мені не залежить на тому, щоби відроджувати якусь галицьку українську мову – я мішаю слова різного походження, можу коло галицизму поставити якийсь відвертий центральноукраїнізм, і вважаю, що від таких зустрічей мова тільки виграє. Редактори помалу до того звикають, але дуже часто маю виправдовуватись. На щастя, я на кожне окреме місце маю виправдання і пояснення.

Чи буває так, що ви спрощуєте формулювання чи видаляєте якісь специфічні мовні конструкції, уявляючи собі читача?

Ні, аж ніяк. Я радше схильний усе надмірно ускладнювати, ніж щось спрощувати. Тому мені не подобаються певні інноваційні пропозиції у правописі, наприклад, пропозиція скорочувати подвійні приголосні у іменах, запозичених з іноземних мов, тому що я вважаю будь-яку гру на спрощення просто спрощенням цілої системи культури.



Юрко Прохасько

ДОСВІДИ ВІДДАЛІ

» Якось мене запитали, чи психоаналіз зробив мене щасливішим. Чи щасливішим – не знаю. Але напевно менш нещасним.

Стоїш на березі, перед переправою на протилежний, перебираєшся, прибуваєш. І ось ти вже тут. Сам переїзд: що то було, чи щось було? Перекладання – це щось, від чого здебільшого не залишається нічого, крім перекладу.

А це зле, бо переклад часто – не найвартісніше, що трапляється під час перекладання. Тому такі важливі подорожні нотатки, записи під час перекладання, які не конче стосуються безпосередньо перекладу. Як і в подорожній літературі, в якій ідеться про подорожування і життя, а не тільки про саму подорож. Відтак одним із найцікавіших літературних жанрів є записки перекладачів. Несподівано побачені образи, раптові короткі замикання, спалахи, спостереження, розгляди. Вальтер Беньямін, Микола Лукаш, Ігор Костецький, Міхаїл Гаспаров, Євгеній Гінзбург належать до найулюбленішої лектури.

Глек можна неушкоджено перекласти з місця на місце, перевезти на протилежний берег, якщо пощастить. Але його не можна перекласти таким, яким він є. Перенести його на іншу мову – означає розтрощити його на дрібнесенькі друзки, а тоді вже – до того ж з іншого череп'я – знову скласти. І при цьому ніхто не сміє зауважити, що він колись був розбитий.

Довго я не розумів прихованої спорідненості моїх численних чинностей, моїх паралельних акцій. Ця бентежна розмаїтість, яка дедалі більше натякала на відсутність якоїсь бодай лінії, провідної нитки, поза самими великими захопленнями, однаково рвучкими. Писання, дослідження, психоаналіз, багато і рідко по-справжньому розмисленого читання. Міста, краї, подорожі. Перекладання, викладання в університетах, викладання мов. Вивчення мов. Моя пристрасть до історій, несподіваних знайомств. Протилежні напрями і суперечливі напрямні. Аж поки одного дня відкрився спільний знаменник усіх цих речей, так ніби повинно відслонило донедавна глибоко залеглий корінь. І він називався переклад. Життя – це переклад. Життя як переклад.

То було вирішальне усвідомлення, що принесло стільки ясності, сенсовності й спокою. З ним прийшли певність і задоволення. То була винагорода за довгі роки знепевнення. Як вдалий переклад різних верств Я. Це зовсім не означало кінця пошуків. Зате кінець блукань.

Я перекладаю власне життя невпинно, іншим, але передусім самому собі. Що то було? Якщо хочеш жити разом, ти приречений на переклад. На самоінтерпретацію, яка іншим іноді може видатися доволі екзотичною. А те, що я роблю з іншими, – перекладаю їхні життя доступними мені мовами, говірками та діалектами: перелітні пасажі, монументальні розділи, покручені і приховані коридори й галереї. Шепоти. Заплутані жаргони невластивості.

Найдивніше ось що: не тільки буття разом, але й буття на самоті вимагає перекладу. Бути самотнім не означає – не перекладати. Просто воно означає перекладати лише самому собі.

Є так безмежно багато причин, чому постає література. Коли я був іще зовсім юним, напів ще учнем, напів уже студентом, я був з однією лише на кілька років старшою за мене дівчиною, яка любила – але й розуміла – джаз. За вдачею я не був джазистом. Тоді моєю стихією був радше блюз. Що таке джаз? – запитав я раз Вероніку, яка любила джаз, а тепер вже й мене. А вона сказала: Джаз як життя. Джаз не як життя. Джаз – це саме життя. До того ж безглуздо питати про сенс життя.

Ось це я вже зрозумів негайно, бо кількома роками раніше й собі намагався – і саме за допомогою подібної формули – витлумачити істоту й нескінченність літератури. Принаймні стільки само причин узятися за переклад. Стати перекладачем.

Те, що перекладацтво збагачує мову, посуває її далі, відомо давно. Те, що перекладання посуває перекладача, поза себе, часом далеко поза себе, часом небажано далеко – теж якось ніби відомо, але рідко коли свідомо. Бо про таке нечасто говорять. Переклад – рідкісна нагода трансцендувати власну мову. Дещо з того, що трапляється у цих виправах, навіть до неї пристає.

Йосиф Бродський вбачав у поезії найпотужніший важіль, аби опинитися в цілком несподіваному, без мови поезії недосяжному, ба навіть непомисленному місці, яке інакше навіть не вважав би за можливе. Подібно теж і з перекладом. Ніколи не відомо, куди заведе тебе переклад, його – твоя – мова. Це найгарніше в перекладі і викликає найбільше благоговіння. Можливо, й найбільше остраху. Коли страх солодкий, називаємо його охотою. Сама собою охота не обіцяє задоволення. Охота обіцяє, але не завжди дотримує обіцянки. Хіть хитра. Хіть і хитрість дуже близько. Охота важливіша від сповнення. В цьому й полягає властива хитрість.

Що добрий переклад розширює можливості власної мови – давно вже загальник багатьох висловлювань про художній переклад. Те, що саме в цьому великою – може, й найбільшою – мірою полягає властиве покликання і найглибший сенс перекладу, теж. Принаймні це розуміє кожен хоч трохи серйозний перекладач. Воно щось на кшталт трансляторської метафізики, це твердження. І все ж його знову й знову можна досвідчити і справдити. Отож не просто трансцендентальне твердження. І не лише містично пізнаване.

Тож добрий переклад може сприяти розумінню мови. Усвідомленням, як вона працює, якою високою є ймовірність досягти порівнянного в іншій – власній – мові.

Переклад теж допомагає відкрити неминучі прогалини власної мови. І майже завжди така прогалина вказує на існування якоїсь проблеми: чи то історичної, чи то сучасної природи. Бо прогалини

» – це дефіцити, а всі дефіцити мають свою історію, вимагають пояснення. При цій нагоді можна поглянути, чи можна взагалі, а якщо так, то як можна їх усунути або зрівноважити. Пережити недоступні досвіди. Перетворити прогалини із провалин на кладки.

У кожному разі, вони заслуговують особливої уваги.

Перекладання – як колекціонування. Не в тому сенсі, що ти охоплений жагою мати у своєму володінні якомога більше, придбати, примножувати, хизуватися. Ні, порівняння це радше супровідної природи. Справжній колекціонер знає, що його пристрасть знаходить найглибше заспокоєння не в придбанні й володінні. Навіть не в розкоші укладання збірки. А в речах, які трапляються дорогою: досвідах, дослідах, слідах. У пізнаннях і пристрастях. Це – побічні продукти перекладання. Щоправда, найцінніші.

Якщо пощастить, за допомогою перекладу можна показати, як зроблена література, як вона функціонує. Це можна зробити за допомогою перекладу тому так добре, що ми ж як перекладачі повинні розуміти, з чого зроблена література і як вона починає іскритися і сяяти. Щоби віддати це, треба свідомо вдатися до тих самих засобів, а якщо ти в добрій формі, маєш сильну і вправну, або просто дуже щасливу руку, це ще можна підсилити, оголити, підкреслити шви й риштування, не ховати їх. До речі, так і самому можна навчитися, з чого складається література і як вона іноді зроблена, якщо вона не дуже банальна. Бо тоді ми взагалі нічого не помітимо.

Та якщо тобі як перекладачеві пощастить іще більше, це можна сховати, вдаючи, ніби все самоочевидно, ніби ми нічого цього не помічаємо. Так ніби ми наївні, і матеріал так само. Змусити зникнути літературу там, де вона шкодить сенсові, вимагає ще більшого вміння.

Не досить, коли переклад, як та Віннікотова мати, good enough. Навіть у посереднього оригіналу має бути цілком добрий переклад, навіть кращий за оригінал. Принаймні такий, що більше заслуговує на читання. Не для того, аби прикрасити оригінал і затушувати його недоліки, і вже зовсім не для того, щоби на тебе, бува, не впала підозра, що ти накоїв якогось неподобства. Просто аби було менше мотлоху.

На недосконалі переклади можна собі дозволити при справді великій літературі. По-перше тому, що оригінал так чи інак завжди буде кращий, отож про досконалість – ніколи – не може навіть ітися. А, по-друге, тому що й велика література не досконала. А власне велика. До того ж із дуже різних причин. На неї доволі важко накладати вузьке мірило досконалості.

Благоговіння від читання деяких перекладів. Звідки воно береться? З усвідомлення, що розуміння можливе. Що іноді справді можливо зустрітися саме в тому місці, що треба, саме в тому, про яке йшлося, і не розминутися. Те, що це можливо – найбільше диво перекладу поготів. Адже відбувається воно, на відміну від власної мови, не тільки попри подвійне відчуження: між предметом і мовою, і між сказаним та сприйнятим, але й усупереч третьому відчуженню – між різними мовами. Це терапія чужим. Те, що вдається здобутися на розуміння, втримати його і знести – дивовижно і подиву гідно.

Що за сенс говорити про суверенний переклад? Переклад завжди підлеглий, що не конче означає вірнопідданий. Переклад має гідність, але не суверенність.

Те, з чим ми як перекладачі зустрічаємося, тут все як у житті: частково бажані зустрічі, здебільшого випадкові, запізно розмислені й рідко посорттовані. Є й омріяні, але недосяжні. Але всі позначаються на тобі, якось.

Деніел Стерн, психоаналітик і великий знавець дитячої душі, говорив про мудрість природи, яка не відразу вводить дітей у символічний світ, а дає їм спочатку час пережити домовний. Коли вони вже багато чого розуміють очима, але ще не мають на це мови. Чудовий час, на відміну від пізніших станів безсловесності, коли відбирає мову, – безстрашний. Тоді світ ще первинний, зроблений ще з речей, а не слів. Навіть коли ми й не розуміємо зв'язків, то все ж сприймаємо текстуру речей набагато інтенсивніше.

Справді добра література вміє досягати такого словами. Описувати мовою домовний стан світу. За цим пізнаємо справді велику літературу. Як вчинити перекладачеві, щоби належно це віддати? Адже робити таке подвійно – це подвоїти ймовірність, що воно не вдасться. Це диво в перекладі або зникає – або виникає. Очуднення замість відчуження.

При перекладі цьому відповідає стан браку відповідного вислову. Коли розумієш суть того, про що йдеться в оригіналі, маєш його предметно перед очима – і не знаходиш відповідника у власній мові. Це мучивний і колосальний момент первинності світу. Коли світ іще був молодим. У цьому і для перекладу майже завжди чаїться велика нагода щось справді звершити.

Вважають, що для перекладу треба двох мов. Але сюди належить іще щось третє. Досвід браку. Щоби народилося поняття, достатньо двох елементів, але там, де має виникнути життя, потрібна трійця. Для того, щоби переклад жив, потрібно цього переживання прогалини поміж мовами. Заповнених безсловесних просторів. Не порожнечі. Просто безмовності. Сповненої.

Найцікавіші ті пережиття, коли ця прогалина відкривається не на мить, а на трохи довше. Коли домовність передує двомовності, супроводить її.

Перекладацтво таки може зробити щасливішим. Добрий переклад теж.

Львів, квітень 2011



АПОЛОГІЯ ЧЕКАННЯ

» У мене погані стосунки з реальністю.

І ще гірші – з теперішнім. В сенсі – з теперішнім часом. Закриваючи різні фрагменти й періоди минулого, як закривають кримінальні справи, і перебуваючи в постійному очікуванні майбутнього (байдуже якого – обіцяної апокаліпси чи наступного року, іноді навіть найближчого дня чи години), не вмію триматися на гребені поточної хвилі, не відчуваю миті актуального теперішнього, тобто, по суті, й не живу по-справжньому. Звісно, біологи зафіксують і підтвердять усі аспекти життєдіяльності, психологи пояснять проблему якимись псевдонауковими теоріями, духівники говоритимуть про поневіряння людської душі у темних лабіринтах часу, проте навряд чи це допоможе мені відчувати реальність так, як її, на мою думку, годилося б відчувати істоті живій, мислячій і віруючій.

Тут і тепер мене просто немає. Я – експонат темного минулого і персонаж неясного майбутнього.

Бо так насправді немає жодних „тут“ і „тепер“: будь-який фіксований пункт дійсності виявляється таким же ірреальним фантомом, як арифметичний нуль або геометрична точка. Навіть дата народження чи момент смерті, якщо розглядати їх під потужним зомом, насправді виявляться розтягнутим у часі триванням – таким же безкінечним і болісним очікуванням невідомості, як і ціла решта людського життя.

Проте невідомість не лякає мене. Яким би загрозливим не видавалось незбагненне майбутнє, мені комфортніше й природніше чекати його, аніж планувати завтрашній день. Планувати, втілювати проекти й добиватися наміченої мети – прерогатива людей, яким необхідне відчуття контролю ситуації. Знаю багатьох, кому відчуття панування над ситуацією необхідне як дихання. Можливо, в такий спосіб вони вирішують свої особисті стосунки з реальністю. Мені ця метода недоступна. Бо в моїй реальності надто багато ірреального, нереального, надреального, сюрреального, позареального. Себто усього цього порівну. Себто все це й складає так звану „дійсність“ – те, що є і діє. А там, де діє дійсність, людині залишається лише підпорядкована цим діям діяльність. Це і є тією стихією, що пульсує невлучними хвилями так званого „теперішнього“.

У нас усе „так зване“. Здається, ми давно втратили (а може, ніколи й не знали) властиві, іманентні імена речей і явищ.

Наш єдиний закон – „так заведено“. Хоча на запитання, коли, ким і що саме „заходилося“, відповіддю у найкращому разі будуть зведений до неба погляд та глухе мовчання.

Єдина спільна для нас усіх психічна домінанта – потреба постійно переконувати себе в тому, що ми реальні, що ми насправді існуємо, маємо власну волю і власний вибір. І це попри

те, що ніхто не пояснить ані що таке „реально“, ані що таке „насправді“, ба навіть у наших дефініціях „правди“ – ані слова правди як такої. Та й навіть оте „як таке“ – звичайна лінгвістична данина байдужому, мовчазному, позбавленому людських інтерпретацій універсуму.

Бо ми зовсім не певні того, що поза нашими інтерпретаціями цей універсум узагалі існує. Інтерпретації – суть словесні конструкції. Тому й кажемо, що світ постав зі Слова, через Слово уявився, втілювався і стався. Проте, чим є наші слова? Абсолютна більшість їх є лише назвами інших слів. Ми втратили здатність (а може, ніколи й не вміли) „називати речі своїми іменами“. Ми оперуємо означеннями й поняттями так далекими від дійсності (якщо така існує), що, по суті, живемо не в світі явищ і речей, а в світі, збудованому з випадкових найменувань.

Ми не терпимо неназваного. І не довіряємо названому. Ми роззираємося навсібіч і, вважаючи побачене „справжньою дійсністю“, називаємо, називаємо, називаємо.

Особисто мені з усіх способів висловлювання найдоречнішими видаються запитання. В мене збереглося багато наївних, дитячих запитань, на які так ніхто й не дав відповіді. Та й хто мав би відповідати? Вочевидь, хтось інший, не я. Але хто? Можливо, саме тому, говорячи про свої стосунки з реальністю і цілком логічно почавши з „я“, я неunikно переходжу на „ми“. Бо там, де „ми“ – там чергова інтерпретація у формі „об’єктивного“ діагнозу, а там, де „я“ – проблема identity й індивідуальна відповідальність.

Коли промовляю багатьом, то й говорю від імені багатьох. А я ж один, і ім’я в мене одне! І в мене погані стосунки з реальністю.

Зате чудові стосунки з невідомістю.

Моє identity позбавлене теперішнього часу.

Зате моя індивідуальна відповідальність – у запитальності. Складаючи з піщинок чужих слів запитання, я буду сипкий фундамент нашого спільного майбутнього.

Ці запитання ні до кого не звернені, проте вони володіють таким потенціалом можливих відповідей та інтерпретацій, що це вселяє нічим не обґрунтовану впевненість: завтрашній день настане, і прийде чергова година, і станеться найближча мить. Основне – дочекатися їх. Мабуть, це очікування і є суттю мого життя.

Можливо, це є суттю і твого життя. Суттю, не позбавлену сенсу.

Якщо тільки знати, що твоє справжнє ім’я – Хтось, Хто Чекає.

Якщо повірити, що крім тебе, чекає ще хтось.

Якщо лише ті, хто чекають, дійсно є.



Фото Андрія Катярника

Місто і пси

» Натрапляю днями на відеосюжет: рятувальники з вертольота побачили далеко від берега цуценя, що дрейфувало в океані на даху зруйнованого будинку, люди спустилися, підібрали кудлатого, загорнули в ковдру, нагодували з рук, забрали з собою... А, мало не забула сказати – сюжет був із Японії.

Зітхнувши, повертаюся до своєї теми місячної давнини: протест проти масового знищення в Україні тварин на честь Євро-2012 і заборони єдиного анестезуючого ветеринарного препарату „кетамін“. Ситуація з анестетиком ворухнулася. Заборону трохи відтермінували. Зате таємничі отруєння тварин тривають.

У парку неподалік від мого дому, метрів за п'ятдесят від дитячого майданчика, я побачила мертве тіло великого пса. Робітники парку

сказали, що далі лежить й інше. Потім мені подзвонили з газети, розповіли, як на очах однієї бабусі помер від отруєння її собака – можливо, єдиний друг самотньої старенької...

Вирішили ми вчинити просто: надрукували й розклеїли оголошення з попередженням про небезпеку. (Better be safe than sorry, – як каже мій чоловік). Через пару днів ті, що біля ігрових майданчиків, ще висіли. А оголошення на входах до парку вже було зірвано.

Кілька днів тому з КМДА нам таки прийшла відповідь – у звичному для чиновників жанрі „срала-мазала-казала“. Класична розмова глухого зі сліпим: ми їм про постійні факти отруєння собак і котів у дворах та парках щурячою отрутою, вони нам про те, що мають право виловлювати, стерилізувати й вакцинувати бездомних тварин. Мають, аякже. Бюджет на ці опе-

рації, звісно, є. Але хтось бачив хоч одного державним коштом стерилізованого й випущеного на волю пса або кота?

Знову і знову друзі з Дарниці, Голосієва, з інших районів столиці з сумом і в подробицях розповідають, як дев'ять днів під крапельницею боролась лайка чи швидко, але в страшній агонії помер, на нюхавшись (?) отрути сеттер.

„А чого у вас собака в наморднику? Кусається?“ – питає мене в парку власниця смішного білого цуцика. Я їй пояснюю – в наморднику, щоб не ковтнула отрути. „А! – відмахується руками жінка, – це нас так лякають просто!“ (Інших у нас із друзями справ нема, як розклеювати об'яви-попередження про розсипану смерть). „Я там узнавала, – провадить жіночка, – це біля „Арсеналу“ потруїли, а сюди ті дворняги помирати прибігли“. „А як же собака 76-річної бабусі, що помер після прогулянки в цьому парку того ж дня?“ – цього мого питання жіночка не чує. Бажаю їй, щоб із її псом все було в порядку...

Двійко каналів зняли про тих мертвих собак у Парку Слави репортаж. Один іще опитав службу ідентифікації тварин, там сказали, що в їхній лабораторії є обладнання лише для виявлення чотирьох видів отрути, будь-яку п'яту вони просто не виявлять. Інший же знайшов лікарів, котрі запевнили, що пси... померли від серцевого нападу! Ага, і так у всіх районах Києва, Полтави, Криму, Херсону та інших міст. Холестерину, може, у дворняг в дієті забагато? Зловживали, напевно, мак-дональдзом. Чи фільм страшний якийсь подивилися.

Продивляюся поточну серію „фото дня“ на ВВС. Японія, маленьке рибальське село. Три крихітних рудих песики тривожно дивляться в об'єктив. Локація: тимчасовий притулок для тварин, чії господарі загинули чи зникли безвісти під час землетрусу й цунамі... „От уроди японці, – вжахнуться, мабуть, наші апологети очищення міського простору від усього живого, – самі як не гинуть, то голодують, і ще про якихось тварюк думають! Та стріляти їх всіх, травити, бо ше як розведуться!“ Н-да, ми б усіх навчили.

Як там казав Ґанді? „Велич нації починається з її ставлення до тварин“?

Ірена Карпа, Київ

Жінка сьогодні: материнство та емансипація у проектах Оксани Чепелик

➤ Оксана Чепелик – відома художниця середнього покоління (1961 р.н.), яка, щоправда, частіше демонструє свої роботи у США та Європі, ніж в Україні. Поєднуючи вітчизняний і закордонний досвід (Чепелик вчилася у Києві, Москві, Парижі та Амстердамі, має в СУ добру географію міжнародних виставок, резиденцій і нагород), художниця створює критичні месиджі у руслі феміністичного дискурсу.

Однією з найпомітніших робіт авторки, яка працює у жанрі відео- та медіаінсталяцій, став фільм і проєкт „Female ID” (Київ, галерея Марата Гельмана, 2002). В основу покладено збірку філософської есеїстики Оксани Забужко „Хроніки від Фортінбраса”, у якій письменниця виводить образ України, гвалтованої чужинцями. У 35-хвилинному фільмі Чепелик цей образ розгортається буквально – оголена жінка стає об’єктом тривалих, безжалісних тортур двох потворних карликів. У просторі галереї було представлено не лише фільм, але й фоторозкадровку сцен із нього, інсталяцію з предметів, використаних у ході зйомок, та оригінальну медіаінсталяцію, у якій авторка досліджувала новітню історію України через метафоричний образ жінки-жертви. Трагедію України-колонії, яка завжди була на периферії, об’єктом чийхось дій, художниця розкриває через принижені стани жіночого тіла, яке визначається як не-чоловіче, другорядне, таке, що піддається впливу і насильству.

У 2000 роках творчість художниці зосереджена на культурних і соціальних проблемах, пов’язаних з репродукцією. Відштовхуючись від народження власного сина, отже, від унікального досвіду, розділеного водночас з усіма іншими матерями планети, Чепелик розпочала проєкт „Генезис” – у Нью-Йорку, поміж манхеттенських хмарочосів проєктувала відеопроєкцію зображення немовляти на поверхню дирижабля („Origin/Начало”), яку також продемонструвала у Києві у 2007-ому, та потім продовжила

у виставках і акціях у Санта-Фе та Лос-Анжелесі (остання – у лютому 2011-го). Представлені у різних контекстах, проєкти з цієї серії зачіпають проблеми міграції та зміни соціального обличчя населення (у Нью-Йорку зображення змінювалось щоразу, як народжувалась дитина, створюючи збірний образ немовляти), демографічної кризи і відповідального ставлення до дітей та національного генофонду



(у Києві проєктувались зображення покинутих немовлят), репродукційних технологій тощо.

Акценти, які розставляє художниця, відповідають феміністичній аксіомі „особисте є політичним” – інсталюючи зображення немовлят

у публічний простір, художниця піднімає питання відповідальності за виживання спільноти, яка лицемірно покладається на плечі матерів і батьків, присмачена казочками про „радоші материнства”, в той час як владні інституції уникають власної роботи по забезпеченню здорового навколишнього середовища, сприятливого соціального клімату і належного матеріального забезпечення.

Намагаючись створити симбіоз архітектурного простору, відеоінсталяції та фотографії, Оксана Чепелик розвиває концепт соціальної скульптури, вносячи мистецькі мультимедійні інсталяції у простір міста. Проєкт „Генезис” об’єднує різні відео, науково-технологічні, з одного боку, і метафорично-символічні – з іншого. Відео „Pulse/Пульт” – ехокардіограма серця матері та дитини, де серце дитини б’ється набагато швидше, перші звуки нового життя; „Female ID” – мізансцени з мініатюрними фігурками людей, що завмерли на поверхні сфери живота матері, створюючи новий шар – цивілізаційне поле Землі; „Birth/Народження” – макроплан процесу народження дитини, найінтимнішого процесу, через який проходить кожна людина, але ніхто не пам’ятає; „Origin/Початок” – проєкція на кулю, що працює як моніторинг народжуваності у реальному часі і демонструє зображення немовляти в променях ультразвукового дослідження, яке змінюється (художниця використовувала різні статистичні дані – кожні 1,5 хвилини при народженні, що відбувається в Україні, приблизно через кожні 2 хвилини – у Нью-Йорку та через 20 хвилин – у штаті Нью-Мексико, США).

Наступним кроком у розвитку цього проєкту стали дві серії живопису, представлені у київській галереї „Карась” – „НЕМОВЛЯЛьКА.фрагмент” (2008), в якій зображені бінарні пари немовлят та ляльок, які імітують немовлят, створюючи тривожну гіперреальність, що натякає водночас і на перспективи репродуктивних тех-

» нологій майбутнього, і на соціальну зумовленість, репресивну регламентованість процесів народження та виховання; та „Сонографія” (2009), базована на ультразвукових дослідженнях плоду протягом вагітності, у якій авторка намагалась виявити можливості внутрішнього діалогу матері та дитини до народження, використовуючи в якості візуальної метафори технологічні досягнення, що можуть показати майбутню людину, обриси її/його тіла, але не можуть проникнути глибше, у душу, характер, які інтуїтивно відчуває лише матір. Показово, що у більшості своїх закордонних проєктів Оксана Чепелик виступає передусім як авторка мультимедійних інсталяцій та експериментального відео — в Україні ж, де можливості для використання нових медіа у мистецтві дуже обмежені, художниці довелося звернутися до більш традиційного живопису заради передачі власних ідей.

Балансуючи між інтимним і публічним, приватним та соціальним, Чепелик демонструє нерозривний зв'язок між спільнотою та індивідуальним життям. Свій інтерес до публічного простору, влади і соціуму художниця підтвердила акцією „Хмарочоси, прощайте!” (квітень, 2010), запустивши з Русанівської набережної у Києві китайські ліхтарики у формі висоток, символічно позбавляючи місто напасті незаконних будівництв та руйнацій.

Тамара Злобіна, Київ

Jamala.

„For every heart”, 2011

» В той час як у всьому світі соул-виконавці штурмують хіт-паради, а їхні платівки б'ють рекорди продажу, в Україні процес долучення широких мас до соул-музики лише починається. Хоча, треба визнати, початок обнадійливий. Дебютний альбом співачки Джамали має шанси прищепити українським слухачам любов до якісної соул-музики, зробленої за добрими стандартами, — попит на неї вочевидь є, медіапідтримки також не бракує.

Альбом містить 15 композицій — 11 з них авторські (музику написала сама співачка), 1 пісня — народна кримськотатарська, плюс 3 бонус-треки — пісні, які Джамала виконала на конкурсі „Нова хвиля” в Юрмалі.

Альбом англомовний — це або данина батьківщині жанру, або ж надія продати його за кордон (зрештою, вже зараз у Джамали концертів за кордоном ледь не більше, ніж в Україні).

Всі пісні напрочуд світлі, легкі, весняні. Але в тексти краще не вслуховуватись — по-перше, зрозуміти, про що співає Джамала, не часто вдається навіть носіям англійської мови. По-друге, фрази, які все ж вдається декодувати, свідчать про те, що набір тем доволі звичний і передбачуваний — кохання-зітхання і таке інше.

Дається взнаки, що музику писала співачка — аранжування лаконічні, і вистачає їх рівно настільки, аби підкреслювати принади вокалу. Він і справді вражає: потужний і глибокий голос, із широким діапазоном, від шепоту до крику.



Альбому вочевидь бракує цілісності, сприймається він радше як набір номерів — трапляються серйозні, трапляються відверто дитячі та інфантильні. Трапляється трохи застарілий glee, злегка неактуальний ритм-н-блюз та сучасний нео-соул. Джамала шукає своє обличчя, приміряючи на себе різні маски. Залишається споді-

ватись, що до другого альбому вона знайде себе справжню.

Альбом „For every heart” доступний для вільного скачування на офіційному сайті Джамали.

Олег Скрипка та джаз-бенд „Забава”. „Жоржина”, 2011

» Якось звукорежисер Олександр Лисокобилко приніс Олегові Скрипці касету і сказав „Олеже, послухай, тобі так сподобається”. Так Скрипка познайомився з доробком Богдана Весоловського — пісняра, композитора, акордеоніста, який жив у Львові у 30–40-х роках ХХ сторіччя, але з політичних міркувань емігрував до Канади. Два роки тому це знайомство



результувало у міні-альбомі „Серце у мене вразливе”. Тепер Скрипка закріпив успіх повноцінним альбомом „Жоржина”.

Пісенна спадщина Весоловського нараховує понад 130 творів — з них Скрипка відібрав 15. Тут шансони, танго і фокстроти. Ліричні, іронічні та веселі. Аранжування надзвичайно вишукані — акордеон, саксофон, труба з сурдиною та легенька скрипка створюють атмосферу джаз-кабаре початку минулого сторіччя.

Слід зауважити, що у Скрипки категорично не виходить співати ліричних пісень — за що б він не брався, все набуває присмаку блазнювання. Втім, може бути, це єдино правильний підхід до ретро в наші дні — сприймати його абсолютно серйозно неможливо, а от іронічно переосмислювати — цілком у дусі часу.

Сучасне виконання пісень можна порівняти з автентичним — на YouTube є записи Богдана Весоловського, зокрема „Як тебе не любити” (в альбомі ця пісня фігурує під назвою „Карії очі”).

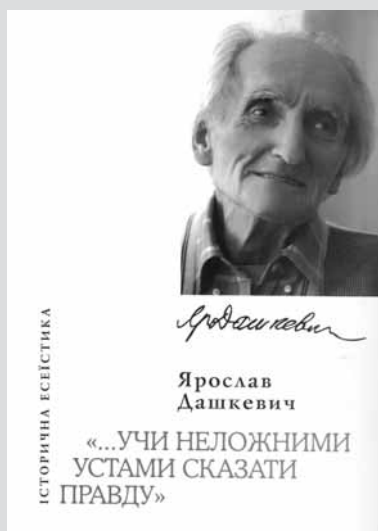
Андрій Газін, Київ

рецензії та

Перечитуючи спадщину

Ярослав Дашкевич. „Учи неложними устами сказати правду“: історична есеїстика, Київ, Темпора, 2011.

➤ Минулого року пішов із життя видатний український історик, керівник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства НАН України Ярослав Дашкевич. Збірник його історичних есеїв „...Учи неложними устами сказати правду“, виданий цього року видавництвом „Темпора“, — це лише невелика частина залишеної істориком наукової спадщини. Справжній майстер короткого слова, він умів на кількох сторінках тексту сказати більше, ніж інші — в цілих монографіях.



Всі статті збірника укладачі розподілили на три блоки: ключові питання української історії, наука та історична пам'ять, національні відносини та ідеологія. Статті першого блоку присвячені дискусійним моментам української історії, навколо яких виникли чимало міфів, як-то: спадщина Київської Русі, встановлення радянської влади в Україні, причини „українізації“, діяльність УПА, міжнаціональний конфлікт на Волині, операція „Вісла“ та ін. У коротких аналітичних есеях Дашкевич дав орієнтири для віднайдення історичної правди про ці події, адже вірив, що лише правда може звільнити Україну, повернути їй почуття власної гідності та зміцнити українську націю.

Особливу увагу Дашкевич приділяв проблемі генези української нації та гостро критикував тезу про її бездержавність протягом ледь не всієї історії. Пов'язуючи виникнення української нації з постанням гетьманської держави в XVII ст., Дашкевич опонує розумінню нації як модерного продукту. Більш детально полеміка Дашкевича з істориками-постмодерністами розкрита у другому блоці, присвяченому головним чином проблемам історіописання.

Дашкевич пропонує власне бачення ролі історика у сучасному українському суспільстві, постійно наголошуючи на значенні наукової позиції у формуванні світоглядних пріоритетів суспільства. Історик, на його думку, має дивитись на всі історичні події крізь призму національного та державного інтересу. Водночас, як високопрофесійний історик він рішуче виступав проти будь-яких псевдопатріотичних фальсифікацій, як, наприклад, задавнення історії українських міст. Але ось постмодерністичні віяння, на думку Дашкевича, становили небезпеку для української історіографії, адже, закликаючи до врахування загальнолюдських цінностей, нівелювали „українське питання“. У своїх статтях він доводив, що ствердження анахронічності національної традиції історіописання позбавить українську націю її головної опори — історії, залишить її беззахисною перед російським впливом. Хоча, з іншого боку, саме збереження принципів націоцентричного історіописання є однією з головних перешкод на шляху модернізації української науки, підвищення її конкурентності на європейському „ринку“.

Щодо позиції Дашкевича у питаннях міжнаціональних відносин, то вона викликала справжній шквал критики з боку його молодших колег. Так, історик не підтримував політику польсько-українського примирення як таку, що базувалась на визнанні обома сторонами взаємної відповідальності за Волинську трагедію у 1943 році. Відкидаючи питання вибачення як „неісторичне“ за своєю суттю, Ярослав Дашкевич тим самим відмовлявся пожертвувати позитивним образом українців в минулому заради дружніх відносин між двома націями в майбутньому. Досить непопулярною була позиція

Дашкевича і щодо українсько-єврейських відносин. На його думку, українці не мають нести відповідальність за єврейські погроми, які були наслідком політики Москви та Варшави.

В ряді статей, присвячених питанню ідеології, розкрито погляди Дашкевича на те, якою має бути ідейно-політична платформа української держави. Залишаючись вірним ідеї національної держави, історик відмовляється розглядати націоналізм у винятково негативному світлі і доводить можливість його співіснування з демократичними цінностями.

Віддаючи належне внескові Ярослава Дашкевича у становлення української історичної науки, слід пам'ятати, що історія — це завжди дискусія, а кожен історичний текст — лише одна з можливих інтерпретацій. На початку XXI століття окремі погляди Дашкевича видаються досить контрверсійними та навіть дещо застарілими. Його критика новітніх підходів в історії породжувала гострі дискусії між ним та представниками молодшого покоління істориків. В певному сенсі Ярослав Дашкевич до кінця свого життя залишався інтелектуалом періоду „перебудови“, коли перед українськими істориками стояло завдання відродження та захисту національної традиції. Його статті ніколи не були політично нейтральними — це були відповіді видатного історика на виклики та проблеми, що постали перед Україною після здобуття незалежності.

Дар'я Гайдай, Київ

Учениця яблуневих садів

Хворост Люцина. Паперовий кораблик: Поезії. Новели і притчі, Харків, ЕДЕНА, 2010, 80 с.

➤ Жив колись геніальний світлопис. Світлив юні жіночі тіла — ніжні й беззахисні — на тлі поораних глибокими зморшками дубових окоренків, ув обіймах покручених старістю жадних гілок... У тих світлинах, незважаючи на велику зовнішню неподібність, панувала велика середова злагодженість, завдяки якій зображення зачаровувало не красою, не свіжістю, не звабністю молодості, а її мудріс-

► тую. Поезії нової книжки Люцини Хворост нагадують мені ті світлини. Своєю молодістю мудрістю.

*Ця мудрість не для площі, не для
війська –
вона для тиш, для келій і для схим.
Ця мудрість півдelfійська,
півсуфійська –
його лампада, що перебуває з ним.*

З ким? А з тим, що „...сто печалей по дорозі звідан“, з тим, чий „дні статечні й забарні“, з тим, хто має в собі зрілу мудрість віковичних дерев.

Дерева поетки (а вони досить часто шумлять „розкудланними кронами“ або виявляють свою „тремку непритому“, як-от осінні яблуні) є втіленням вічності. Люцина Хворост, маю підозру, усвідомлює, що се відносний – лише як на скороминуше людське життя – символ, та іншого, певнішого не хоче. Найголовніше, що се – живий символ, бо дерева мають стати і стають втіленням як життєвого, так і переджиттєвого її, поетки, досвіду.

*Мов яблуко з гілки, впаде моє слово
із вуст.
Достиглим своїм, соковитим –
до кого ж озвусь?
Сади яблуневі – сьогодні мої вчителі:
їх рід від землі – і плоди повертають
землі.*

Слово падає яблуком з уст багатом, та мало хто наслідують назвати його достиглим і соковитим.



Заважає не скромність, яка в поезії – на відміну од повсякдення – якість не позитивна, а негативна (більшіна

поетів осягає се як не розумом, то бодай інстинктом). Заважає брак власної правоти, без якої нема сміливості. А правоти нема без мудрості, „бо мудрість хоч сумна, та – яснова, // і в смутку, і в про-світленні – права“.

Ознак раннього помудріння як такого знаємо загалом чимало. Та в нас балачка точиться не взагалі, а навколо поезії Люцини Хворост. Тож – не ознаки, а ознака. По дебютній талановитій (але зовсім інакшій, ніж „Паперовий кораблик“) книжці „ГАЛЮЦИНАЦІЇ“ поетка відчула, що важливіше бачити самій, аніж показуватися іншим. Відчула себе суб'єктом сприймання, а не об'єктом, оком, а не картинкою, яку те око бачить.

*Скажу, скажу, себе не вкоською:
оці ятки були підмостками,
тут був театр – парад епох.
І ще скажу, себе не втримаю:
в театрі тім була я прямою
і грала так, що заздирив Бог.*

Се та, та переджиттєва пам'ять, якою обділили її яблуневі сади. Вона й нині грає (читай: пише) так, що захоплюється... як не Бог, то запевне найвибагливіший її читач. А врешті, чи ж не він є Богом усякого поета? І запоруюкою моєї, рецензентської, правоти є такі вірші, як „Паперовий кораблик“, „Весна стояла й роздавала дні...“, триптих „3 декадентського“, „Гойдалка“, „Ремство Пенелопи“, „Плетіння“, „Бува, в юдоль марнот і веремій...“, „Ця осінь крізь тебе...“, „Моя застигла маска – мій шолом“, „Співай про повноту вселенських кіл...“, „Душа моя ходить сама...“, „Гутники“, „Хтось у Слові шукає джерел“, „Випадкова баєчка“, „Я, гнана спрагою...“, „Ця мудрість не для площі...“, „Сніги понад нами...“. Дев'ятнадцять! А всіх поезій у книжці тридцять сім... Баланс на користь слова істотно спілого, істотно січного.

Люцини Хворост ніщо не вкоськує, ніщо не втримує. Навіть і така станівка поетична форма, як сонет. Те, що „Весна стояла й роздавала дні...“, „Ремство Пенелопи“. „Гутники“, „Співай про повноту вселенських кіл...“ – сонети, я помітив аж по другому-третьому прочитанні. Розкутість, невимуженість авторки у ставленні до технічних особливостей вірша подиву гідна. Можна

подумати, що зміст сам по собі знаходить той сонетний тигель і виливається в нього, можна подумати, що тигля не наготовано загов'я, як се властиво усім без виїмку поетам. Нагода? Де тобі!

В Люцини Хворост нема нічого випадкового. За виїмком назви – „Випадкова баєчка“. Назви – зважайте! Сама баєчка геть чисто не випадкова. Сюжет нескладний. Волхв карає негостинне і хамовите поспільство, поставивши над ним „недужого умом“ володаря:

*„...боком вам вилізе й мед, і кутя:
під глупаком несолодке життя!
Хоч і клястимете долю гірку –
в дурника йтимете на повідку...“ –
В ніч полетіли недобрі слова.
Вишпетив Бог лихомовця-волхва.
„Не розсипай надаремне проклять!“ –
Руку простяг, щоб слова перейнять.
Руку простяг, а спіймати не встиг,
тільки плечима з досадою здвиг.*

Народ і влада? Безперечно! Але не тільки... Простота (дактилічний ритм, суміжні рими) – гадана, бо вона криє в собі ідейно-тематичну кількешаровість. У післямові до „Паперового кораблика“ Олександра Ковальова звертає увагу на те, деякі поезії книжки мають по кілька шарів. Метафоричних. Про ідейно-тематичні – ані пари з уст.

Виглядає, по „ГАЛЮЦИНАЦІЯХ“ пішла слава, що Люцина Хворост – поетка суто камерна. Ми, постсовєтські (і я, і моя харківська землячка Шура Ковальова), звикли протиставляти камерність і громадянськість і не завжди помічаємо, що в поетичне пір'я вбилося покоління, викохане Свободою. Його поети, замість лізти на барикади, можуть сказати слідом за Люциною Хворост: „а під шатром розложистого клена // лінуюсь я із томиком Верлена“. Залишаючись водночас поетами глибоко громадянськими. Збагнути таке важко. Нас привично, що громадянськість конче мусить нести ті чи ті (в ідеалі – ті й ті!) знаки злободенності. А Люцина Хворост, учениця яблуневих садів, надто мудра, щоб спокуситися тими знаками...

Хай перебуває з нею її лампада!

Микола Шатилів, Прага

ЗАЩО РЕНА ІСТО РІЯ

Таким чином, проблема не в історії, яка вже є, проблема — в тому, що саме вважатиметься українською історією завтра. Зокрема — історією початку ХХІ століття. Хто її писатиме років за двадцять-тридцять? Історики, сформовані табачниківською системою освіти і єнакіївською системою влади? У такому разі мої внуки вивчатимуть у школах, що наприкінці 2004 року жалюгідна купка ворогів українського народу за підступної підтримки країн НАТО вчинила антидержавний заколот.

Олександр Бойченко